

Misjonskongenes tro og deres virke i Norge fra 800-1260

Keltisk og romersk kristendom

Lars Lindahn

Master i historie
Vårsemester 2023
60 [studiepoeng]

IAKH – Institutt for arkeologi, konservering og historie
Det humanistiske fakultet

Forord:

Jeg vil rette en takk til min veileder Anders Winroth som veiledet meg fra høsten 2022 til våren 2023. og de andre i masterstudiegruppa for kommentarer. Jeg vil også takke Lars Erik Lørdahl og andre som jobber på Humsam-biblioteket og de i biblioteket på Sophus Bugge for deres hjelp med forskningsprosessen.

Sammendrag:

I denne oppgaven har jeg funnet ut at det er noen store forskjeller mellom ny og eldre forskningslitteratur på feltet om kristningen som skal ha skjedd på de britiske øyer og i Norge. Deler av den eldre forskningslitteraturen, samt noen få nyere forskningsarbeid får frem den eldre forståelsen om at den keltiske kirken holdt bibelen og de 10 bud som det viktigste. Her har jeg funnet ut at det er problematisk å finne kunnskap om disse ting i mye av den nyere forskningslitteraturen. Samtidig så har jeg funnet ut at sabbaten og presteskapet er to viktig spor til å kunne spore en form for keltisk kristendom i Norge. Av den nyere forskningen om Sunniva og Selja, så har jeg funnet ut at det eksisterer en større sammenheng mellom kristningshistorien til de keltiske kristne på de britiske øyer, misjonskongene og kristningen av Norge. Noe som åpner for at videre forskning på den eldre forskningslitteraturen kan gi nyttig kunnskap for forståelsen av kristningsprosessen i det nordvestlige Europa.

Innholdsfortegnelse:

1. Innledning	S.3
1.1: Problemstilling	S.4-5
1.2: Materialer	S.5
1.3: Metode	S.5-6
1.4: Avgrensning	S.6
1.5: målsetting og oppbygning	S.6
1.6: historiografi	S.6-9
1.8: teori	S.9-11
1.9: Kongeideologi og historisk bakgrunn for romerkirkens utvikling	S.11-12
1.10: Marta Steinsvik sine tanker om keltisk kristendom og misjonskongene	S.12-15
2. keltisk kristendom	S.15
2.1: intro	S.15-16
2.2.1: St. Patrick	S.16-19

2.2.2: St. Columba og Columbanus	S.19
2.3: keltiske kjennetegn	S.19-24
2.4: konflikten mellom romerkirken og den keltiske kirken	S.25-31
2.5: Kjernen av konflikten mellom romerkirken og den keltiske kirke	S.31-32
2.6: keltisk kristendom ut ifra romersk kristen tolkning.	S.32-34
2.7: konklusjon	S.34-35
3. Olav Haraldsson	S.35
3.1: den historiske Olav Haraldsson	S.35-36
3.2: Adam av Bremen sin behandling av Olav Haraldsson	S.36-38
3.3: I hvilken grad kan vi stole på sagaene	S.38-39
3.4: Olav Haraldsson i 1100-1200-talls narrativ	S.39-41
3.5: betydningen av omvendelsen i de ulike narrative om Olav Haraldsson	S.41-43
3.6: Kritisk blikk på Olav Haraldsson	S.43-47
3.7: Religiøs tvetydighet i arkeologiske kilder	S.47-49
3.8: Konklusjon: Olav Haraldssons tro- finnes det noen spor etter keltisk kristendom	S.49-50
4. kristenretten	S.50
4.1: Helligdager	S.50-52
4.2: Kirkepraksis	S.52-53
4.3: Kritisk tenkning rundt Olav Tryggvassons liv og dets betydning for utviklingen av kristenretten	S.53-55
4.4: Presteskapet og dets betydning for kristenretten og kristningen av Norge.	S.55
4.5: Olav Haraldsson og kristenretten	S.55-59
4.6: St. Sunniva og Selja	S.59-66
4.7: Andre spor mellom det keltiske og Norge, samt	S.66-70
5 Konklusjon	S.70
5.1: konkluderende sammendrag av det keltiske	S.70-71
5.2: Forbindelser av keltiske spor i Norge og dets betydning for historien	S.71-72
5.3: Keltisk kristendom- Stiklestad en maktkamp eller en religionskamp?	S.72-73
5.4: Sluttanker	S.73
Kildeliste	S.73

1. Innledning

Det som vekket min interesse for dette temaet om misjonskongene og kristningen av Norge, var at Marta Steinsvik i sin tekst knyttet misjonskongene til den keltiske troen. Hun skrev teksten i 1930-tallet, i en tid hvor det var stor debatt rundt hvem som Stiklestad og misjonskongene representerte. Noe som journalisten Heidi Marie Lindekleiv skrev noe om i avisen Vårt land i 2019. Samtidig har man sett tanker om at Olav den hellige kan ha holdt sabbaten. Noe som fikk meg til å stille spørsmål ved fremstillingen av misjonskongene i norsk kristningshistorie.

Det er mange spørsmål knyttet til hvordan man skal kunne forstå kristningen som skal ha blitt utført av de tre misjonskongene Håkon den gode, Olav Tryggvasson og Olav Haraldsson. Spørsmålene hopper seg opp når man leser de ulike sagaene som ble skrevet på slutten av 1100-tallet og begynnelsen av 1200-tallet. Hvilken kristen praksis praktiserte de tidlige kristne i Norge? Fulgte de en romersk kristen praksis, eller fulgte de den keltiske kristne praksisen? Den praksisen en følger er med på å forme hva slags tro en kristen har på sin Gud. På den måten kan man si at Gudsbilde blir påvirket av hva slags praksis en følger og det vil kunne virke inn på hva slags tro en har. Hvilke kilder kan gi oss en innsikt som er nærmest misjonskongenes tid? Det er ikke alltid lett å kunne få svar på alle disse spørsmålene. Akkurat her ser man et problemområde som dukker opp i forhold til keltisk kristendom, med tanke på at mengden som fulgte den keltiske kristne troen krympet jo nærmere man kom misjonskongenes tid og den tiden etterpå. Samtidig kan noe av den keltiske kristne praksisen også ha forsvunnet, men hva er ikke lett å si. Formålet med denne oppgaven blir å utforske hvordan kristningen kan ha skjedd og sette fram en mulig tilnærming til fortiden.

Den mest kjente sagaen er «Olav den helliges kongesaga av Snorre»¹. Her nevner Snorre en del romerskkristne helgendager og at Olav går i messe. Dette er noe som tyder på at Snorre kan være mye preget av sin egen samtid, men også at han kan ha brukt de synoptiske sagaene. Disse sagaene er skrevet litt tidligere enn Snorres tid og har til dels en ukjent datering. Disse sagaene heter «Historia Norwegie», «Ågrip» og «Historien om de gamle norske kongene»². Den første av disse tar for seg blant annet misjonskongene. Om Håkon Adelsteinsfostre nevnes det at han valgte det jordiske fremfor det himmelske.³ Noe som betyr at forfatteren

¹ Sturlason, Snorre, *Kongesagaer- «stormutgaven»*, oversatt av Anne Holtsmark og Didrik Arup Seip, (Oslo, Stenersens Forlag AS, 1985)

² På latin heter teksten «Antiquitate Regum Norwagiensium» som er skrevet av Theodorus Monachus, mer kjent som Tjodrik Munk.

³ *Historia Norwegie*, oversatt av Peter Fisher (København: Universitetet av København, 2006), s.83

mente at han avkastet sin kristne tro veldig lett. Han fikk også sin kristne tro fra England. Noe som vil si at de britiske øyer var et viktig senter for kristen påvirkning. Ved å forstå de ulike kristne troene som fantes på de britiske øyer fra 400-tallet til 1100-tallet så kan man lettere kunne forstå hvilken tro misjonskongene kan ha hatt. Jeg skal også forklare dypere den diskusjonen som er knyttet til tidsperioden til den keltiske kirken.

1.1: Problemstilling

Målet mitt med denne oppgaven er å prøve å finne ut hvilken tro misjonskongene hadde og dets betydning for slaget på Stiklestad.

Denne problemstillingen blir sett i lys av de tankene som Marta Steinsvik kommer med i sin tekst, siden den viser hvilke problemer det er knyttet til at det vestlige Europa var en enhetlig kristenhet. Det første steget i denne oppgaven går ut på å få frem hvilke forskjeller det er mellom romerkirken og den keltiske kirken. Dette er viktig siden det hjelper oss til å kunne forstå lettere hvorfor ting skjedde som det gjorde. I denne sammenhengen så er det også viktig å se på hvordan den keltiske kirken har forvandlet seg siden dets begynnelse til dets tilstand på begynnelsen av 1000-tallet.

Det andre steget går ut på å bruke denne kunnskapen fra steg 1 til å se på misjonskongenes liv og virke. Det vil si hva slags kristen praksis de fulgte, noe som kan si oss litt om deres tro. Til slutt skal jeg prøve å koble forbindelser mellom steg 1 og 2 gjennom blant annet å se på kristenretten, arkeologiske kilder, Selja og St. Sunniva, og andre mulige spor etter keltisk kristendom i Norge og deretter vurdere hvilken betydning alt dette har for hvilken kristen praksis misjonskongene fulgte og hvordan det kan ha påvirket deres tro.

Funngarden av bevis for keltisk kristendom i Norge er det som peker i retning om slaget på Stiklestad kan ha vært en religionskamp eller en maktkamp. Med disse termene så sikter jeg til om det var en sekulær kamp mellom to konger eller om det var en kamp mellom to religiøse systemer. Det er også mulig at det var begge deler. Det blir også viktig å problematisere tanken om hvordan man skal kunne forstå Stiklestad sin rolle i Olav Haraldssons sitt liv. Noe som jeg skal se litt nærmere på gjennom blant annet Adam av Bremen.

1.2: materialer

Mye av primærkildene består av sagalitteratur. De sentrale sagaene er Olav Tryggvassons saga av Odd med en engelsk oversettelse av Theodor M. Andersson. De synoptiske sagaene

Ågrip og Theodorus Monachus er også sentrale. I tillegg er den legendariske sagaen om Olav den hellige og den store sagaen om Olav den hellige viktige. Adam av Bremen er en person som skriver sine tekster på 1070-tallet og han har også noen ord om misjonskongene som det er viktig å ha i baktanke. Samtidig så har man noen primærkilder som omhandler de keltiske helgenspersonene. For å få en dypere forståelse av misjonskongene så er det viktig å bruke forskningslitteratur, fra 1800-tallet frem til 2000-tallet og utover. Kilder fra ulike perioder kan gi oss ulik forståelse og kunnskap om kristningen. Disse sekundærkildene kan kaste lys over noe av problematikken knyttet til primærkildenes anvendelighet.

Mengden av gamle og nye kilder som vil bli brukt varierer etter brukbarheten den har i tilknytning til keltisk kristendom og dets forbindelse til Norge. Kildene som forteller om keltisk kristendom, er todelt. Det vil si at mye av det nye materialet handler om at det er få forskjeller mellom keltisk og romersk kristendom. Mens mye av det gamle materialet, samt noe av det litt nyere omhandler de keltiske kristnes særegenheter og dets forskjeller fra romerkirkens praksis.

1.3: metode

Her er målet å se på hva primærkildene forteller, og bruke sekundærlitteratur til å forstå dypere hvordan fortiden var. Med andre ord ønsker jeg å sammenligne og drøfte materialet. Samtidig er det viktig å se på hva som kjennetegner keltisk kristendom (særtrekk) og så se om man finner lignende trekk i Norge. Disse keltiske særtrekkene skal jeg se på i kapittelet om keltisk kristendom. Her har jeg tenkt å bruke både nye og gamle kilder til å se på historien om keltisk kristendom. En annen ting som er viktig å tenke på er hvordan man tolker historien. Min metode er å tolke konflikten mellom keltisk kristendom og romersk kristendom i lys av forståelsen fra bibelen.

En mulighet å bruke her kan være å ta et blikk bakover, ved å ikke bare fokusere for detaljert, men også se på det større bildet. Ved å se på ting i sin større sammenheng. Om det er riktig eller ikke vet jeg ikke, men det er en tanke som kan være med på å utvikle oppgaven. hvordan det kan gjøres: 1. konflikten mellom keltisk og romerskkristne kirken. 2. kristendommen og hedendommen i Norge. Med disse punktene så kan det være at man ikke skal ta for seg alle aspekter, men noe fra disse som kanskje igjen kan føre til en utvikling som er i positiv utvikling for oppgaven.

Det er også viktig å forstå hvordan man skal tolke og kunne forstå historien mellom romerkirken og den keltiske kirken. To viktige begreper i denne sammenhengen er tro og

praksis. Hvordan man forstår disse begrepene er også viktig for hvordan man tolker historien. Praksisen innenfor en kirkeretning, består av det som en følger og praktiserer. Mens troen blir blant annet formet av denne praksisen. Jeg skal også bruke Brage Hatløys masteroppgave som en modell for noe av utformingen av masteroppgaven. Det blir mest relevant for utformingen av konklusjonen i tilknytning av keltiske spor i Norge.

1.4: avgrensning

Tanken er å avgrense oppgaven til å omfatte kristningen av Norge og hendelser knyttet til de britiske øyene inkludert Irland. Samtidig avgrense i tid med hovedfokuset fra 800-1030. Tiden før 800 vil bli tilknyttet arkeologiske funn som kan forklare kristningstendenser, samt forklare utviklingen knyttet til den keltiske kirken, mens tiden etter 1030 er mer knyttet til kristenretten og lovgivningens oppbygning.

1.5: målsetting og oppbygging.

Målet mitt med denne oppgaven er å skrive en masteroppgave som tar for kristningens utvikling på de britiske øyer og dets betydning for kristningen i Norge. I dagens samfunn så blir sannhet og det som regnes som historisk sannhet angrepet mye. Noe som vil si at mye historie kan bli forsøkt endret på. Derfor vil jeg belyse de forskjellene som finnes mellom romerkirken og den keltiske kirken og på den måten prøve å få til en dypere forståelse av hvorfor Norges historie på misjonskongenes tid utviklet seg slik de gjorde. Oppgaven min er som sagt delt i 4 deler. Der første del skal kunne hjelpe til å forstå sammenhenger i historiens utvikling. Den skal også gi noe informasjon om visse forfattere, som igjen kan ha en betydning for oppgaven. Den andre delen handler om fremstillingen av keltisk kristendom. De to siste delene før konklusjonen handler om misjonskongene og keltiske spor i Norge.

1.6: Historiografi: Hva som har blitt fokusert på i tilknytning kristningen fra 1800-tallet frem til nyere tider.

Fridtjov Birkeli har skrevet boka «Hva vet vi om kristningen av Norge» som tar for seg kirkehistorie og hvordan folk har skrevet om dette fra 1800- og 1900-tallet. Det som gjør den boka bra, er at han forteller først hvordan de viktige forskerne på 1800-tallet forsket og hva som var deres fokus. Deretter så fokuserer han på historieforskere fra 1900-tallet og deres orientering i kristendomshistorie.

Benjamin George Wilkinson har skrevet boken «Sannheten seirer- menigheten i ødemarken». Bokens formål er å løfte frem de menigheter og misjonærer som gjennom tidene fra

aposteltiden til reformasjonen, som har opprettet skoler, kopiert en uforfalsket bibel og vunnet veldig mange for troen. Et av hovedargumentene hans er knyttet til at kirkehistorien fra Aposteltiden og utover ikke er så enhetlig som man skal ha det til å være. Det at han tør å utforske og få frem historie som ikke mange andre tør å få frem, er noe av det som gjør boken også ganske bra. Samtidig har boken ganske mange og detaljerte kildehenvisninger som viser hvordan blant annet den keltiske kristne historien faktisk skjedde. Boken viser også til kilder, innskrripsjoner og skriftlige overleveringer som har gått i glemmeboken eller søkt gjemt bort og gransker dem.

Magnus Rindal sin bok redigerte bok «Fra Hedendom til Kristendom» består av en rekke forfattere.⁴ Boka forteller om ulike vinklinger knyttet kristningen av Norge, religionsskiftet og andre problemstillinger tilknyttet dette. Det er flere måter nordmennene kan ha blitt kjent med kristendommen på. Den ene måten er gjennom vikingferder, der man møter ulike kulturer og får så lært noe om kristendommen gjennom det de ser og opplever. Den andre måten er knyttet til misjonærer og misjonskongene. Rindal forteller blant annet litt om misjonskongene og hvor kristendommen har kommet fra. Med dette så tenker han ikke kun på kristningen av Norge, men også i den bredere konteksten med tanke på Norden. For Rindal så var det makten som misjonskongene Olav Tryggvason og Olav Haraldsson hadde, som gjorde at de kunne kristne landet.⁵ Det er et sentralt argument. Arkeologien kommer mulig med en annen forklaring til kristningen av landet og det er knyttet til misjoneringen. En siste ting som Rindal nevner i innledningskapittelet er knyttet til kulturforskjellene mellom kristendommen og hedendommen. Her forteller han litt om kristenretten. Noe som jeg skal ta for meg mer detaljert i et senere kapittel.

Gro Steinsland forteller i sitt kapittel i samme bok, om kontraster mellom hedendommen og kristendommen. I det norrøne samfunnet nevner hun at dets verdensbilde var knyttet til treet og kilden. Dette treet er kjent som Yggdrasil, og reflekterer tidsaspektet i historien.⁶ Det vil si et bilde på tiden som går fra en begynnelse til en slutt. Hvor dette treet kommer fra vet man ikke med sikkerhet, men det kan ha bibelsk opprinnelse. Her sikter jeg til fremstillingen av livets tre og kunnskapens tre i Edens hage.⁷ Videre i kapittelet så trekker hun frem at

⁴ Rindal, Magnus, «Frå heidendom til kristendom», I *Fra hedendom til kristendom: perspektiver på religionsskiftet i Norge*, redigert av Magnus Rindal, s.9-20, Oslo, Ad Notam Gyldendal AS, 1996

⁵ Rindal, *Fra hedendom til kristendom*, s.15

⁶ Steinsland, Gro, «Fra Yggdrasils ask til korsets tre tanker om trosskiftet», I *Fra hedendom til kristendom: perspektiver på religionsskiftet i Norge*, redigert av Magnus Rindal, s.20-31, Oslo: Ad Notam Gyldendal AS, 1996, s.22

⁷ Se 1.mos. 1-3 i det gamle testamentet i Bibelen.

kristendommen kommer frem med ett nytt, dualistisk verdensbilde. Noe som vil si at man tolker ting i motsetninger. Man har det gode og det onde, et lys og et mørke og lignende motsetninger. Det fantes noen slike trekk i det norrøne samfunnet, men ikke i en slik grad som man finner i kristendommen. Et hovedpoeng som man kan se gjennom de parallellene hun trekker mellom hedendommen og kristendommen, samt de motsetningene mellom disse religionene, er knyttet til hvordan kristningsprosessen kunne foregå. Med dette så sikter jeg litt til hvordan kristendommen kunne lykkes ovenfor hedendommen med tanke på kontroll i Norge.

Den redigerte boka til Kenneth A. Strand som går under navnet «The Sabbath in scripture and history» er en viktig bok til å forstå sabbaten i en religiøs-historisk sammenheng. Den boka tar for seg sabbaten og søndagen i den bibelske perioden, i kirkehistorien og til slutt litt om sabbatsteologi. Det som gjør den boka ganske bra er at den får frem de kildene som omhandler sabbaten og ikke glemmer dem.

Christopher A. Snyders bok fra 2003 som heter «The Britons» er en nyere kilde som har større forståelse for den gamle historieforståelsen. En ting som han nevner i boka, er hvordan ulike grupper prøver å forme historien etter deres egen forståelse av hvordan ting bør forstås. En annen ting som gjør denne boka gjeldene for denne oppgaven, er at den prøver å forstå opprinnelsen til ulike former for kristendom på de britiske øyer. Boka til John R. Walsh og Thomas Bradley som handler om historien til den irske kirken fra 400-700-tallet, ligner litt på Snyders bok ved at den også prøver å forstå de viktige elementene av denne delen av den keltiske kirken.

Samtidig er det også en del sentrale og viktige bøker fra 1800-tallet som også fortjener å bli nevnt. Blant dem så har man boka til Thomas M'Lauchlan under tittelen «The Early Scottish Church» og boka «Ireland and the Celtic Church» av professor George T. Stokes. Det som gjør disse bøkene ganske aktuelle og sentrale fortsatt i dagens samfunn, er at de tar for seg en annen historieforståelse enn den som er anerkjent innenfor det akademiske miljøet. Gjennom denne oppgaven som jeg skriver her, så nevner jeg også andre eldre forskningslitteratur som har en lignende forståelse for hvordan historien bør tolkes.

1.7: teori

Det fins masse teorier ute i verden som brukes til å prøve å få økt innsikt i fortiden. Disse teoriene som nevnes her kan mulig forklare noe av historien, men det kan være kjekt å ha disse teoriene i bakhode og tenke på dem spesielt ved studiet av Norges kristning. Knut Helle

skriver i sin tekst fra 2011, at den historisk-antropologiske tilnærmingen til sagaene, handler om «å bruke fortidssagaene som kilder til allmenne politiske, sosiale og kulturelle mønstre og mekanismer- samfunnstrekk som sosialantropologer studerer komparativt og generaliserende i samfunn som gjerne befinner seg fjernt fra de norrøne i tid og rom»⁸. Her nevner han også at disse samfunnene har et relativt likt utviklingsnivå som det islandske fristatssamfunnet og ligner en del på det norske samfunnet i middelalderen. Dette er en forskningsmodell som har blitt brukt mye på studiet av det norske norrøne samfunnet i middelalderen, fra 1960-tallet og utover. En av de som brukte den antropologiske tilnærmingen er Sverre Bagge. Helle nevner her at Bagge leser Heimskringla som en sammensmeltning av kongekrone og islendingsagaene. Noe som gjør at Bagge gir Snorres saga om Olav Haraldsson høy beretningsverdi, samtidig som den kan brukes som en levning.⁹ Noe som gjør at de utviklingstrekkene som skjer på Island blir brukt til å beskrive den historiske utviklingen i Norge. Dette er en ting som er viktig å ikke ta for gitt at det er likt i begge områder. Man har ikke den samme påvirkningsgraden av maktstrukturene i begge landområdene.

Samtidig er det viktig å nevne at kapittel 7 i Daniels bok og kapittel 13 i Johannes Åpenbaring vitner noe om Antikristus. Det disse kapitlene gir av kjennetegn på Antikristus, har også en betydning for hendelsesforløpet som skjedde på de britiske øyer og i Norge med tanke på kristningen.

Misjonsstrategier og forståelse av kristningsprosessen

Misjonsstrategiene viser hvordan kristningen i Norge kan ha foregått. Dette var noe som skjedde gjennom en prosess som gikk over lengre tid. Så da skal jeg knytte de tre typene til blant annet faser, men også at de kunne representere ulike måter som misjonskongene kunne bruke. Olav Kansgar Straum er en som omhandler disse strategiene. Disse misjonsstrategier hentet han fra K. D. Schmidts.¹⁰

Kulturmisjon

Kulturmisjonen som en misjonsstrategi innebar den kulturelle påvirkningen Europa virket på vikingfolkene. Mye av dette skjedde gjennom vikingtoktene og den kontakten de fikk med folkene i vest. Denne påvirkningen kunne også skje gjennom handelsreiser som vikingene

⁸ Helle, Knut, «hvor står den historiske sagakritikken i dag?», *Collegium Medievale* 24, (2011), s.51-86, URL, <http://ojs.novus.no/index.php/CM/article/view/49>, s.63.

⁹ Helle, «hvor står den», s.67-68.

¹⁰ Straum, Olav Kansgar, *Fra Åsatro og høvdingedømmer til kristendom og rikssamling: kristningen av Norge- en religionshistorisk innføring til perioden 800-1050*, Tromsø, høyskolen Eureka forlag, 2002, s.48-49

drev med. Her kom påvirkning fra større deler av Europa. Det var også denne påvirkningen som gjorde kristningen av Norge litt lettere. Et av de store spørsmålene i denne sammenhengen er knyttet til når begynte Norge å bli påvirket av andre europeiske kristne strømninger? Arkeologien vitner sterkt om tidlig påvirkning i Norge, men omvendelsesgraden er det ikke lett å vite om.

Ordmisjon

Her nevner Straum at ordmisjonen besto av direkte forkynnelse som prestene til misjonskongene utførte. Denne forkynnelsen medførte at en del mennesker ble døpt. Noen ble fasinert av den kristne troen, mens andre døpte seg av redsel og frykt for trusler og lignende ting. Det er samtidig viktig å ta for seg at denne direkte forkynnelsen ikke nødvendigvis behøver å ha sitt utgangspunkt i misjonskongenes fremstøt i Norge, siden misjonsvirksomheten kan ha skjedd mye tidligere. Om Norge ble kristent tidligere vet man ikke så mye om, men det er også en mulighet for at det kan ha skjedd gjennom de keltiske misjonærene som virket i området før misjonskongenes tid, eller at misjonskongene kan ha hatt med seg keltiskpregete misjonærer til Norge.

Sverdmisjon

Denne misjonsstrategien gikk ut på å kristne hele Norge, gjennom forkynnelse, tvang, trusler og andre former for straff og velsignelser. Straum nevner her at tvang kanskje ikke var så utbredt som det skal ha seg til i kildene, men at det var andre grunner til at Norge ble kristnet. Dette har sin forklaring i at kildematerialet som man har fra denne tiden er skrevet mye senere, med unntak av arkeologiske kilder som kan gi oss informasjon som trenger tolkning. For Straum så var bruken av tvang mer knyttet til fjellbygdene og indre dalstrøk. Disse områdene fikk mindre kulturell påvirkning fra Europa, på grunn av at områdene lå mer isolerte fra omverdenen enn kystområdene i Norge. Man får i primærkildene beskrevet at misjonskongene brukte en del vold, noe som man ikke lett kan bekrefte på andre måter. Deretter skal jeg se på andre lignende modeller som andre historikere bruker på samme område.

Forståelse av kristningsprosessen

En annen ting som Straum tar for seg i sin bok er kristningen av Norge i et religionsosialogisk perspektiv.¹¹ Den norrøne religionen var polyteistisk som vil si at den hadde mange guder og den enkelte kunne i større grad velge hvem de ville tilbe. Samtidig kunne også Kristus bli en del av dette, men det ville ikke fungere for de kristne. Det Straum fokuserer på i dette sluttkapittelet i sin bok, er hvorfor det var så viktig for misjonskongene at kristendommen ble den eneste tillate religionen i Norge. Straum nevner også Peter L. Bergers teori om «den grunnleggende samfunnsskapende prosess og religionens rolle i dette»¹². Noe av det sentrale som Berger tar for seg er religionens rolle som en av de viktigste legitimeringsfaktorene i samfunnet. Med dette så siktes det til at det norrøne religiøse systemet legitimerte den gamle samfunnsordenen i samfunnet.¹³ Straum nevner her at småkongens eller høvdingens politiske makt ble sikret gjennom hans rolle som kultisk leder og motsatt. Dette var noe som viste hvordan det gamle samfunnet ble opprettholdt, mens kristendommen var noe som legitimerte det nye samfunnet. Straums viktige argument¹⁴ i denne sammenhengen handler om at dersom kristendommen ble innført som et ledd ved siden av det norrøne systemet, så ville dette ha medført legitimering av det gamle systemets orden og praksis. Han nevner at uten å fjerne småkongedømmets viktigste legitimeringsfaktor, den førkristne tro og sed, så ville kristningen av landet blitt umulig.

1.8: Kongeideologi og historisk bakgrunn for romerkirkens utvikling.

Tanken her er å forstå hvordan kongeideologien ble brukt av middelalderhistorikerne, men samtidig prøve å sette dette i en større historisk kontekst. Noe som også kan være en del av en større religiøs sammenheng. Gro Steinsland sin konklusjon i teksten fra 2004, forklarer litt om kongeideologi. Konklusjonen hennes lyder slikt: «Herskermakten var sakralt legitimert gjennom mytologisk genalogi og andre eksemplariske mytemodeller, for eksempel en hierogami-myte som ikke bare rommet tradisjoner om herskerættens opprinnelse i guder og makter, men som også fungerte som modell for og legitimering av det aktuelle herskeremnets ekteskapelige allianser»¹⁵. Den første tingen som hun nevner her i konklusjonen var at herskermakten var «sakralt legitimert»¹⁶. Det vil si at man knytter kongen til at han

¹¹ Straum, *Fra Åsatro og høvdingedømmer til kristendom og rikssamling*, s.55-61

¹² Straum, *Fra Åsatro og høvdingedømmer til kristendom og rikssamling*, s.56-58. Se også fotnotene om Berger for mer info.

¹³ Straum, *Fra Åsatro og høvdingedømmer til kristendom og rikssamling*, s.59

¹⁴ Straum, *Fra Åsatro og høvdingedømmer til kristendom og rikssamling*, s.60

¹⁵ Steinsland, Gro, «Myten om kongen i historien om religionsskiftet i Norge», I *Religionsskiftet i Norden- Brytinger mellom nordisk og europeisk kultur 800-1200 e.Kr.*, redigert av Jón Viðar Sigurðsson, Marit Myking og Magnus Rindal, s.63-103, Oslo, Senter for studier i vikingtid og nordisk middelalder, 2004, s.92

¹⁶ Steinsland, «Myten om kongen», s.76

nedstammer fra guddommelige makter. Samtidig representerer kongen guddommen i kulten og kongens karakterer står sentralt i det hele, noe som landet avhenger av. Gjennom kapittelet så forklarer hun hvordan historieskriverne i middelalderen, brukte dette til å legitimere ulike kongsemners krav på makten i landet. Samtidig kommer hun også med et annet viktig poeng tilknyttet identitet. Dette poenget knyttes til at en rekke arkaiske germanske statsdannelser førte sin opprinnelse tilbake til skandinaviske guder.¹⁷ Med folkevandringstiden så rykket omkring 10 stammer innover Romerrikets grenser og knuste det vestromerske riket. Av disse 10 stammene som er vandalene, herulerne, suevi, visegoterne, østgoterne, Anglosakserne, frankerne og noen andre. Så ble vandalene, herulerne og østgoterne fjernet for at romerkirken kunne vokse seg sterk og mektigere. Det siste skjedde i 538. Da begynte romerkirken å forfølge de kristne som motsatte seg deres system og tradisjoner. Grunnen til at visse kristne grupper ikke ville følge romerkirken skyldes at kirken i det vestlige Europa på Konstantin sin tid ble utvannet med hedendom. Det skjedde en kompromiss mellom disse to retningene som innebar at man fulgte visse praksiser fra kristendommen og fra hedendommen. Her tenker jeg på at den store kristenheten begynte i større grad å gå vekk fra å tilbe Gud på sabbaten og skiftet til søndagen over tid. Sabbaten var den dagen de første kristne tilba Gud, mens søndagen var den dagen hedningene tilba sine guder på. Dermed ble kristendommen som ble til den romerske kristne troen, utvannet med en del hedenske praksiser. Derfor er det viktig å se på hva keltisk kristendom var for noe og hvilke forskjeller det var mellom romerkirken og den keltiske kirkens kristne.

1.9: Marta Steinsvik¹⁸ sine tanker om keltisk kristendom og misjonskongene

I denne seksjonen så skal jeg se på hva hun mente om ting. Deretter skal det undersøkes om det hun skriver stemmer gjennom kapittel 2-4 senere i oppgaven. På den måten kan man kanskje lettere forstå hvilken tro misjonskongene kan ha hatt.

Hun nevner at en sterk misjonsiver kjennetegnet den keltiske kirken.¹⁹ Steinsvik nevner også at den bibeholdt en del gamle kristne sedvaner som romerkirken skal ha forandret eller fjernet. I denne sammenhengen så nevner ikke nøyaktig hva disse gamle kristne sedvanene som urkirken holdt. Men det viser litt til at hun har undersøkt hva de første kristne fulgte. Hun forteller også at den keltiske kirken ikke praktiserte sølibat, latinske messer og kanonisk kirkerett. I de kommende sidene i boka hennes, så fortelles det om den keltiske kirkens

¹⁷ Steinsland, «Myten om kongen», s.84.

¹⁸ Steinsvik, Marta, *Hellig Olav og den norske statskirke*, Oslo: Eugen Nielsen, 1930

¹⁹ Steinsvik, *Hellig Olav*, s.14

misjonsvirksomhet og om konflikten som rådet mellom den keltiske kirken og romerkirken på de britiske øyer. Underkuelsen av de keltiske kristne i England og kristningen av hedningene i området, førte til at det ble dannet en katolsk-angelsaksisk kirke som nesten hadde underkuet den keltiske kirkens påvirkning i området.²⁰ Så nevner hun at den keltiske kirken underordnet seg romerkirken i 1150-årene.²¹ I den sammenheng så nevner hun at det var mye som har skjedd i tiden fra 600-tallet til 1100-tallet.

Videre i teksten sin avviser Steinsvik legenden om at Olav Tryggvason skal ha reist til Grekenland.²² Så nevnes det at Olav ble døpt av en keltisk eneboer på «Scilly Øerne».²³ Det var i disse tider at hun nevner at Olav Tryggvason lærte den keltiske kristendommen å kjenne. Noe som knyttes til at han gifter seg med en irsk prinsesse. Steinsvik ser på historien om at Olav skal ha blitt konfirmert i Andover som en senere romersk kristen oppdiktning.²⁴ Hun nevner her at når en voksen blir døpt og undervist så blir de samtidig konfirmert. En annen ting som fortelles om på samme side er at dersom Olav skal ha blitt konfirmert i Andover så må han ha konvertert, noe som vil si at han måtte ha forlatt den irske keltiske kirken og gått over til romerkirken. Noe som begrunnes med at de romerske kristne kildene ikke nevner noe om dette.

Samtidig så knytter Steinsvik Olav Haraldsson til den irske keltiske kirken. Her nevner hun at mange nordmenn studerte sammen med irske på det læringsstedet i Irland som går under navnet Clonmacknois.²⁵ Her nevner hun at sagaene forteller om at Olav reiste i disse områdene og at han må ha blitt kristen her, før hans reise til Normandie i 1013. Et av argumentene som hun kommer med i forklaring av kristendomsforholdene i denne vestlige delen av Europa, er at romerkirken skal ha vært under en moralsk nedgangsperiode. Om tilstanden til romerkirken på denne tiden så bruken hun professor Døllinger og den katolske historikeren Dufour. Grunnen til hvorfor hun trekker frem dette i denne sammenhengen, er at det kan vise at misjonskongene må ha blitt formet av keltiske prester. I denne tiden med stor moralsk nedgangstid i romerkirken, så nevner hun at den keltiske kirken fortsatte å holde de moralske bud og ha et høyt religiøst ideal.²⁶ Her nevner hun også at den keltiske kirken hadde frivillig, privat skriftemål med tanke på folkeoppdragelsens betydning. De trodde at prestene på lik

²⁰ Steinsvik, *Hellig Olav*, s.16

²¹ Steinsvik, *Hellig Olav*, s.17

²² Steinsvik, *Hellig Olav*, s.20

²³ Steinsvik, *Hellig Olav*, s.21

²⁴ Steinsvik, *Hellig Olav*, s.22

²⁵ Steinsvik, *Hellig Olav*, s.23

²⁶ Steinsvik, *Hellig Olav*, s.25-26

linje med resten av folket var syndere og at Gud var den som kunne tilgi dem. Ifølge Steinsvik så kunne måten misjonskongene kristnet på virke i Norge med tanke på dette: «*Man vil kunne forstå, at netop denne keltiske kristendom var en religionsform som kunde gripe blaserte, og dog inderst inde søkende norske hedningesjæle, denne blanding av det milde og det haarde, av det milde Kristi evangelium og samtidig denne strenge korssets askese som et middel til at tvinge det haarde, vilde krigersind, denne kristendomsform var netop den rette til at gripe de norske vikinger. Og den grep dem! Den grep som nævnt ogsaa Olav Trygvason og Olav Haralds son.*»²⁷. Som hun nevner her så var det en kombinasjon av budskapet som de kom med og misjonskongenes kristne karakter som brøt inn i folks hjerter. Man hører ofte om misjonskongenes strenghet og man finner en mulig forklaring på det i denne formuleringen: «*den kristne nordgermans uvilkaarlige reaktion overfor den katolske kirkes løssagtige slaphet, som de jo begge maatte ha set nok av under sit opphold i Vestens lande*»²⁸. Ved dette så tenker nok hun på at misjonskongene for hardt frem for å få skapt en sterk trospraksis hos nordmennene.

Samtidig så kommer hun også med et viktig argument for hvorfor Olav den hellige skulle ha tilhørt en form for keltisk kristendom. «*Hvorfor da Olav den hellige, som utvilsomt maa være kristnet fra Irland eller Skotland av, og ialfald übestridelig tilhørte den keltiske kirke, en kirke som ikke alene i liv og lære var vidt forskjellig fra romerkirken, men ogsaa paa det skarpeste negtet at anerkjende den romerske pave, hvorfor kong Olav da, av uvenskap mot den romerske katolik, Knut den store skulde gaa over netop til denne sin naturlige motstanders egen kirke, og stille den norske kirke indunder Bremens, den danske kirkes erkebispes stol, ja, se det er en av de sælsomme gaater, historikerne endnu skylder os opløsning paa.*»²⁹. Som man har sett i denne seksjonen om Steinsvik sine tanker om kristningen på de britiske øyer og misjonskongenes koblinger til disse områder, så ser man at hun bruker argumenter som romerkirkens tilstand, misjonskongenes tilstedeværelse i keltiske kristne områder til å forklare hvorfor misjonskongene skulle tilhøre den keltiske kristendommen. Det argumentet som hun kom med ovenfor er også rimelig å anta dersom Norge har hatt en keltisk kristen tro, siden man vil ikke plutselig gå over til motstanderens kristne tro som man har kjempet lenge mot. Disse tankene hos Steinsvik er noe av det som skal undersøkes mer detaljert gjennom først å skrive en del om den keltiske kristendommen på de britiske øyer. Deretter å se på hvordan en

²⁷ Steinsvik, *Hellig Olav*, s.26

²⁸ Steinsvik, *Hellig Olav*, s.28

²⁹ Steinsvik, *Hellig Olav*, s.29

rekke primærkilder, andre typer forskningslitteratur har å fortelle om misjonskongene. Til slutt skal jeg se litt på hvilke forbindelser man kan finne mellom keltisk kristendom og Norge. En viktig kritisk tenkning til det siste punktet er knyttet til at de funnene man finner avhenger av hvilke kilder man har brukt og hva de forteller. Noe som vil si at det kan være et hav av forklaringer til kristningen av Norge i den eldre forskningslitteraturen og samt mulig noen i den nyere også.

Kap.2: Keltisk kristendom

2.1: Intro

Keltisk kristendom er en samlebetegnelse for de ulike kristne grupperingene på de britiske øyer som ikke hadde en romersk kristen tro. Den keltiske kristnes troen innebar en bibelsk kristen tro, der man fulgte de ti bud som er nevnt i 2.mosebok kap.20. Denne troen innebar også størst lydighet mot Gud enn mot menneskelige læresetninger. I de siste 50-60 årene har det i økt grad vært en stor debatt om hvorvidt de keltiske kristne hadde en særegen tro i forhold til romerkirken eller ikke. Denne debatten er preget av hva slags kildemateriale som man bruker med tanke på gamle og nye kilder. De ulike kildene har ulik vektlegging. Derfor er det viktig å se på de tidlige ledende personene innenfor keltisk kristendom. De blir i dag omtalt som keltiske helgener. I denne sammenhengen så skal jeg gå gjennom en del om kristentro og kristendomshistorie på de britiske øyer for å tydeliggjøre hva keltisk kristendom faktisk handler om. Denne forståelsen blir enda tydeligere ved å ha det profetiske i Daniels boken og det som står i Johannes Åpenbaring i bakhode.³⁰ Disse bibelske kapitlene forklarer hvorfor det var konflikt mellom romerkirken og andre former for kristen tro. Den keltiske kristne troen forandret seg fra den tidlige fase på 400-tallet til den ble en del av romerkirken i 1152. Her skal jeg blant annet se på de ulike keltiske kjennetegnene og konflikten mellom de keltiske kristne og romerkirken. Denne konflikten kan ha hatt en viktig betydning for den kristne utviklingen i Norge. Med tanke på at de enkelte sporene om keltisk påvirkning i Norge, mulig vitner om at kristningshistorien kan ha vært en del annerledes enn den man kjenner til. Samtidig så ser man beskrevet i sagaene og andre primærkilder, at misjonskongene blir tilknyttet en del områder på de britiske øyer som har vært mye påvirket av keltisk kristendom. Denne påvirkningen er noe av det som man ser er ganske sentralt i

³⁰ Se spesielt Daniel kap.2, 7+ og åp. 13

oppgaven, med tanke på at man ser mange mulige keltiske sport som vitner om en mulig annerledes fortid.

2.2.1: St. Patrick

Fortolkning og tidlig kristen påvirkning på Irland

Den tidligere kristendomsfasen i Irland er viktig siden det er her man kan danne grunnlaget for å forstå hvordan den keltiske kirken kan ha utviklet seg. Det er stor sannsynlighet for at kristningen av Irland kan ha startet tidligere enn St. Patrick sin tid. Dette er noe som professor G.T. Stokes antar har skjedd i historien.³¹ Dette er en eldre kilde som påpeker ting annerledes enn mer nyere kilder gjør. Det som gjør at en slik eldre kilde fortsatt kan være nyttig, skyldes at forståelsen og tolkningen av historien endrer seg i forhold til hva som er den erkjente sannhet innenfor det akademiske miljøet. Her så gjelder dette tanken om hva det keltiske står for. Dette viser også viktigheten av de spørsmål som man stiller seg. Et av det viktigste spørsmålene i denne sammenhengen er dette: «Hvordan kan man vite at noe i historien er sannhet?». Svaret på det spørsmålet er at bibelen er viktig for å kunne vurdere forskjeller i kristen tro mellom ulike kristne retninger. Derfor er det viktig å se på hva eldre kilder sier, siden de tar for seg blant annet den gamle forståelsen av hva det keltiske handlet om. Noe som man ikke kan finne i de nye kildene. Der blir forskjellene mellom den keltiske kirken og romerkirken få. Professor Stokes nevner at handel og den romerske hæren, kan ha vært noen av faktorene som førte med seg kristendommen til Irland. Det er mange måter kristendommen kan ha spredd seg på, men som man ikke alltid kommer på eller kan se for seg. Her får man noen ideer for hvordan kristendommen kan ha spredd seg til andre områder som ikke har vært så kjent.

Patrick sin misjonsreise og kristne tro

St. Patrick var en romersk brite med en far som var en «decurion» og en kristen diakon.³² Dette viser til at han trolig fikk en kristen opplæring i sin ungdomstid. Det nevnes også at han selv mente at han fortjente å komme i fangenskap siden han tidligere ikke holdt Guds bud og var lydige til prestene.³³ Disse ordene vitner om at Guds bud var ganske viktig for ham. Omkring året 432 så seiler St. Patrick til Irland. Stokes nevner at han misjonerte blant lederne

³¹ Stokes, George T, *Ireland and the Celtic Church- A history of Ireland from St. Patrick to the English conquest in 1172*, London, Hodder and Stoughton, 1900, leksjon 1

³² St. Patrick, *St. patrick- his writings and Muirchu's life*, oversatt av A. B. E. Hood, London, Phillimore & CO, 1978, s.3

³³ St. Patrick, *St. patrick- his writings*, s.41

først.³⁴ På den måten så ville andre følge etter og bli omvendt. I starten så lå hovedfokuset på byen Tara³⁵, som var den eldgamle hovedstad i Irland. Fra Tara så lå det et nettverk av veier som ledet til de ulike større stedene i Irland. Noe som ledet til at større deler av Irland ble keltisk kristne. Jean Henri Merle d'Aubigné forteller at Patrick sin forkynnelse av Guds ord førte til at folket i Irland omvendte seg.³⁶ Professor Alexander Bugge nevner at fra Sør-Irland gjennom St. Patrick, så spredde den keltiske kirken seg over hele øya.³⁷ Derifra spredde den keltiske troen seg utover mot Skottland og andre områder i Europa. Han nevner at Abbeden var kirkens overhode og at biskoper og prester var underordnet abbeden.

Leslie Hardinge forteller at St. Patrick sine skrifter er fulle av bibelske sitater og illustrasjoner.³⁸ Hun nevner også at dette ikke er knyttet til andre autoriteter enn bibelen. Benjamin George Wilkinson forteller om at alle de treningssentrene som St. Patrick grunnla, som senere vokste seg til store skoler og universiteter, var bibelskoler.³⁹ Disse stedene blir mye omtalt som klostre og viser hvor viktig bibelen var for Patrick og den keltiske kirken. Beda nevner litt om bibelkunnskapen som fantes på Irland. Her skriver han at mange reiste til Irland, enten for å studere de hellige skriftene eller for å leve et mer asketisk liv.⁴⁰ Noe som er med på å bekrefte bibelens rolle i den keltiske kirken. En grunn til at Beda er opptatt av dette kan mulig skyldes hans interesse for folks åndelighet. Romerkirken hadde også bibelen, men de fulgte sine egne tolkninger av bibelen. Derimot lot de keltiske kristne bibelen i større grad tolke seg selv. Det at begge har bibelen, betyr ikke at begge retninger har samme trosfundament. En annen ting som nevnes, var at kirken slik den ble organisert av Patrick tillot prestene å gifte seg.⁴¹ Dette henter han fra Jules Michelet og det fortelles at det var Boniface som hatet skottene⁴² på grunn av dette.⁴³ Boniface må ha fått en slik overbevisning fra et sted og lært om dette fra noen. Noe som vitner om at romerkirken trolig hadde en praksis som forbød prester å gifte seg. En viktig grunn til at prestene skulle gifte seg er knyttet til at de skulle kunne håndtere sine familier først. Dersom de ikke kunne det så ville de ikke

³⁴ Stokes, *Ireland and the Celtic Church*, s. 79

³⁵ Stokes, *Ireland and the Celtic Church*, s.65. En by som ble forlatt på grunn av tilknytning til forbannelse/vanhelligelse.

³⁶ D'Aubigné, Jean Henri Merle, *History of the reformation of the sixteenth century- the reformation of England*, oversatt av H. White, London, The religious tract society, 1799, s.24

³⁷ Bugge, Alexander, *Norges historie 1-2: 800-1030*, Kristiania: H.ASCHEHOUG & CO, 1910, s.6-7

³⁸ Hardinge, Leslie, *the celtic church in Britain*, (London: S.P.C.K, 1972), s.29

³⁹ Wilkinson, Benjamin George, *Sannheten seirer- menigheten i ødemarken*, (Danmark, Kainos, 2018), s.92.

⁴⁰ Beda, *Anglernes kirkes historie*, Oversatt av Else Schjøth, Oslo: H. Aschehoug & Co, 1979, s.132, kap27, bok 3

⁴¹ Wilkinson, *Sannheten seirer*, s.93, se fotnote 19.

⁴² Det samme som irske personer

⁴³ Michelet, Jules, *History of France*, Oversatt av G, H, Smith, London, Whittaker and Co, 1834-44, s.

passer som prester heller. På den samme siden så nevnes det et viktig argument for at Patrick ikke tilhørte romerkirken, som handler om at den keltiske kirken som Patrick grunnla, ble forfulgt av romerkirken. Denne iveren etter å ødelegge den keltiske kirken, er et viktig argument for å forstå grunnen til at det kan være en del forskjeller i tro mellom den keltiske kirken og romerkirken. Thomas M'Laughlan forteller litt om hvem St. Patrick var tilknyttet.⁴⁴ Her nevnes det at Bede forteller om personer som Ninian, Palladius og Colomba, men ikke om St. Patrick. Noe som M'Laughlan knytter til at han enten ikke visste noe om St. Patrick eller at Bede ikke kunne knytte ham til Roma på en eller annen måte. Dermed mener M'Laughlan at St. Patrick ikke var i Roma og at han var en dedikert irsk misjonær. M'Laughlan nevner at det er rart at folk som lenge har kjempet hardt mot Romerkirken, plutselig skulle være dens mest lojale tjenere. Noe som vil si at mange har prøvd å knytte St. Patrick til romerkirken uten å ha rett grunnlag for det.

Et av de hovedargumentene som man kan se gjennomgående i kapittel 7 i denne boka til Wilkinson, er at fraværet av tilknytninger til viktige trekk ved romerkirken ikke nevnes. Det er også viktig å stille seg dette spørsmålet: «hvorfors finnes det så mange forskjellige tanker om hvem Patrick var i historien?». En forklaring som kan gi noe svar på dette sier følgende: «*Romerkirken begynte derfor arbeidet for å trekke Patrick inn i sin fold, ved å finne opp all slags historier og legender som gjorde ham til en av pavemaktens helter. Romerkirken begynte å hylle og ære en viss Palladius, som tilsynelatende ble sendt av Roma til Irland midt i Patricks suksesstid. I en gradvis prosess ble denne personen kalt Patrick.*»⁴⁵. Dette sitatet forklarer hvorfor mange kilder i senere tider får en annen forståelse av historiens utvikling. Denne versjonen av Patrick gjør at man får få forskjeller mellom romerkirken og den keltiske kirken med tanke på dets tro. Som man har sett så var Patrick opptatt av skriften og dets lover. Ved å se på de 10 bud i bibelen, så ser man at det andre budet er tilknyttet forbud mot tilbedelse av bilder av ting i himmelen, nede på jorden og under jorden. Lydighet er også en viktig del av de ti bud. T. M. Charles-Edwards forteller også om St. Patrick sitt liv.⁴⁶ I kapittel 5 forteller han om St. Patrick sitt liv og virke. Her nevner forfatteren ikke noe om at Patrick fulgte bibelen eller holdt de 10 bud. Fokuset ligger på at Irland ble kristen gjennom etableringen av klostre og kristningen av landets ledere. Dette vitner om at karakteristikkene om hvem St. Patrick var, noe som Wilkinson forteller sterkt om, har forsvunnet fra historieforståelsen. Noe som er med på å endre historien og forståelsen av hvordan historien

⁴⁴ M'Laughlan, Thomas, *The Early Scottish Church*, Edinburg, T. & T. Clark, 1865, s.97-98

⁴⁵ Wilkinson, *Sannheten seirer*, s.103

⁴⁶ Charles-Edwards, T. M., *Early Christian Ireland*, Cambridge, Cambridge university press, 2000.

skal ha skjedd. Dermed forsvinner også karakteristikken og identiteten til St. Patrick bort. Man kan se at det Charles-Edwards skriver i sin bok, vitner om at han har et moderne syn på den keltiske historien, hvor karakteristikken av de keltiske kristne forsvinner bort.

2.2.2: St. Columba og Columbanus

En annen viktig keltisk person er St. Columba, eller Columcille som han ble kalt. Han ble født omtrent i 521 e.Kr. og døde omtrent i 597 e.Kr. Han var en irsk mann som levde første del av sitt liv i Irland, inntil han ble forvist derifra. Dermed startet han sin misjon blant pikterne i Skottland og han etablerte Iona som et viktig misjonssenter for evangelisk misjon. Det var ved Clonard at Columba ble god til å kopiere, belyse og tolke skriften i sin sammenheng.⁴⁷ Deretter var han med på å etablere veldig mange kirker og bibelinstitutter. Noe som gjorde at bibelkunnskapen økte mye blant folk og at misjonærer ble lært opp. Om Columba, sier Adamnan dette: «*Han klarte ikke å la en eneste time gå uten at han var opptatt med noe, enten det var med å lese, be, skrive, i meningsfull samtale eller med kroppsarbeid*».⁴⁸ Ut ifra dette så kan man se hvor ivrig Columba var i å arbeide for Kristus. Beda nevner at «Columba var en sann munk, både i liv og vaner»⁴⁹ Dette viser at Beda som var en romersk kristen mann også hadde litt kjennskap til de keltiske kristne. Den tredje kjente keltiske helgen er St. Columbanus og han hadde sitt fokusområde i Sentral-Europa. Der han virket mot romerkirken og misjonerte blant folk der. Han levde og virket litt senere en Columba.

2.3: Keltiske kjennetegn

I denne perioden med noen av de kjente keltiske helgene så kan man finne en del kjennetegn på hva keltisk kristendom var for noe. Noen av de viktigste kjennetegnene handler om klosterbevegelsen, bibelen og skriften viktige rolle, utførelsen av straffesystemer og hvordan den keltiske kirken ble utviklet i dets tidlige begynnelse. Disse punktene skal jeg først se på og deretter fokusere på hvordan Sabbaten var med på å skape en viktig forskjell mellom romerkirken og de keltiske kristne. De ulike keltiske kjennetegnene som jeg skal gå gjennom videre i kapittelet er viktig å forstå siden det hjelper oss lettere til å kunne forstå hvilken kristen tro misjonskongene kan ha hatt eller har mulig blitt påvirket av.

⁴⁷ Wilkinson, *Sannheten seirer*, s.114-115

⁴⁸ Wilkinson, *Sannheten seirer*, s.115.

⁴⁹ Beda, *Anglernes*, s.95-96 (kap.4 bok 3)

John R. Walsh og Thomas Bradley forteller at det keltiske Irland var preget av klosterbevegelsen.⁵⁰ Ved å se på klosterbevegelsessystemet i den keltiske kirken så kan man lære karaktertrekk å kjenne. Det er viktig å bemerke seg at disse forfatterne knytter dette til perioden 400-700 e.Kr. I kap. 5 i denne boka, så nevnes det at den keltiske kirken i Irland og i andre keltiske områder, ble preget av et klostersystem som stammet fra Egypt. Dette viser hvordan den keltiske kirken fikk sitt klostersystem fra. For Kathleen Hughes i hennes skrifter fra 1972, så nevner hun at grunnen til at den keltiske kirken i Irland hadde en annen struktur enn det tradisjonelle kirkelige strukturer, var på grunn av en ikke-romersk strukturpåvirkning, samt slektskapet og kongedømmet i Irland hadde sin virkning. Den siste forklaringen knytter hun til økonomi. De irske munkenes liv var preget av bønn, faste, studium og misjonering. Munkene produserte og kopierte masse litteratur av ulikt slag også. Dette viser litt av hva de irske munkene drev med og ble preget av. Harald Olsen forteller detaljert at keltiske munkere drev med fysisk arbeid, studier og åndsarbeid, gudstjeneste, bønn og meditasjon, og tjeneste blant fattige, syke og trengende.⁵¹ Dette er ting som også andre munkere utenfor Irland kunne drive med. Det som kjennetegner de keltiske munkene i forhold til romerkirkens munkere, er mer knyttet til hvordan tilbedelsen av Gud foregikk. I denne sammenhengen gjelder det å se om man kan finne noe spor etter dette i misjoneringen som kelterne drev med i Norge.

Bibelen var et viktig kjennetegn på den keltiske kirken. Ved å se på forskjellene på de keltiske kristne ved den danske invasjonen og de tidlige keltiske kristne, så ser man at jo nærmere man kommer vikingtiden så ble bibelen mindre viktig.⁵² Det som gjør at dette er mer særegent for den keltiske kirken, er knyttet til at de lar bibelen være et viktig fundament for hva de er lydige imot. Noe som vil si at man satte inn innsats på å følge skriftens rene ord, så langt man hadde forstått det. Dette står i kontrast til romerkirken med tanke på at der er tradisjoner viktigst. Noe som vil si at paven bestemmer hva en skal tro på. De keltiske kristne siterte også andre kilder utenom Bibelen. Blant disse andre kildene som de siterte fra, er en del av dem knyttet til kirkefedrene.⁵³ De ulike kirkefedrenes skrifter ble satt ved siden av hverandre, for å kunne gi økt innsikt og forståelse av ting man lurte på, men de ble aldri gitt en overordnet autoritet. På den samme siden nevnes det at de keltiske kristne la liten vekt på autoritet, tradisjoner og

⁵⁰ Walsh, John R. og Thomas Bradley, *A history of the Irish Church- 400-700AD*. Blachrook, Co Dublin, the Columba press, 1991. For klostersystemet, se kap.5, s. 52-62.

⁵¹ Olsen, Harald, *Ilden fra Vest: tekster fra keltisk fromhetstradisjon*, Oslo, Verbum forlag, 1999, s.104

⁵² Hardinge, *The celtic*, s.32

⁵³ Hardinge, *The celtic*, s.37

skikker.⁵⁴ Som man ser i tankene fra denne referansen, så ser man en tydelig forskjell mellom romerkirken og den keltiske kirken. I romerkirken så var tradisjoner og skikker mer viktige enn selve bibelens lære. Det var derfor de keltiske kristne i en lang tid ikke rettet seg etter det som romerkirkens representanter befalte. Noe som gjør at den keltiske kirken hadde en tilnærmet lik tro som de første kristne hadde. Et viktig argument Hardinge kommer med i avslutningen av kapittelet om «skriftens rolle» er knyttet til at man kan ikke studere kelternes tro og praksis uten å forstå skriftens rolle i keltisk kristendom.⁵⁵ På den måten kan man se at skriften formet den keltiske kirkens dannelse og form.

I et annet kapittel så nevner Walsh og Bradley at straffesystemene i den irske og den walisiske kirken var ganske annerledes enn i den generelle kirken i Europa.⁵⁶ Disse forskjellene er knyttet til en tid fra den keltiske kirkens begynnelse på 400-tallet og frem til 700-tallet. Det er viktig å vite at romerkirken fikk et lignende straffesystem over tid. Noe som gjør at på misjonskongenes tid så hadde romerkirken en lignende praksis. Her sto private bekjennelser og straffer sentralt. Det var en mer frivillig ting å gjøre. Det sto i større grad i kontrast til det mer offentlige i den universelle kirken i Europa. Dette henger også sammen med det Hardinge nevner om den keltiske kirken, ved at personlig omvendelse var viktig i troen på Gud. Om straffen var allmenn eller ikke, om mange kjente til den eller ikke, kan ha en betydning for å forstå kristningen som misjonskongene gjorde i Norge. Når Olav den hellige reiste rundt i Norge for å kristne landet, så gjelder det å se om det finnes noe spor om hvordan straffen mot de som ikke ville kristne seg foregikk og samtidig se på hvordan han sikret folks lydighet til kristendommen. Andre kjennetegn på keltisk kristendom finner man noe i keltisk spiritualitet.⁵⁷ Det første kjennetegnet i denne sammenhengen er knyttet til at det keltiske samfunnet var gjennomsyret av klostersistemet, noe som vil si at denne levemåten preget samfunnets organisering, tenkemåte, verdier, skikker og tradisjoner. Et annet viktig kjennetegn var at det keltiske var preget av asketiske idealer. Noe som vil si at man vekslet mellom ting som ordinært klosterliv, pilgrimsvandring, misjonsreiser og eneboertilværelse. To andre ting som også sto sentralt i keltisk spiritualitet var den holistiske tenkemåte- og virkelighetsoppfatning⁵⁸ og den hadde et positivt menneskesyn. Dette positive menneskesynet innebar at man var skapt i Guds bilde og da sto ikke fokuset kun på menneskenes synd og

⁵⁴ Alcuin, Epistola ad Colcu, 190, J. Ussher, Works IV, 466-7, det er referansen til fotnoten på den siden som er nevnt i fotnoten ovenfor.

⁵⁵ Hardinge, *The celtic*, s.51

⁵⁶ Walsh og Bradley, *A history of the Irish Church*, s. 120.

⁵⁷ Olsen, *Ilden fra Vest*, s.47-51

⁵⁸ Noe som vil si at alt henger sammen og er knyttet til hverandre på en eller annen måte.

tilbøyeligheter. Kan man finne spor etter noe av dette som Harald Olsen nevner om keltisk spiritualitet i det norske samfunnet, er et viktig spørsmål som er vært å stille seg.

I avhandlingen til T. Ratcliffe Barnett om den skotske dronningen på 1100-tallet, får vi presentert ulikhetene mellom den romerske kirken og den keltiske kirken.⁵⁹ Den første forskjellen gjaldt at romerkirken ble bygd på keiserlinjer, mens den keltiske ble bygd på stammelinjer. D'Aubigné forteller oss at romerkirken ble til gjennom å tilpasse den kristne religionen med menneskeskapt religion over tid.⁶⁰ Det vil si at det ble mer kompromiss mellom kristne og ikke-kristne. Det andre punktet som Barnett nevner var at romerkirken ble formet i en tid med store samfunnsomveltninger og uro, mens den keltiske kirken ble formet i et mer rolig miljø. Det tredje punktet knytter han til den religiøse strukturen til disse kirkene. I romerkirken har man et stort hierarki av presteembeter. Noe som vil si at man har paven på toppen, deretter erkebiskop, biskop og mange andre lavere inndelinger. Derimot har man klosterledere som noen ganger kunne bli kalt for en biskop i den keltiske kirken. Det 4 punktet knyttes til at folkevandringstiden førte til at den keltiske kirken ble isolert fra romerkirken. Disse 4 bakgrunnspunktene som Barnett kom med her, viser til noe av grunnlaget som disse kirkene ble bygd på. Samtidig viser det litt til retningen de utvikler seg i. Dermed kan kanskje kirkestrukturer og andre ting være viktige faktorer som kan være med på å forklare hvilken tro misjonskongene hadde. Med disse fire punktene som han kom med så blir det å se etter disse spørsmålene. Hvordan var strukturen i presteskapet og hvem kunne bli prester og velge prester? Hvordan var miljøene rundt de kirkene som ble etablert i Norge? Hvordan skjedde utviklingen frem til slaget på Stiklestad med tanke på blant annet helgenstatus? Dette trenger vi å se litt nærmere på. Det finnes 4 manuskripter av «liber ex Lege Moisi» er fortsatt hele.⁶¹ Disse manuskriptene består av 35 bibeltekster av den gamle latinske versjonen og de tekstene er hentet i fra de siste 4 mosebøkene. De ulike tekstene ble tilpasset og fulgt av de keltiske kristne. Blant de tekstene er den syvende dags sabbaten ganske sentral.

Sabbaten innenfor den keltiske kirken- en motpol til romerkirkens søndagsholdelse.

Barnett nevner også litt om at den keltiske kirke hold sabbaten. Han nevner dette: «In this matter, the Scots had perhaps kept up the traditional usage of the ancient Irish Church which

⁵⁹ Barnett Thomas Ratcliffe, *Queen Margaret and the influence she exerted on the celtic church*, Ph.D-avhandling, Universitetet av Edinburg, 2011, s.51

⁶⁰ D'Aubigné, *the reformation of England*, s.21

⁶¹ Hardinge, *The celtic*, s216.

observed Saturday instead of Sunday as the Day of Rest?»⁶². Bellesheim nevner at den keltiske kirke fulgte jødene i å hvile på sabbaten og ikke gjøre noe arbeid da.⁶³ Ut ifra disse kildene så vet man at den keltiske kirke holdt sabbaten. Det Barnett skriver i sin doktorgrad er et viktig argument for at Sabbaten fortsatt var viktig for en del keltiske kristne på 1100-tallet. Det var i løpet av 1100-tallet at de keltiske kristnes særegenheter forsvant helt. Dermed kan også sabbaten ha spilt en rolle for misjonskongenes besøk på de britiske øyene. Denne kilden sier ikke noe om de holdt kun sabbaten hellig, eller om de holdt søndagen også. Noen holdt nok både sabbaten og søndagen hellig. Historikeren A.C. Flick forteller at kelterne hadde lørdagen som den eneste hviledagen, men holdt også religiøse samlinger på søndag.⁶⁴ Dette er noe som vitner i retning av de holdt de ti bud. En annen grunn til at de kan ha holdt sabbaten hellig, kan være knyttet til at den første menigheten etter Kristus for opp til himmelen, holdt sabbaten hellig. Det er en del bibeltekster som vitner om at Jesus og den første menigheten holdt Sabbaten som sin hviledag.⁶⁵ De første bibeltekstene viser til at synagogen/kirken på sabbaten som de pleide å gjøre, mens de siste bibeltekstene nevner at man ikke skal legge til eller forandre Guds bud. Med disse bibeltekstene i bakgrunn, så kan man forstå hvorfor kelterne holdt sabbaten hellig. Dermed er det også mulig at de har holdt sabbaten helt siden de ble kristne eller at de fikk kjennskap til sabbaten gjennom deres litterære virksomhet. Beda nevner også sabbaten. Han skriver dette: «Som kristne visste de at Kristi oppstandelse skjedde dagen etter sabbaten og derfor alltid måtte feires en søndag»⁶⁶. Beda nevner dette i forbindelse med påskefeiringen, men det viser til at sabbaten er på lørdag.

Samtidig så tar forfatteren Gerhard F. Hasel frem viktige poenger tilknyttet Sabbaten og dens betydning for fortiden, ens nåtid og fremtiden. Her bruker han mye beretningene fra 1.mosebok 2:1, 2.mos. 20:11, 31:17 og 5.mos. 5:12-15 til å forklare sabbatens betydning. Hasel tar først for seg termen «hvile»⁶⁷ og viser da til hvordan man skal forstå grunnspråket tilknyttet ordet og at det leder til at Gud hvilte fra å skape etter å ha fullført skaperverket. Det leder til at vi skal bruke den dagen til å delta i Guds hvile og ha en stund sammen med ham. Deretter tar han for seg «velsignelsen og helliggjørelsen»⁶⁸ av sabbaten. Med den første

⁶² Barnett, *Queen Margaret*, s.67

⁶³ Bellesheim, Alphons, *History of the catholic Church of Scotland- from the introduction of christianity to the present day*, Edinburg and London, William Blackwood and sons, 1887, s.86 og 250.

⁶⁴ Wilkinson, *Sannheten seirer*, s.104-105.

⁶⁵ Mark. 2:23-28, Luk, 4:16,31, Apg. 13:42-44, 17:2, Heb. 4:9, 5.mos. 4:2, 12:32

⁶⁶ Beda, *Anglernes kirkes*, s.95

⁶⁷ Hasel, Gerhard F, «The Sabbath in the Pentateuch», i *The Sabbath in Scripture and History*, redigert av Kenneth A. Strand, s.21-44, Washington, D.C, Review and Herald Publishing association, 2012, s.23-25

⁶⁸ Hasel, «The Sabbath in the», s.25-26

termen forklarer han velsignelsene som er knyttet til helligholdelsen av sabbatsdagen. Den andre termen forklarer han at Sabbaten er hellig på grunn av at Gud helliggjorde dagen og ikke mennesker. Her handler det om hvordan man bruker dagen for å ære Gud. Deretter begynner Hasel å forklare sabbatsbudet slik det forekommer i de 10 bud. Viktigheten av det som står i det fjerde budet om sabbaten er at man skal holde sabbaten hellig, siden Gud helliget den. Hasel forklarer dypere hva det vil si å «holde sabbaten hellig»⁶⁹ og det knyttes til at man ærer Gud som skaper og at man deltar i Guds hvile. I denne sammenhengen så bruker han ordene «retrospektiv» og «prospektiv» til å forklare ordet «husk». Det første ordet er knyttet til å huske Gud som skaper, mens det andre ordet er tilknyttet fremtiden med tanke på at man lett kan glemme sabbaten og vandre sin egen vei. Forfatteren bruker så ordet «Observe» i tilknytning det fjerde budet som blir beskrevet i 5.mos 5:12 og forklarer tilknytningen ordet har til hele budet og at man skal holde sin del av pakten med Gud. Disse aspektene som har blitt tatt opp her forklarer innholdet av sabbatsbudet og viktigheten budet er for Guds folk. En siste ting som er viktig å ta for seg i denne sammenhengen er betydningen av sabbaten som et tegn.⁷⁰ Sabbaten fungerte som et synlig tegn på forholdet mellom Gud og det enkelte mennesket, men også mellom Gud og hans folk. Hasel sier her at fundamentet ved selve det med tegn, er at det knyttes til en slags forståelse og/eller fører til form for oppførsel. Noe som vil si at sabbaten som et tegn er med på å forme ens livsstil, men også livsstilen til de som regnes som Guds folk. På den måten vil Sabbaten fungere som et tegn på en pakt mellom Gud og hans folk. Sabbaten skulle være et tegn til å huske viktige bibelske læresetninger. Samtidig kunne Sabbaten som et tegn skape et skille mellom Guds folk og andre trosforståelser. I denne sammenhengen så kan man se hvordan sabbaten skapte en forskjell mellom romerkirken og den keltiske kirken. De 10 bud er en av de tingene som skaper motsetninger mellom romerkirken og den keltiske kirken.

2.4: Konflikten mellom romerkirken og den keltiske kirken- fra 600-tallet frem til et stykke utpå 1100-tallet. Britisk kirkehistorie på de britiske øyer.

Samtidig kan kunnskapen om konflikten mellom den keltiske kirke og romerkirken, være med på å forklare hvorfor det gikk som det gikk på Stiklestad. Den første delen av denne seksjonen går ut på å utforske denne konflikten, mens den andre delen går mer på å forstå hvordan endringer tilknyttet hviledagen som er nevnt i det fjerde budet i bibelen skjedde. Etter år 617,

⁶⁹ Hasel, «The Sabbath in the», s.29-30

⁷⁰ Hasel, «The Sabbath in the», s.34-35

så tok Oswald sønnen til Ethelfrid tilflukt i Iona og lærte kristendommen å kjenne.⁷¹ Der ble han omvendt og døpt. Beda forteller en del om biskop Aiden.⁷² Han nevner at alle som fulgte med ham måtte forplikte seg til et eller annet studium. Da studerte de skriften eller lærte seg salmene. Aiden leste også mye for sine folk og ba mye. Alt dette gjorde at han var egnet til den store oppgaven som kom med Oswald. Biskopen Aiden, var den som fikk kristentroen ordentlig etablert i Northumbria og Oswald var den som styrket kristendommen der gjennom biskopen. Grunnen til at lyktes med å få kristnet området nevner Alfred Plummer skyldes deres tro og enkle, selvfornektende liv.⁷³ Oswald døde i 642. Beda skriver også mye av det samme i kapittel 3 i bok 3.⁷⁴ På denne tiden så kjempet den keltiske kirken og romerkirken om innflytelsen på den Engelske kirken.⁷⁵ I tiden etterpå så blir det mer konflikt mellom disse to kirkene om kontrollen over området. Noe som fører til at Oswiu som var konge av Northumbria og hadde den keltiske kristne troen, innkalte til en synode i Whitby i 664.⁷⁶ Oswius kone hadde romerskkristen tro. Noe som var med på å skape konflikt i forskjellig tro i kongeriket. Det som skjedde i denne hendelsen, var en diskusjon mellom partene angående påskestriden.⁷⁷ Det hele endte med at kongefamilien sammen med deler av folket ble nærmere knyttet romerkirken. Charles Edwards kommer også med noen tanker om hvorfor påskestriden var så viktig for historiens videre utvikling. Det var 4 regler for når påsken skulle være ifølge et brev til kong Nechtan av pikterne.⁷⁸ De to første reglene knyttes til den jødiske dateringsmetoden, mens den tredje regelen om at påsken skulle falle på en søndag, er en viktig årsak til striden. Romerkirken som holdt søndagen hellig, kjempet mot den keltiske kirken som holdt Sabbaten hellig. Han nevner her at de kristne holdt søndagen, for å skille seg ut ifra jødene. Når Charles-Edwards nevner dette så kan man forstå at dette var knyttet til romerkirken og dets støttespillere. Man kan si at påskestriden var en kamp mot alt som kunne knyttes til den gamle troen. Det vil si den troen som ble formet etter bibelsk praksis. Det nevnes ikke direkte at de angrep kelternes sabbatshelligholdelse, men man kan se at dette var et første punkt til å undergrave det de keltiske kristne stod for. Han nevner også at påskestriden stammer fra at en del kristne gikk vekk fra den jødiske påsken.⁷⁹ Det han nevner om hvorfor de kristne feiret påsken på en annen dag en jødene, viser hvorfor romerkirken

⁷¹ Plummer, Alfred, *The Churches in Britain before A.D. 1000*, London, Robert Scott, 1911, s.93-95

⁷² Beda, *Anglernes kirkes*, s.96-97

⁷³ Plummer, *The Churches in Britain*, s. 97

⁷⁴ Beda, *Anglernes kirkes*, s.93-94, 98

⁷⁵ Plummer, *The Churches in Britain*, s. 104

⁷⁶ Plummer, *The Churches in Britain*, s. 115-116

⁷⁷ Beda, *Anglernes kirkes*, s.125-130 (kap.25 bok 3)

⁷⁸ Charles-Edwards, *Early Christian*, s.391-392

⁷⁹ Charles-Edwards, *Early Christian*, s.399-400

ønsket at påsken skulle finne sted på en søndag. Her blir påsken knyttet sammen med Kristi oppstandelse. Han nevner på samme side at de som fortsatt motsatte seg denne endringen ble kalt på engelsk «Quartodecimans». Noe som betyr at de fortsatt holdt påsken på den 14ende dagen av lunar-måned.

Samtidig er det viktig å ta for seg hvordan den angelsaksiske kirken på Alfred den stores tid var med tanke på dens kristne tilstand. Absalon Taranger er en eldre kilde som kan gi oss innsikt over hvordan den sto til med kristendommen i disse områdene. Taranger nevner at på Alfred den stores tid, så sto det dårlig til med kristendommen i England.⁸⁰ Han kom til makten omkring 871. En god del år tilbake så blomstret landet ved at riket ble utvidet og det fantes stor fred i landet. Han nevner at geistligheten var ivrig i undervisning og studium og i andre tjenester for Gud. Mange reiste også til landet for å søke visdom og kunnskap, men nå måtte man få det utenfra. Det viktige som Taranger nevner i denne sammenhengen, var at lærdommens forfall i landet var stort, og få kunne oversette brev fra latin til engelsk. Noe som vil si at romerkirken hadde få prester i England på den tiden. Han nevner også frafallet blant en del biskoper etter Alfred sin tid var stor, slik at en biskop måtte styre enda større områder.⁸¹ Det nevnes at Æthelwolds⁸² oversatte Benedicts på angelsaksisk på Eadgars anmodning.⁸³ Han kjempet for å få fjernet alle gifte prester i Winchester-katedralen. Dette som Taranger nevner, viser til at det var en kamp på romerkirkens side å få fjernet gifte prester blant deres representanter. Taranger forteller i denne sammenhengen at de gifte prestene fikk valget mellom avsettelse eller oppfyllelse av de kanoniske kravene.⁸⁴ Noe som vil si at det skal ha eksistert noen kanoniske lover som gjaldt at prester ikke skulle være gift. M'Lauchlan forteller også litt om hvordan folk har prøvd å nedtone tanken om at gifte prester skal ha vært representanter for den skotske kirken.⁸⁵ M'Lauchlan nevner i fotnoten på den ene siden at mange skribenter som har vært interessert i romerkirken, har prøvd å endre tanken om hvem som har representert den gamle kirken til Columba. Noe som viser til at tanken om at Romerkirken hadde gifte prester veldig lenge, ikke stemmer helt, med tanke på at de har prøvd å fjerne denne koblingen. Han never også i forbindelse med den skotske kirkens

⁸⁰ Taranger, Absalon, *Den angelsaksiske kirkes indflydelse på den Norske*, Kristiania, Grøndal & Søn's bogtrykkeri, 1890, s.85

⁸¹ Taranger, *Den angelsaksiske*, s.88

⁸² Han ble biskop av Winchester i 963, noe som skjedde like etter Håkon Adalsteinsfostres sin tid i historien.

⁸³ Taranger, *Den angelsaksiske*, s.99

⁸⁴ Taranger, *Den angelsaksiske*, s.100, Søk opp denne for å se fragmentet av primærkildene som omtaler den kanoniske regelen: «Leechdoms, wortcunning, and starcraft of early England» vol. 3

⁸⁵ M'Lauchlan, *The Early Scottish*, s.434-436

undergang, at romerkirkens representanter i Skottland, omtalte den skotske kirken veldig negativt. I denne sammenhengen så er det også rimelig å anta at dette kan ha hatt en betydning for prestenes forhold i Norge. William F. Skene forteller også om noen forklaringer til hvorfor den keltiske kirken i Skottland forsvant. Han nevner at det var indre og ytre faktorer som viser dette.⁸⁶ Blant de indre årsakene så førte den gradvise innføringen av sekulære elementer blant presteskapet til dets fall. Skene nevner her at så lenge det gamle klostersistemet var bevart, så hadde disse kristne bevart det som kjennetegnet dem og som gjorde at de sto mer sterkt. Det sekulære elementet kom fra den assimileringen av den keltiske kirken med Romerkirken. Noe som medførte en endring i presteskapet. Skene nevner ikke hva det sekulære elementet innebærer direkte i denne sammenhengen, men han sikter trolig til at prester ikke kunne gifte seg lenger. Dette sammen med den danske invasjonen av en del keltiske områder medførte stor kaos blant de keltiske kristne. De ytre endringene som ble produsert i den keltiske kirken i Skottland, knyttes til de endringer som dronning Margaret skapte gjennom sin tid. Noe som førte til at det keltiske forsvant og ble underordnet romerkirken. Dermed kan man si at det Skene nevner i tilknytning den keltiske kirkens fall i Skottland, viser hvorfor den keltiske kirken i sin helhet forsvant i løpet av 1100-tallet.

I dette avsnittet skal jeg se på hvordan den keltiske kirken ble en del av romerkirken. Konflikten mellom disse to kirkene fortsatte helt til 1150-årene ifølge Marta Steinsvik.⁸⁷ I løpet av 1150-årene ble den keltiske kirken forent med romerkirken, noe som ga romerkirken mer makt over kristendommen i Europa. Dette som Steinsvik nevner henger nøye sammen med det Stokes forteller om den keltiske kirken i dens siste tid. Dette var med på å påvirke kildene som ble skrevet på den tiden og senere. Påvirkningen skjedde også litt før 1150-årene. Det som er viktig å ta for seg her er at det var mye som skjedde i perioden 664-1150-årene med tanke på den keltiske kirken. Den første tingen var at tiden ble preget av kirkelig og religiøs strid. Etter synoden i Whitby, så vokste romerkirken sterkt over de britiske øyer, men fikk ikke full dominans. Noe som skyltes en viss form for kirkelig selvstendighet i den engelske kirken fra den romerske kirken.⁸⁸ Denne engelske kirken var en mer blandingskirke, ved at den hadde mye av det romerskkristne i seg, men også en del av den keltiske ånden i seg. Beda skriver i sin samtid at det ble sendt et brev fra pave Honorius til skottene om påskefeiringen.⁸⁹ Med termen skottene så siktes det til de irske. Her kan man se at dette er

⁸⁶ Skene, William, F, *Celtic Scotland- A History of Ancient Alban*, Edinburgh, David Douglas, 1887

⁸⁷ Steinsvik, *Hellig Olav*, s.17

⁸⁸ Holmquist, Hjalmar og Nørregaard, Jens, *Kirke historie bind 1*. København: J. H. Schultz forlag, 1946, s.295

⁸⁹ Beda, *Anglernes kirkes*, s.87-88 (kap.19 i bok 2)

henvist til de keltiske kristne og at romerkirken vil at andre kirken som den keltiske kirken skal følge dem i deres tro. Den andre tingen er knyttet til vikingtiden. Dette var en tid hvor den engelske kirken ble preget av forfall. I denne tiden så ble de sentrale keltiske klostrene på Iona og Lindisfarne plyndret mye. (Se på et argument for årsaken til vikingtiden) Siden den tid så mistet disse klostrene mye av sin viktighet. Erkebispedømmet Dublin ble etablert i Irland i løpet av 1000-tallet og det var med på å virke til at de keltiske kristne med tiden ble borte som en særegenhet.⁹⁰ Alle de keltiske kristne ble ikke direkte en del av romerkirken, da erkebispedømmet ble etablert. Stokes nevner at Malachy sitt arbeid for å reformere den keltiske kirken og dermed avslutte dens betydning for kristen utvikling.⁹¹ Med reformasjonen av den keltiske kirken, ville innebære at den ble en del av romerkirken. I resten av leksjon 17 forteller Stokes om hvordan den keltiske kirken blir en del av romerkirke.

Han nevner også i denne sammenhengen at Armagh hadde lenge vært et senter for motstand mot romerkirken. I mars 1152 så nevner Stokes at det ble etablert et erkebispedømme i Armagh i tilknytning romerkirken gjennom en synode som ble holdt der. På misjonskongenes tid så begynte ulike øyer utenfor Irland å bli viktigere for at misjonskongene lærte kristendommen å kjenne. Noe som Oddr Snorrason nevner litt om i forbindelsen med at Olav Tryggvason lærte kristendommen dypere å kjenne utenfor Irland. Den ulike forståelsen og bruken av de 10 bud som er omtalt i det gamle testamentet, vises tydeligere i konflikten mellom disse to retningene.

D'Aubigné skriver en del om hvordan den direkte konflikten mellom romerkirken og den keltiske kirken foregikk. Romerkirken ønsket å samle hele kristenheten under en kristen enhet.⁹² Denne konflikten mellom romerkirken og den britiske kirken på 600-tallet er viktig å forstå, siden den åpenbarer de ulike kirkenes karakterer. D'Aubigné nevner her at det åpenbarer romerkirkens karakter.⁹³ Han nevner at det var et stort kristent samfunn i Bangor som er en del av det nordlige Wales og som motstod Augustins forsøk på å lede dem inn under romerkirkens kontroll.⁹⁴ Han skriver på den samme siden befalingen Augustin ga de kristne i dette området som lød slik: «erkjenn autoriteten til biskopen av Roma». På dette så svarte de britiske kristne at de kunne tjene ham, slik som de tjente hverandre, men at paven ikke hadde noe krav på å ta Guds plass. Carl Wisløff nevner tenkte dette: «Alle må

⁹⁰ Stokes, *Ireland and the Celtic Church*, leksjon 16, s.309

⁹¹ Stokes, *Ireland and the Celtic Church*, leksjon 17, s.341

⁹² D'Aubigné, *the reformation of England*, s.31

⁹³ D'Aubigné, *the reformation of England*, s.34

⁹⁴ D'Aubigné, *the reformation of England*, s.35

underordne seg under paven, som er Kristi stedfortreder på jorden»⁹⁵. Sann lydighet til bibelens ord innebærer at man følger Guds autoritet mer enn menneskers. Dette var noe som de ønsket å følge og dermed kunne de ikke underordne seg romerkirken. Bjørgvin Snorrason forteller om dette slikt: «*When Augustine of Canterbury came from Rome in 595 to convert the Saxons in Britain he charged the Celts with not only Judaizing, but also being ignorant of the holy sacraments and festivals of the Church, because they kept the seventh-day Sabbath instead of Sunday and had the Bible as the only foundation of their beliefs.*»⁹⁶. Noe som viser at hele denne historien for romerkirken ikke handlet kun om å omvende hedningene, men også å få de keltiske kristne til å overgi seg til romerkirkens praksiser. D'Aubigné nevner at de motstod også Augustins forsøk nummer to. I forkant til Augustins 3 forsøk på å overbevise dem, så skriver d'Aubigné at noen av de britiske kristne begynte å tvile litt. Her nevner han det rådet de fikk fra en av deres lærde og det handlet om de skulle følge Augustin eller ikke.⁹⁷ Dersom Augustin var saktmodig og ydmyk av sitt hjerte og følger Kristus, så skulle de følge ham. Tegnet på at Augustin var ydmyk, gikk ut på at Augustin skulle reise seg når de skulle møtes, men det gjorde ikke Augustin. Da valgte de å motstå Augustin igjen. Til dette så nevner han Augustins svar: «hvis du ikke vil motta våre brødre som bringer dere fred, så vil dere få fiender som vil føre krig mot dere»⁹⁸. Denne historien har han trolig hentet fra Beda som også omtaler det hele.⁹⁹ Beda nevner det samme stedet, truslene og hendelsene tilknyttet saken med britene. Denne trusselen viste romerkirkens sanne ånd. Det Augustin sa gikk i oppfyllelse, men det rammet også romerkirken en del. Grunnen til at denne hendelsen er viktig er at den viser tydelig forskjeller i væremåte og karakter mellom romerkirken og den keltiske kirken. Disse to forfatterne er motsetninger, ved at Beda representerer romerkirken, mens d'Aubigné prøver å fortelle historien ut ifra de britiske kristne som også var en del av de keltiske kristne. Samtidig så er det viktig å forstå hvorfor de britiske kristne ikke ville høre på Augustin og følge hans vilje. Hardinge nevner i denne sammenhengen at dette var knyttet til lydighet.¹⁰⁰ Dermed ville det å følge Augustin bety lydighet og underkastelse under romerkirken. De kunne tjene paven som de tjente de andre i samfunnet, men ikke som den øverste autoritet. Denne autoriteten knyttet de kun til Gud.

⁹⁵ Wisløff, Carl, *Norsk kirkehistorie*, Oslo, Lutherstiftelsen, 1966, s.126

⁹⁶ Snorrason, Bjørgvin Martin Hjelvik, *The Origin, Development, and History of the the Norwegian Seventh-day Adventist Church from the 1840s to 1889*, Ph.D.-avhandling, Andrews University, 2010, s.7

⁹⁷ D'Aubigné, *the reformation of England*, s.36-37

⁹⁸ D'Aubigné, *the reformation of England*, s.37

⁹⁹ Beda, *Anglernes kirkes*, s.62-64 (kap.2 i bok 2)

¹⁰⁰ Hardinge, *The celtic*, s.7-8

Sabbaten og hvordan søndagshelligholdelse oppsto

Samtidig så nevner Hardinge også noe om sabbaten sin rolle i den keltiske kirken og hvordan søndagshelligholdelsen oppsto. Mange av de kristne som holdt sabbaten ble stigmatisert som jøder.¹⁰¹ De holdt sabbaten til minne om skapelsen og som lydighet til det fjerde budet blant de 10 bud. I år 321 kom keiser Konstantin med dekret om å holde søndagen hellig.¹⁰² Noe som var med på å gjøre at søndagen gradvis ble holdt som hviledag i den større kristenheten. En videre utvikling av søndagsholdelsen kom med Laodikea konsilet i 364. Sokrates som levde på begynnelsen av 400-tallet e.Kr. nevner at de fleste kirkene i verden på den tiden utenom de kristne i Roma og i Alexandria holdt sabbaten.¹⁰³ En viktig ting som Hardinge nevner i denne konteksten angående hviledagen, er at mange kommentatorer i tiden etter St. Patrick begynte å komme med sitater om at han holdt søndagen hellig.¹⁰⁴ Grunnen til at disse kommentatorene gjorde dette, var for å flytte helligheten av sabbaten innenfor den keltiske kirken over på søndagen. Noe som gradvis skjedde over tid blant en del keltiske kristne. Her ser man også et tegn på hvorfor mange hevder at det er få forskjeller mellom romerkirken og den keltiske kirken. Over tid, fra St. Patrick forkynnelse i Irland og etableringen av den keltiske kirke, og dets slutt i 1152, så ble forskjellene mellom disse to kirkeretningene gradvis borte. Det er viktig å ha for seg at noen keltiske kristne kjempet helt til siste slutt mot romerkirken, før de overga seg i 1152. De keltiske kristne holdt få festdager for helgener før den danske invasjonen av de britiske øyer.¹⁰⁵ Noe som viser til en annen viktig forskjell mellom romerkirken og den keltiske kirken. Her kan man tenke seg at de keltiske kristne før den danske invasjonen, mintes tidligere store personer, men at de ikke hadde en egen dag de feiret dem, slik som romerkirken hadde for en del helgener som de skapte.

Ved at de keltiske kristne var bibelkristne, så kan man anta at de såkalte keltiske helgene ikke var helgener for de keltiske kristne, men kun for romerkirken. I sagaene så nevnes det en del helligdager og i denne sammenhengen så er det avgjørende spørsmålet om de holdt disse dagene hellig omkring misjonskongenes tid i Norge. Noe som skal tas for seg mer detaljert senere i oppgaven. Dette er et trekk ved den keltiske kirke som ikke er så lett å spore i Norge før en stund etter Olav Haraldsson.

¹⁰¹ Hardinge, *The celtic*, s.75

¹⁰² Hardinge, *The celtic*, s.76

¹⁰³ Se kilden ovenfor

¹⁰⁴ Hardinge, *The celtic*, s.79-80

¹⁰⁵ Hardinge, *The celtic*, s.97.

Dermed kan man si at den keltiske kirkens viktigste kjennetegn finner sine spor i tilknytning til Bibelen.¹⁰⁶ Skriften ble bokstavelig tolket, nøye fulgt og reguleringer for hvordan man skulle leve ble knyttet til skriftens lære. En annen ting som nevnes i Hardinges konklusjon er at de tok til seg alt som var nyttig, men avviste alt som ikke stemte overens med skriftens lære. Det er dette som man skal sammenligne med romerkirken og ikke den andre versjonen av den keltiske kirken. I de kommende seksjoner skal jeg først se på hva kjernen i konflikten gikk ut på, deretter se litt på hvordan den romerske tolkningen av den keltiske kirken så ut.

2.5: Kjernen av konflikten mellom romerkirken og den keltiske kirke

Et viktig spørsmål som er verdt å stille seg er dette: Hvorfor er det viktig å se på forskjellene mellom den keltiske kirke og romerkirken? Wilkinson nevner at en del historikere har prøvd å nedtone forskjellene mellom den keltiske kirken og romerkirken.¹⁰⁷ Christopher A. Snyder nevner at akademisk skeptisisme rettet mot «keltisk kristendom» og «den keltiske kirke», har prøvd å få fremstilt at disse moderne konstruksjonene er basert på sene og upålitelige kilder og pekt på mangfoldet av praksiser i den keltiske kirke og dets likheter med romerkirken.¹⁰⁸ Det er mange punkter som akademiske skeptisisme består av som er veldig tvilsomme. Grunnen til det er at ordet «upålitelighet» av kilder, avhenger av de spørsmålene som man stiller og slik skeptisisme har mye hindret forståelsen av hvordan kristningen i en del europeiske land kan ha skjedd. Når man undersøker forskjellene mellom kirkesystemenes tro og lære, så ser man tydelig at påstanden om at det er få forskjeller, ikke stemmer. George T. Stokes nevner en rekke grunner til at den keltiske kirken lå i ideologisk strid med romerkirken. Dette er noen av disse forskjellene: «*Det gjaldt bl.a. spørsmålene om Skriftens absolutte autoritet, pavens posisjon, rolle og selvvalgte overherredømme, den ubibelske tradisjonen med ugifte prester, syndsbekjennelse til en prest, det katolske messeofferet, treenigheten og ikke minst pavekirkens benektelse av Guds buds evige gyldighet*»¹⁰⁹. Her ser man en del av kjernen i hva konflikten dreide seg om. Romerkirken ønsket en samlet kirke, der alle sto sammen. Noe som den keltiske kirken ikke vil gå med på, når det skjer kompromiss med bibelens budskap. Charles-Edwards nevner at St. Patrick mente at ugifte personer var idealet for et klosterliv.¹¹⁰ Noe som strider litt mot de bibelske verdiene som de keltiske kristne fulgte. Med tanke på at ekteskapet var en sentral side ved de 10 bud. En annen

¹⁰⁶ Hardinge, *The celtic*, s.202-203

¹⁰⁷ Wilkinson, *Sannheten seirer*, s.221.

¹⁰⁸ Snyder, Christopher A, *the Britions*, Malden, Blackwell Publishing, 2003, s.136

¹⁰⁹ Wilkinson, *Sannheten seirer*, s.222

¹¹⁰ Charles-Edwards, *Early Christian*, s.223-227 og videre utover

ting som har blitt hevdet, er at den keltiske kirken er dårlig organisert og ikke har en sentral administrasjon. Om dette nevner Wilkinson dette: «*Det er skribenter som har forsøkt å anklage den keltiske kirken på falskt grunnlag, ved å hevde at den var dårlig organisert og uten noen sentral administrasjon. Både sannsynlighetene og fakta i saken er begge imot en slik konklusjon. De irske kolonistene studerte og lød Bibelens råd: «La alle ting ble gjort ordentlig og i rekkefølge.»*¹¹¹ Dette viser til en struktur som var nøye planlagt. Dets struktur var mye tilknyttet misjon, utdanning av misjonærer og bibellæring. I neste seksjon skal jeg se mer på hva den andre tolkningen av keltisk kristendom består av.

2.6: keltisk kristendom ut ifra romerskkristen tolkning.

I denne seksjonen skal jeg se på hva ulike forfattere som har et annet syn på keltisk kristendom, mener om ulikhetsgraden mellom den keltiske kirken og romerkirken. Timothy Joyce¹¹² skriver dette: «The same Trinitarian, Christ-centered, sacramental church built on the scriptures and the teachings of the apostles»¹¹³. I disse ordene så ser man at han tenker seg at den keltiske kirken og romerkirken ikke er så forskjellig. I tilknytning til dette, nevner Joyce også noen karakteristikk som han syns kjennetegner keltisk kristendom. Den første karakteristikken handler om at den keltiske kirken ble etablert fredelig og dermed ser man få spor etter martyrer. Samtidig formet læren om treenigheten keltisk litteratur. Det andre punktet knytter forfatteren til kelternes syn på verden og virkeligheten.¹¹⁴ Her binder han tanker om at man kan kjenne, smake, føle og oppleve Gud i naturen, i brød, vin og olje. Noe som ligner mye på romerskkristen nattverd. En siste ting han nevner i denne konteksten var at kelterne som et folk, tok skriften nært til seg og brukte sine ferdigheter til å bevare bibelen og andre klassiske tekster. En hovedtanke forfatteren kommer med er tanken om at den keltiske kirke alltid har trodd å være en del av romerkirken og tanken om at den var bare en lokal kirke.¹¹⁵ Han never også at romerkirken har prøvd å beskytte alle lokale kirker fra å skade seg selv ved å begå feil. Med dette så siktes det til å begå feil som strider med romerkirkens praksis. I denne sammenhengen så er det viktig å ha for seg dette at bibelen er det som skal være fundamentet for en kirkes tro. For romerkirken så var dets tradisjoner ganske viktige.

Hvorfor kommer man så til forskjellige konklusjoner om hva den keltiske kirken sto for? Et svar på det er at man bruker feil utgangspunkt til å forstå den kristne utviklingen på. Det er

¹¹¹ Wilkinson, *Sannheten seirer*, s.228. Bibelteksten er fra 1.kor. 14:40

¹¹² Han er en katolikk som skriver litt om det keltiske

¹¹³ Joyce, Timothy, *Celtic christianity*, New York, Orbis Books, 1998, s.18-19

¹¹⁴Joyce, *Celtic*, s.20

¹¹⁵ Joyce, *Celtic*, s.22-23

viktig å vurdere romerkirken og den keltiske kirken ut ifra deres forhold til bibelen. På den måten så vil man kunne få frem hva forskjellene mellom de to innebærer. Thomas O'Loughlin er en annen som skriver litt om keltisk teologi. Han tilhører den gruppen som mener at termer som «keltisk kirke» er et misvisende konsept. O'Loughlin nevner dette: «*the early medieval writers whom we shall examine all sought that theological ideal that the truth was «what was held always, everywhere, by everyone», and if they had suspected that they were in any way idiosyncratic they would have been the first to adapt their ideas to that of the larger group*»¹¹⁶ Grunnen til at denne påstanden er problematisk, skyldes at man ikke skal følge den store massen av kristne, på bakgrunn av at ens teologi skiller seg ut fra den gruppen, men det er bibelen som skal være premisset som alt vurderes ut ifra. På samme side hevder forfatteren at det er lite forskjell mellom irske tekster og andre tekster fra den latinske verden. Et viktig kildekriteriet som er viktig å ta for seg, er at mange av de kildene som det blir hevdet at kelterne skrev, har de ikke skrevet og mange av de tekstene som de skrev, kan ha gått tapt eller finnes på et ukjent sted. Med andre ord mye av materialene kan ha blitt forandret litt på, slik at de tekstene er tilpasset til å reflektere visse meninger og holdninger. Derfor er det viktig å se etter sport som samstemmer med bibelens lære. Dette punktet som O'Loughlin nevner noe om her, er knyttet til om det fantes mange grupperinger eller ikke innenfor kristenheten.

Kathleen Hughes nevner at det er tilstrekkelig bevis for et romersk type bispedømmet i sørøstlige Wales.¹¹⁷ Dette kommer hun frem til gjennom kartlegging av eiendommer gitt til hver biskop. En annen ting som hun antar i denne sammenhengen, er at det skal ha eksistert territorielle bispedømmer av romersk type fra 500-tallet opp til 1000-tallet i Sørøstlige Wales.¹¹⁸ Hardinge nevner i forbindelse med Laurentius, erkebiskopen som tok over etter Augustin sin død, at de keltiske kristne i Irland ikke var så forskjellig fra deres brødre i Wales med tanke på «levemåte og skikker»¹¹⁹.¹²⁰ Det har blitt bevart en kopi av et dokument, der Laurentius erkjenner at de keltiske kristne i Irland og Wales ikke er så forskjellige, noe som er hentet ifra Bede.¹²¹ Dette som Hardinge her nevner er knyttet til tidlig 600-tallet og det er med å svekke antagelsen til Hughes om at det skal ha eksistert territorielle bispedømmer av

¹¹⁶ O'Loughlin, Thomas, *Celtic theology- humanity, world and God in early irish writings*, New York, Continuum, 2000, s.17

¹¹⁷ Hughes, Kathleen, «The Celtic Church: Is This a Valid Concept?», I *Church and Society in Ireland A.D. 400-1200*, redigert av David Dumville, kap.XVIII- s.1-20, London: Variorum Reprints, 1987, s.8

¹¹⁸ Hughes, «The Celtic Church», s.10

¹¹⁹ «Life and customs»

¹²⁰ Hardinge, *The celtic*, s. 18-19

¹²¹ Beda, *Anglernes kirkes*, s.66-67 (kap.4 i bok 2)

romersk type fra 500-tallet. Det har nok vært slike territorielle bispedømmer i Sørøstlige Wales litt senere enn 600-tallet. Disse endringene kan ha kommet på 700-tallet et sted. Samtidig er det viktig å vite at de keltiske kristne i det sørlige Wales med tanke på at områdene Somerset, Devon, og Cornwall underordnet seg romerkirken i 768, mens det skjedde i det nordlige Wales omtrent i 777.¹²² Disse opplysningene vitner om at Walesområdet fikk betydelig romersk kristen påvirkning i løpet av 700-tallet. For Hughes så er det de territorielle inndelingene av bispedømmene som gjør at begrepet «keltisk kirke» ikke passer inn. Harding nevner mye i sin bok at det er loven og skriften som står sentralt hos den keltiske kirke. Skriften og loven er den viktigste karakteristikken av de keltiske kristne og som gjør samlingen av de ulike gruppene på de britiske øyer under termen «keltisk kirke» passende. Strukturell organisering av de ulike keltiske kristne gruppene kan ha vært ulik på forskjellige tidspunkter.

2.7: Konklusjon

Som man har sett i denne seksjonen om keltisk kristendom, så er området splittet med tanke på hva som kjennetegnet den keltiske kirken. Den ene gruppen nevner at i den keltiske kirken så sto bibelen, de ti bud, ordinasjon og organiseringen ganske sentralt, mens den andre gruppen kommer med at det var få forskjeller mellom de to retningene. Ved at man nevner at det er få forskjeller får en stor betydning for hvordan man forstår historien med tanke på at det meste som blir fortalt blir godkjent uten kildekritikk. Den slags forklaringer er med på å knytte den keltiske kirken til å mene at romerkirkens tradisjoner er viktigst. Så problematikken er knyttet til lydighet og tolkninger av kildene. Lydigheten forstås rett når man ser på hvilken kristen tro den keltiske kirken hadde og ved å se hvordan dette virket inn på valg som keltiske kristne måtte ta gjennom tidene fra St. Patrick sin kristning av Irland og til den keltiske kirkens fall i 1152. Det andre problemområdet er knyttet til hvordan historikere, forfattere og andre skribenter tolker historien. Noe som gir ulik historieutvikling. Samtidig medfører den moderne historieforskningen på dette feltet, til at man mister mange viktige kunnskaper om de keltiske kristne, gjennom å nedtone forskjellene mellom romerkirken og den keltiske kirken. En annen ting som man har sett i denne sammenhengen er at mye av de eldre forskningslitteraturen samstemmer med den beskrivelsen Steinsvik kommer med om den keltiske historien på de britiske øyer. Som nevnt ovenfor under seksjonen om Steinsvik, så nevnes det der at i en tid hvor romerkirken hadde en moralsk

¹²² Hardinge, *The celtic*, s.22-23

nedgangstid, så fortsatte de keltiske kristne å holde de moralske bud. Noe som vil si de 10 bud. Dermed samstemmer det Steinsvik skriver om loven og med det som blant annet Hardinge og Wilkinsson skriver om dette temaet.

Så utfordringen går videre ut på å finne de spor av keltisk kristendom som skiller seg ut ifra romersk kristendom i norske kristenretter, ulike arkeologiske kilder og andre steder for informasjon. I denne sammenhengen så nevner Hardinge at den keltiske kirken gikk fra å være en «ren» keltisk kirke til å bli en anglosaksisk -romersk-keltisk kirke.¹²³ Noe som vil si at det man skal se etter i kildematerialet tilknyttet lovgivning og tidlig kristning i Norge, kan bestå av noe romersk i seg og noe keltisk kristendom.

Dette leder oss til å se litt på hva sagalitteraturen presenterer om kristentroen og den kristne praksisen. Noe som skal gjøres ved å se på hva primærkildene har å si om Olav Haraldsson.

Kap.3: Olav Haraldsson og arkeologi

I denne seksjonen skal jeg granske Olav Haraldsson gjennom å starte med å bruke den modellen som Anders Winroth bruker om Olav Tryggvasson.¹²⁴ Så skal jeg også se på hvordan forskningslitteraturen kan gi oss dypere forståelse av Olav Haraldsson. Til slutt i denne seksjonen skal jeg se litt på hvilke tilknytninger som finnes mellom keltisk kristendom og Olav Haraldsson og prøve å finne mulige forklaringer for hvordan kristningen skjedde.

3.1 Den historiske Olav Haraldsson:

Det er en del begrensninger på hva vi faktisk vet med sikkerhet om Olav Haraldsson. Det er 6-10 sagaer med sikkerhet som behandler helgenkongen og noen av dem har lite info om ham og andre er mindre til å stole på med tanke på hva som faktisk skjedde. De anglosaksiske krønikene forteller ganske lite om Olav Haraldsson og nevner for det meste hans død. Skaldene er det nærmeste som kan være troverdig og som forteller om kongen. Materialet er stort og består av mange manuskripter.¹²⁵ Skaldediktene gir en beskrivelse om Olav Haraldsson sine vikingtokter og de kampene han kjemper i England. Videre forteller de om at han fikk en drøm når han var med Spania om at han skulle bli konge i Norge. Så forteller skaldediktene om at han kristnet Norge og den felles toktet mot Danmark. Til slutt fortelles

¹²³ Hardinge, *The Celtic*, s.xiii

¹²⁴ Winroth, Ander, *The Conversion of Scandinavia*, Yale, University Press, 2012, s.122-135. Se på overskriftene som brukes der og hvordan de er utformet i teksten.

¹²⁵ Skaldic Prosjekt. «Óláfs saga helga — ÓH», <https://skaldic.org/m.php?p=text&i=53>. Ótt Hfl, Sigv Víkv, Sigv Nesv, Sigv Óldr og flere nedover på nettsiden forteller bruddstykker av historien om Olav.

det om at Knut vant Norge gjennom å få lederne på sin side og da flyktet Olav Haraldsson til Russland og derifra kom han så tilbake og led døden på Stiklestad mot bondehæren. I denne sammenhengen tar skaldediktene også med 2 datoer knyttet til når slaget på Stiklestad skal ha foregått og den nevner solformørkelsen knyttet til slaget. Gjennom skaldediktene så får man et fundament som man kan ta utgangspunkt i og bygge videre på med andre kilder og tolkninger av kildematerialet. Det er også mange som har studert skaldediktene og kommer med kommentarer tilknyttet det de sier. Gjennom de kommentarene så kan man se problematikken skaldediktene har til kronologien og noen detaljer om hendelsesforløpet. Sverre Bagge nevner at skaldene har sine begrensninger også.¹²⁶ Skaldediktene er mye fyldigere om Olav Haraldsson enn om de andre forgjengerne, men de omhandler for det meste om krig og kamp. Derimot sier disse primærkildene lite eller ingen ting om hans regjeringstid med tanke på styringen av landet, forholdet til høvdingene og befolkningen generelt. Den sier heller ikke så mye om Olav Haraldssons tro. I neste seksjon er det på tide å se hva Adam av Bremen har å si om ham.

3.2 Adam av Bremen sin behandling av Olav Haraldsson:

Det som gjør seksjonen om Adam av Bremen ganske viktig, er den koblingen til konflikten mellom ulike kirker og som kan ha noe å si om misjonskongenes kristne tro sin betydning for slaget på Stiklestad.

Adam nevner at den danske kongen Svein hadde med seg Olav sønn til Olav Kråkebein til England.¹²⁷ Halvdan Koht som har oversatt boka nevner at dette ikke stemmer. Han sier at Olav ikke var sønn til Kråkebein. Det Adam refererer til med sønn, var at han kan ha tenkt på at det var Olav Tryggvasson som dømte Olav Haraldsson som liten. Koht nevner at helgenkongen kom til England fra Normandie, der han ble kristnet i året 1013-1014.¹²⁸ Denne kristningen viser også til at påstanden til Adam om at Olav var sønn til Olav Kråkebein ikke stemmer overens med historien. Videre nevner Adam at Olav Haraldsson styrte riket med rett og rettferd, når det var fred og at han drev ut trolldommen fra Norge.¹²⁹ I denne sammenhengen nevner Adam at det var ekstremt mye trolldomspraksis i Norge. Dette er noe som man tydelig kan forstå at ikke stemmer. Norge var ikke så forskjellig fra nabolandene som Adam mener. Kan det være at det Adam sikter til med trolldom, kan være noe som

¹²⁶ Bagge, Sverre, «Olav den hellige som norsk konge (1015-1028)», *Historisk tidskrift*, no.94 (2015): S.555-587

¹²⁷ *Den eldste Noregs Historia*, Oversatt av Halvdan Koht, Oslo, det norske samlaget, 1950, s.57

¹²⁸ *Den eldste Noregs*, Overs, Koht, s.50. Se fotnoten der

¹²⁹ *Den eldste Noregs*, Overs, Koht, s.58

strider imot det hans kirke i Hamburg-Bremen sto for. Det vil si trospunkter og lignende. Man vil skjule sporene til det man ikke mener stemmer med det man selv tror på. Dette er nok noe av grunnen til at Adam skrev at det var mye trolldom i Norge. Videre skriver Adam at han tok med seg biskoper og prester fra England. Noe som Olav Haraldsson skulle bruke til å styrke den kristne troen i Norge. Dette er ikke så mye å tvile på. Så nevner Adam dette: «Han sendte utsendinger til erkebiskopen vår med gaver, og ba om at bispen ville taka vel imot dei og sende folk til han som kunne styrkje det grove nortmanniske folket i kristendommen»¹³⁰. Disse to tingene som Adam nevner stemmer ikke med hverandre. Hvorfor skulle Olav hente prester fra England og så be om at erkebiskopen i Bremen å sende folk til ham? Til kristningen av hele Norge ville Olav trenge en del prester. Men Olav vil ikke hente prester fra en annen kristenretning enn den han tror på, siden de har et annet budskap de følger. Dette viser til at Adam skriver etter Hamburg-Bremen sitt ståsted. Dette er noe som Adam prøver på ved å lede oppmerksomheten om kristningen og kristendomsforholdene i retning av Tyskland. Samtidig var nok ikke det norske folket så grove som Adam skal ha det til. Det meste av det Adam skriver videre er knyttet til konflikten mellom Olav Haraldsson og Knut, samt helbredelsene som knyttes til tiden etter Olavs død. Samtidig er det også viktig å ta for seg Adam sin mening omkring tolkninger av hvordan Olav Haraldsson kan ha dødd.¹³¹ Han nevner først at Olav kan ha blitt drept av trollmenn. Den tolkningen er basert på at trollmenn ville hevne seg på at Olav skal ha drept veldig mange trollmenn. Tolkning nummer 2 er basert på at Olav ble drept i slaget. Det nevnes her ikke direkte Stiklestad, noe som gjør at det er fortsatt en liten mulighet for at det kan ha vært et annet slag. Dersom det har vært et annet slag enn Stiklestad som Olav skal ha blitt drept, så har Stiklestad blitt brukt som en avledning fra en annen mulig sannhet. Den siste tolkningen som han nevner, er at Olav kan ha blitt drept av Knut. Det er en mulig forklaring, men det er ikke så mye informasjon man har om at det kan ha skjedd, med unntak av all informasjonen som forteller om konflikten mellom Olav og Knut. Adams skrifter og kritikken tilknyttet ham vitner om en konflikt mellom trosretninger, kirker og lignende, siden det handler om kristelige fremstillinger som er betydelige forskjellige fra hverandre. Videre skal vi nå se på hva sagaene har å si om Olav Haraldsson.

3.3 I hvilken grad kan vi stole på sagaene?

Det er viktig å forstå når de ulike sagaene ble skrevet og hvordan de grovt sett er satt sammen, slik at man kan vurdere dets troverdighet. Dette er noe som Sverre Bagge sier noe om i sin

¹³⁰ *Den eldste Noregs*, Overs, Koht, s.59

¹³¹ *Den eldste Noregs*, Overs, Koht, s.61

artikkel fra 2015. Den mest omtale kilden som tar for seg Olav Haraldsson er Snorres tekst i Heimskringla. Han nevner at Snorre tar en rekke dristige konstruksjoner i oppbyggingen av Olavs historie.¹³² Ved studium av teksten til Snorre så kan man se at visse historier i Olavssagaen har svak troverdighet. Bagge nevner at Snorre ikke bare har diktet opp episoder og detaljer, men også ulike begivenheter for å konstruere sin historie av Olav. Ved overgangen på samme side til den neste, så nevner han også at Snorre kan ha diktet opp personer. Noe som kan gjøre det verre å forstå helheten av Olavs historie i fortiden. På bakgrunn av dette så forholder Bagge seg til at de kildene som Snorre bruker er bedre å granskes for å få informasjon om Olav, enn å bruke Snorres egen tekst. Selv om Snorre har gjort slike endringer i historien om Olav, så er det viktig å ikke forkaste Snorre helt, siden han kan gi noe informasjon om kronologi, kristningsarbeid og lignende, som kan hjelpe oss til å forstå fortiden bedre.

I de tidligere primærkildene før Snorres tekst i Heimskringla, så vurderer Bagge «den legendariske sagaen om Olav den hellige» og «Tjodrik Munk sin saga»¹³³ etter hvordan de er konstruert og dets funksjon.¹³⁴ Noe som gjør at man kan se på de andre tidligere sagaene med et nytt lys. Ved å forstå denne oppbygningen så kan man kanskje lettere forstå formålet med de enkelte sagaene. Den legendariske sagaen handler om hvordan Olav er det perfekte eksemplet på den hellige konge som tar med seg Kristus til det kalde nord og dør for dets sak. Noe som vil si at han blir presentert som en med karakter som en helgenkonge. Derimot så handler den andre sagaen om Olav går lenger i teologisk og hagiografisk retning enn den legendariske sagaen, ved å vise sammenhengen mellom Olavs liv og regjering, og frelseshistorien. Noe som gjør at man kan tydeligere se likheter i Olavs historie og Kristus sin historie her på jorden. Det kan tenkes at alle de ulike sagaene før Snorre kan være en del av en større helhetlig tekst om Olav Haraldsson.

3.4 Olav Haraldsson i 1100-1200- talls narrativ.

Det er 3 sagaer fra 1100-1200-tallet som hovedsakelig omhandler Olav Haraldsson. Disse 3 er «den legendariske sagaen», «den store sagaen om Olav den hellige» og «Olav den helliges kongesaga» som finnes i Heimskringla. De to siste er mye like hverandre, mens den første er mer personlig på en måte. Det vil si at den legendariske sagaen beskriver karaktertrekk og

¹³² Bagge, *Olav den hellige som norsk konge*, s.558

¹³³ På latin «Theodoricus Monachus»

¹³⁴ Bagge, *Olav den hellige*, s.559

forteller så om positive og negative beskrivelser av Olav Haraldsson i samfunnet.¹³⁵ Han blir beskrevet som vennlig, pålitelig og en klok mann som tar beslutninger med bruk av tiden. Det står også der at han ga gode menn gode gaver, kledde frysende, ga penger til de farløse og hjalp enker og utenlendinger som var fattige. Så står det skrevet at han straffet røvere og hedninger, tyver og sedløse menn. Til slutt av de positive beskrivelsene står det at han straffet de som krenket Guds rett og at han tilga flere som gjorde urett mot ham. Videre presenterer den legendariske sagaen at så lenge han levde så ville det være noen som ville se på ham med negativt syn. Der er beskrivelsene slik: «hovmodig, herskesyk, tyrannisk, hevngjerrig, pengegrisk, rasende, ufordragelig og andre lignende beskrivelser. Sagaen beskriver videre at de som forstår bedre så på ham med mer positive beskrivelser. På disse to sidene i sagaen så får man ulike beskrivelser av Olav Haraldsson og det kan man tenke seg at reflekterer noe av samtidens syn på ham. Om dette nevner Sverre Bagge at dette må ha hatt sin bakgrunn i tradisjonen og at han var en kontrovers person i sin egen samtid.¹³⁶ Sagaen nevner at han sto Gud veldig nær og æret ham mye. Ved disse beskrivelsene så ser man ikke et tegn på en likegyldig konge, men en som bryr seg om folkets beste.

På punkt 29 og 30 på de samme sidene står det at han hadde stor interesse av å sørge for at alle ble kristnet. Noe som ikke er lett siden det dreies seg om folks vilje og valg. Som man så i seksjonen om Steinsvik, så var romerkirken i en nedgangsperiode i dette tidsrommet, noe som kan være med på å forklare kristentroen i Norge. Dette peker i retning av at Olav Haraldsson kan ha hatt en keltisk kristen tro. Mange kan si at de er omvendt, men i virkeligheten ikke er det. Denne misjonsiveren representerer også noe av hans karakter. En annen side av Olav Haraldssons karakter blir presentert litt senere i den legendariske sagaen og der nevnes det at han ba til Gud mye om natten.¹³⁷ Det med bønn, nevner ikke de andre sagaene. På den måten så kan den legendariske sagaen være en mer personlig saga i forhold til de andre. En grunn til en slik beskrivelse er knyttet til at synspunktene kan mye knyttes til helgenlegender, der visse forventninger om hvordan en helgen skulle være, blir presentert. I denne sammenhengen knytter det personlige og det private fra blant annet den legendariske sagaen, misjonskongene mer til den keltiske troen. Disse karaktertrekkene ser man også mye i det keltiske klosternet. Romerkirken har også tilknytninger til det personlige og det private, men der er det mer knyttet til en annen form for fellesskap. Noe som også ligner litt på fortellingen i evangeliene om hvordan tolleren og fariseeren ba til Gud. Denne fortellingen kan til en viss

¹³⁵ *Den legendariske saga*, oversatt av Kåre Flokenes, Stavanger, Erling Skjalgssonselskapet, 2000, s.36-37

¹³⁶ Bagge, *Olav den hellige*, s.578

¹³⁷ *Legendariske saga*, overs, Flokenes, s.83-84

grad illustrere forskjeller mellom den keltiske og den romerske kirken i hvordan man tilber Gud.

Derimot i Olav den helliges kongesaga så får man presentert i større grad kristningsprosessen i Norge. Det vil si måten han fikk kristnet Norge på. Sagaen nevner at han talte, brukte makt, tvang og andre måter for å overbevise folket om den kristne troen. De ulike stedene som ble kristnet ligger også litt i fokus. Snorre sin beskrivelse av Olav sitt liv på slutten i sagaen vitner også litt om at det såkalte slaget på Stiklestad kan ha vært en religionskamp med tanke på at han kun ville ha med seg døpte kristne i sin hær. I den store sagaen om Olav den hellige så er fokuset mye av det samme, men der er det litt større vekt på loven. Selve loven er ganske viktig i keltisk kristendom.

Så hva sier de andre sagaene om Olav Haraldsson? I «Historia Norwegie» så får man presentert om Olavs kamper i England, samt om hans kamper rundt Spania. Denne sagaen nevner at Olav Haraldsson tok med seg 4 prester ved navn til Norge. Resten av kilden er borte, noe som gjør at man ikke får så mye informasjon fra denne kilden om ham. I Ågrip-sagaen så presenteres det at Olav Haraldsson kom fra England til Norge og tok makten fra Håkon og at han stolte på at Gud ville gi ham riket. En annen ting som nevnes i sagaen er aldersdateringer.¹³⁸ Her nevnes det at han var 20 år da han kom til Norge og døde da han var 35 år gammel. Sagaen knytter dette til år 1029. Samme årstallet støtter Tjodrek Munk i sin saga. Noe som vi vet at ikke stemmer. Det som er det fine med sagaen til Tjodrek Munk, er at han nevner ulike forklaringer folk i fortiden hadde om Olav Haraldsson sin dåp.¹³⁹ Den første forklaringen er knyttet til at Olav Tryggvason døpte ham, mens den andre tar for seg at han ble døpt i England. Denne forklaringen er mulig knyttet til den ene engelske kongen. Den tredje forklaringen som sagaforfatteren har hørt er om at Olav Haraldsson ble døpt i Normandie av Robert, erkebiskopen i Rouen. Disse referansene til de ulike dåpene gjør at man kan vite at han hadde større kjennskap til historien. Samtidig vitner det om hans kildekritikk, ved at han ikke tar en forklaring for gitt. En annen ting som Tjodrik har til felles med forfatteren av Ågripsagaen er at begge nevner at Olav Haraldsson hadde med seg to skip på reisen til Norge. Dette er en opplysning som er merkelig på mange måter. Hvorfor skulle han bare ha med seg 2 skip for å kreve Norge som sin eiendomsrett? En forklaring kan være knyttet til at han hadde et legitimt krav over Norge. En annen mulig forklaring kan være at

¹³⁸ *Ågrip- or Noregs kongesoger*, Oversatt av Gustav Indrebø, Oslo, Det norske samlaget, 1973

¹³⁹ Munk, Tjodrek, *Soga um dei gamle norske kongane*, Oversatt av Eiliv Skard, Oslo, Det norske samlaget, 1932, s.24-25

han ville bare ha med seg omvendte og døpte kristne med tilbake. Hvis man ser ting ut ifra den synsvinkelen så kan man forstå at hæren og flåten minket en god del. En tredje forklaring kan mulig være at deler av hæren tilhørte en annen som tjente sammen med Olav Haraldsson. Man må også ta i betraktning at Olavs tillitt til Gud også kan være en mulig forklaring. Uansett hvilken av forklaringene man prøver å tenke på, så er det ikke lett å forstå hvorfor han såkalt skulle ha hatt med så få skip. Sagaforfatterne kan også ha blitt påvirket av feil, noe som kan gjøre at opplysningene ikke stemmer helt med virkeligheten. Tjodrik sin saga ligner litt på den legendariske sagaen ved at den kommer med karakterbeskrivelser av Olav den hellige.¹⁴⁰ Her nevnes det at Olav bygde kirker, rettet på kristendomsforholdene og hvem han var som person. Det nevnes at han var vennlige mot de fleste og sagaen nevner at Olav straffet de som var trassige og onde i sin livsstil.

3.5 Hvordan omvendelsen har spilt i de ulike narrativene om Olav Haraldsson:

I denne seksjonen så skal jeg se på hvordan kristningen blir fremstilt i primærkildene. Det er ikke lett å vite hva som motiverte misjonskongene til å gjøre de valgene de gjorde i kristendommens navn. Et annet spørsmål er knyttet til at det er vanskelig å vite hva de faktisk gjorde. Dermed ligger det mange åpne spørsmål som kanskje ikke får sine fyldige svar. Poenget med denne seksjonen er å få en litt dypere innblikk i fremstillingen om dem, som kanskje kan gi oss en eller annen form for forklaring.

I den legendariske sagaen så nevnes omvendelsen av en del bønder med tilknytning til Gudbrand.¹⁴¹ Her fortelles det om konfrontasjonen mellom hedendom og kristendom, der bøndene mente å ha en synlig Gud og at de kristne ikke hadde det. I denne historien knuser kongen deres Gud mens de ser bort på noe annet. Deretter blir de som var udøpte, døpt og de andre fornyer sitt forhold til Gud. Det nevnes også at de fulgte den rette troen fremover og at de fikk prester i området. Det man ser her er en typisk omvendelseshistorie som ikke har knyttet til seg så mye mirakler, men det man ser her er at Olav bruker listighet til å omvende dem. Mangelen på mirakler er ofte et tegn i retning av keltisk kristendom, siden der man ser at det blir omtalt mye mirakler er ofte historier preget av romersk kristen tolkning. I Olav den helliges kongesaga så nevnes det at kristenretten ble vedtatt ved hjelp av de kyndigste menn, biskop Grimkjell og andre prester og samt nærværet av bønder.¹⁴² Målet med denne kristenretten var å avskaffe hedenske hedenskapen og gamle sedvaner som sto kristendommen

¹⁴⁰ Munk, *Soga um dei gamle*, Overs, Skard, s.29-30

¹⁴¹ Legendariske saga, overs, Flokenes, s.42-43

¹⁴² Sturlason, *Kongesagaer*, Overs, Holtmark og Seip, s.222-223

imot. I denne sammenhengen nevner Snorre om kristenforholdene i Island og der var det praksis med å spise hestekjøtt og sett ut spedbarn i naturen. Noe som stred mot det Olav trodde på. Omfanget av disse hedenske praksisene som nevnes, vet man ikke så mye om. Noe som Snorre ikke sier noe om. Det som er viktig her er at Olav prøver å få fjernet disse praksisene på Island, noe som også gjør at man kan anta at han gjorde det samme med Norge. Dette er en viktig del av omvendelsesfortellinger i sagaene, siden mye dreier seg om hvordan kristendommen kunne bli rådende i Norge. Da kommer det ene punktet som gjelder at kristendommen ble mer mektig i folks liv.

I løpet av Olav den helliges kongesaga så nevnes det en del kristningsepisoder. En viktig ting som Snorre nevner, er at han reiste i hvert fylke og holdt ting med bøndene og leste opp kristenloven og de bud som hørte til.¹⁴³ De mange gangene sagaene nevner «kristenloven og de bud som hører til», kan vitne en del i retning av keltisk kristendom, siden de holdt bibelen og de 10 bud sto sentralt. Trolig reiste han ikke til hver eneste bygd i Norge, men til de viktigste og det gjorde at de fleste ble kjent med kristendommen. Dette er noe som sagaene er enige om. I den legendariske sagaen så nevnes det at det ikke hjelper om en tjener Gud under tvang.¹⁴⁴ Her kommer forfatteren av denne sagaen litt inn på kristningsgraden av folk i Norge. Omvendelsen av det norske folket var viktig, men Olav ønsket ikke halvkristne. Dette er noe som man kan tenke seg at Olav ønsket seg. I tilknytning til omvendelsen av Opplandene så nevnes det at i de områdene kristendommen trengtes å forbedres så brukte Olav disse metodene som undervisning, straff og press for å kristne resten av folket i området.¹⁴⁵ Her nevnes det at noen av straffene innebar utvisning fra landet, lemlesting av hender og føtter og noen ble drept. Det som er logisk å tenke seg er at dersom det ble gjennomført en del av disse straffene så var ikke alle typer straffer som ble gjort så ofte. I disse eksemplene så nevnes det ikke hvor mange som blir kristne, i hvilken grad de er kristne og hva de trodde på. Hva kristenretten er for noe, kan ha en betydning i for eks. Gulatingsloven og ha en annen mening i Olav egen samtid. I tilknytning til omvendelse så berører sagaene i større grad prosessutvikling i landet, enn å fortelle ting på et mer personlig nivå. Et annet eksempel som Snorre kommer med så nevnes det at det ble tatt gisler i Møre og Romsdalen.¹⁴⁶ De som ikke ville ta kristendommen imot måtte lide døden eller de kunne rømme. Det ble trolig drept få. Av de som valgte å ta imot kristendommen så nevnes det at sønnene sine som gisler til

¹⁴³ Sturlason, *Kongesagaer*, Overs, Holtsmark og Seip, s.225

¹⁴⁴ Legendariske saga, overs, Flokenes, s.60

¹⁴⁵ Sturlason. *Kongesagaer*, Overs, Holtsmark og Seip, s.240

¹⁴⁶ Sturlason, *Kongesagaer*, Overs, Holtsmark og Seip, s.290

kongen som et tegn på troskap. Dette var nok for å sikre deres lydighet til kongen og at de ikke vente seg fra troen. Man finner ikke direkte svar på hvorfor og om han faktisk brukte de metodene.

Som man har sett hittil i seksjonen om Olav, har han blitt beskrevet med både positiv og negativ karakteristik. Blant den positive karakteristikken, så er han en som forsvaret Guds rett, noe som vil si at han sørger for at kristenloven og de bud som hører til blir fulgt. Hans bønneliv er en ting som kan vitne i begge retninger om hans tro. Samtidig kan de ulike kristningsmåtene som han såkalt har brukt, ha en vitneverdi om hans kristne tro. Selve sagaene nevner ikke så mye om ulike former for en kristen. Det at de er skrevet i tiden etter at konflikten mellom romerkirken og den keltiske kirken var over, vitner litt om slaget på Stiklestad kan være en religiøs kamp mellom trosretninger. Det skyldes at det virker som at de fremstiller kun en romersk kristen tro. Samtidig så kan det være en blandingsform mellom romersk kristendom og keltisk kristendom.

3.6 Kritisk blikk på Olav Haraldsson

Så hvem er Olav Haraldsson i historien. For å forstå det så hjelper det å se på hva kritiske tekster har å si om ham. På den måten så kan man få innblikk i noen problemsider ved primærlitteraturen, samt økt forståelse av hvordan ting hører sammen. I teksten til Oscar Albert Johnsen tar han for seg en kritisk undersøkelse av Olav Haraldsson sitt liv inntil slaget på Nesjar i 1016. Det vil si ett år etter at misjonskongen reiste til Norge for å ta landet i besittelse. På den måten kan man få et kritisk innblikk i Olavs sitt tidlige liv. Snorre kjente antageligvis ikke så gått til utenlandske krøniker, noe som gjorde at hans fremstillinger av Olav ble ufullstendige.¹⁴⁷ Snorre brukte mye skalders og muntlige kilder i sin konstruksjon av historien om Olav. Hvor mye kjennskap han hadde til utenlandske kilder vet vi ikke for sikkert. Det skyldes at slik kunnskap ikke er dokumentert godt nok. Den neste vurderingen er knyttet til aldersdateringen.¹⁴⁸ Det vil si at han går gjennom Snorres opplysninger om at Olav var 12 vintre gammel da han gikk på vikingtokt. Dette knytter han til Are Frodes opplysninger om at han var 35 år ved sin død i 1030, noe som leder til at han ble født i 995. Dette er opplysninger som er til å stole på i større grad, siden Are Frode er den eldste sagaforfatteren som man kan få noe tilgang til info gjennom bruddstykker i ulike sagaer. Dersom man hadde

¹⁴⁷ Johnsen, Oscar Albert, *Olav Haraldssons ungdom inntil slaget ved Nesjar 25.mars 1016- en kritisk undersøkelse*, Kristiania, Videnskapsselskapets skrifter, 1916, s.3

¹⁴⁸ Albert, *Olav Haraldssons ungdom*, s.4

hans fullstendige kilders så ville man kanskje ha kunne konstruere historien enda bedre, men man må lene seg til arkeologien og de andre skriftlige kildene man har med et kritisk blikk.

Samtidig tar Albert for seg at de engelske kildene er viktige for å forstå hvem som spilte en stor rolle i de ulike slagene som ble utkjempet i England.¹⁴⁹ Med tilgangen av disse kildene så nevnes det at Olav hadde en underordnet rolle i slaget om London. Han vitner om at Olav kjempet på danenes side mot kong Æthelred. Mye av Alberts kritiske granskning av Snorres skrifter, ved å bruke engelske kilder og skaldekvadene, så er ting mye knyttet til om Olav gjorde den ene eller den andre tingen på sin første eller andre ferd til England. En annen ting som Albert drøfter i boka si, gjelder tanken om Olav hadde en drøm utenfor Spania om at han skulle bli konge og vendte så tilbake.¹⁵⁰ Det er viktig at man ikke aviser tanken om at Olav Haraldsson kan ha hatt en drøm på bakgrunn av vitenskapen, siden vitenskapen kan ikke forklare alle hendelser og ting som skal ha skjedd i fortiden. Drømmen må i stedet forklares i tilknytning av datidens kilder og i en religiøs kontekst. Albert drøfter sitt her med de ulike kildene, for å se hva som kan forklare at Olav skulle ha hatt en slik drøm. Hvor kom drømmen fra, er et spørsmål som Albert stiller seg her i denne konteksten. I vitenskapelig sammenheng så kommer han med at en forklaring kan være en stor statue som blant annet blir beskrevet litt om i arabiske kilder. Videre i undersøkelsen av Olavs historie så viser sagaene til at han kommer til Normandie.¹⁵¹ Her nevner Albert den normanniske historieskriveren Viljam av Jumieges og forklarer at Olav ble døpt her i Rouen. I sagalitteraturen så nevnes flere ulike alternativer om Olavs dåp, der denne versjonen er mer historisk korrekt. I denne sammenhengen så nevner Albert at Æthelred og hans sønner har kommet til Normandie. Dette kommer fra andre kilder enn Snorre. Noe som leder frem til at Olav reiser tilbake til Norge i 1015. Snorre kjenner her til at sønnene til Æthelred kom til Normandie, men ikke til at kongen selv kom til Normandie. Her gir de Olav et løfte om at han kan få Northumberland om det lykkes å vinne tilbake England fra danene. Videre beretter Albert i sin bok drøftingen av Olavs reise fra England og frem til slaget på Nesjar i mars 1016 mot Svein. Da tar han for seg hvor de ulike partene reiste, og hva de ulike kildene har å si om denne reisen. Denne boka handler ikke så mye om Olavs kristning og hans tro, men den tar godt for seg kronologien knyttet til Olavs reiser i utlandet og hans reiser i starten av hans tid i Norge.

¹⁴⁹ Albert, *Olav Haraldssons ungdom*, s.10-11

¹⁵⁰ Albert, *Olav Haraldssons ungdom*, s.17-18

¹⁵¹ Albert, *Olav Haraldssons ungdom*, s.19-21

Samtidig er det viktig å ta for seg beskrivelsene av Olav Haraldsson i den norske folketradisjonen. Noe som Olav Bø skriver om i sin bok.¹⁵² I innledningskapittelet så never han 3 hovedting. Den første tingen er knyttet til ulike forklaringsmåter om Olav Haraldsson.¹⁵³ Helge Ljungberg sier at tradisjonen var noe aristokratisk, folkelig og kirkelig. Mens Sverre Steen skiller mellom sagaens Olav, historiens Olav og folketroens Olav. Derimot skiller Andreas Seierstad mellom kirkelig og folkelige St. Olav. Disse forklaringsmåtene om hvordan man skal forstå Olav og hans samtid har ulike positive sider ved seg. De kan gi oss ulik innsikt om hvem Olav var i hans egen samtid. I denne sammenhengen så har informasjonen siden Olavs død endret seg mye gjennom tidene, noe som gjør at slike forklaringer kan gi større innsikt. I samme sammenheng så nevnes forfatteren også at mye av den første tiden gikk til å døpe folk og dermed ble deres tro litt forsømt. Det at fokuset antageligvis gikk ut på å døpe, medfører ikke nødvendigvis at troen blir forsømt. De døptes tro avhenger mye om hva slags tilbøyelighet de hadde til budskapet som ble forkynt. I tillegg så er det viktig å ta med seg at deres tro også blir formet av hva som blir forkynt. Den andre hovedtingen han beskriver er knyttet til den billedlige fremstillingen av Olav i tråd med Jesus og helgenfremstillingen¹⁵⁴ Her nevner han hvordan kirken har brukt deler av det som skjedde med Jesu liv på Olav Haraldsson. Mye av det er knyttet til tiden omkring Olavs død og tiden etterpå. Bø nevner her at Olav Haraldsson ikke offisielt var kanonisert. Noe som vil si at han ikke ble gjort helgen av romerkirken. Dette er noe som er med på å øke mulighetene for at kirken og troen til folket i Norge tilhørte den keltiske kristne troen. Grunnen skyldes at Olav ble en helgen etter sin død og da må den norske kirken ha vært i tilknytning til den keltiske kristne retningen på de britiske øyer. Bø nevner videre at kirken prøvde å fremstille ham som en hellig mann gjennom middelalderen. Et viktig spørsmål i denne sammenhengen vil være knyttet til når man begynte å omtale Olav Haraldsson som en helgen, samt beskrivelsene om miraklene som såkalt skal ha skjedd. Dette spørsmålet avhenger mye av hvilken tro som var rådende i Norge ved hans død.

Den tredje tingen som Bø nevner i innledningskapittelet, er at skaldene fungerte som en mellomting mellom kirkelig og folkelig fremstilling.¹⁵⁵ Sigvat er en slik person som fremstiller litt begge sider ved å ta for seg hva de ulike karakterene opplevde i slaget på

¹⁵² Bø, Olav, *Heilag- Olav i norsk folketradisjon*, Oslo, det norske samlaget, 1955

¹⁵³ Bø, *Heilag-Olav*, s. 10

¹⁵⁴ Bø, *Heilag-Olav*, s. 12

¹⁵⁵ Bø, *Heilag-Olav*, s. 13

Stiklestad. Samtidig så innebar folketroen at Olav ble dyrket som en helgen.¹⁵⁶ På den måten kunne Olav kristne landet enda mer effektivt enn om han fortsatt levde.

Samtidig er det også viktig å se på hvilke forklaringer som ligger til grunn for hvilken tro misjonskongen Olav Haraldsson kan ha hatt. Her kommer Torstein Jørgensen med en forklaring hvor han knytter Wessex-området til de norske kongene og deres støttespillere fra Harald Hårfagres siste tid omkring 930 til ca. 1035.¹⁵⁷ Gjennom artikkelen prøver han å forklare hvorfor denne konklusjonen kan være rimelig. På samme side så nevner han den første koblingen som handler om de sterke, gamle forbindelsene mellom Norge, de britiske øyer og de nordvestlige delene av fastlandet. Han nevner her at funnene av romerske krigsutstyr vitner om at norske menn kan ha tjent under romerske legioner på de britiske øyer.¹⁵⁸ Noe som vitner om forbindelse mellom disse områdene omkring 300-400-tallet et sted. Samt funnene av kristne gjenstander, viser at forbindelsen til disse øyene står ganske sentralt i kristningsforståelse. Det neste steget for å styrke hans konklusjon går ut på å vise at vikingangrepene på de britiske øyer har hatt sin virkning på kristningen av Norge.¹⁵⁹ I denne sammenhengen kommer han med at de som angrep de britiske øyer og som bosatte seg der, begynte å bli mer lik de som bodde i områdene med tanke på praksiser.

Det er i denne sammenhengen av forbindelser til Norge at Jørgensen nevner at Wessex har hatt størst påvirkning. Her knyttes misjonskongen Håkon den gode til forbindelsen mellom Norge og Wessex.¹⁶⁰ Han nevner her at Harald Hårfagres yngste sønn i en alder av 10 år reiste til kong Adelsteins hoff og var der i 10 år fra 925-935. Så styrte Håkon Norge i 27 år fra 935-961/62. For Jørgensen så kan Håkon sitt styre ha dannet en viktig plattform for en særskilt misjonsinitiativ fra Wessex til Norge. Denne forbindelsen ble så brutt i tiden fra Håkon til de andre misjonskongene.¹⁶¹ Jørgensen sin tolkning avhenger av at Olav Tryggvason ble døpt og konfirmert i Andover og ikke på den ene øya som de norske kildene nevner og hvilken tilknytning de ulike prestene som de to Olavkongene hadde med seg til sitt kristningsforsøk av Norge. For han så kan Wessex-samfunnet ha hatt en slik plan for hvem som skulle bli sendt med misjonskongene til kristningen av Norge.

¹⁵⁶ Bø, *Heilag-Olav*, s. 17

¹⁵⁷ Jørgensen, Torstein, «Kristningen av Norge-naturlig samfunnsutvikling eller resultat av bevisst misjonsstrategi», *Frå haug ok heiðni: Rogalands arkeologiske forening, (1995), s.3-14, URL, <https://hdl.handle.net/1956/818>, s.3*

¹⁵⁸ Jørgensen, «Kristningen av Norge», s.4

¹⁵⁹ Jørgensen, «Kristningen av Norge», s.5

¹⁶⁰ Jørgensen, «Kristningen av Norge», s.8

¹⁶¹ Jørgensen, «Kristningen av Norge», s.13

Så dette kan ha virket inn på at Olav Haraldsson kan ha hatt en angelsaksisk kristen tro. Det er rimelig å anta at denne troen kan ha blitt preget av ulike kristne impulser fra de britiske øyer og de andre områdene som misjonskongene befant seg i. Det eksisterer fortsatt en god del usikkerhet til hvordan ting skal tolkes og forstås med tanke på at kildegrunlaget ikke er fullkomment. Dermed kan man si at noe av kildematerialet vitner om en angelsaksisk kristen påvirkning av Norge i misjonskongenes tid.

Samtidig så er den tanken som Taranger nevner om at hov i norsk sammenheng, ikke ble omgjort til kirker, men at de ble revet ned, ganske viktig.¹⁶² Grunnen til det er at Taranger nevner på en annen side, at pave Gregor sendte en beskjed til Augustin om at gudstemplene ikke skulle rives, men vies til kristent bruk.¹⁶³ Noe som viser til at romerkirken omgjorde hedenske gudshus til deres egne tilbedelseskirker. Mens i norsk sammenheng så ble det bygd nye kirker som ble brukt til tilbedelse og ikke gamle. Noe som kan lede en til at den kristne troen i Norge var annerledes en romerkirkens.

3.7 Religiøs tvetydighet i arkeologiske kilder:

En måte man kan prøve å forstå hvordan kristendomsforholdet i Norge var, er gjennom arkeologiske kilder. De kan vise til at folk kunne ha et tvetydig forhold til religiøs praksis. Noen kunne være mer kristne enn andre, noe som ikke er så lett å vurdere. Fridjov Birkeli¹⁶⁴ nevner at arkeologien er et sted der man kan få historisk kunnskap som kan være troverdig. Problemene i arkeologien er mye knyttet til dateringsmetoder, dateringer og hvem gjenstandene er knyttet til. Han nevner at arkeologi, runologi og religiøs historie og noen skrevne dokumenter fra England, kan gi oss en dypere forståelse av kristendomsutviklingen i Norge. Når ble folk kristne, hvor mye kjente folk til kristendommen før misjonskongene kom til Norge, er noen viktige spørsmål. Egil Mikkelsen nevner 3 modeller for misjonsaktiviteter.¹⁶⁵ Den første modellen er knyttet til individuelle munk og prester som kom som misjonærer fra de britiske øyer, mens modell 2 er knyttet til organisert misjonsarbeid fra Frankrike og Tyskland, også kjent som Ansgar modellen. Den siste modellen er knyttet til misjonskongenes misjonsaktiviteter. Selv Adam av Bremen innrømmer

¹⁶² Taranger, *Den angelsaksiske*, s.132-133

¹⁶³ Taranger, *Den angelsaksiske*, s.70

¹⁶⁴ Han var en norsk misjonær, lærer og biskop

¹⁶⁵ Mikkelsen, Egil, *Looting or Missioning- Insular and continental sacred objects in Viking Age contexts in Norway*, Oxford & Philadelphia, OXBOW BOOKS, 2019, s.17-18

at det var misjonærer og biskoper fra England i Norge før Olav Tryggvassons tid.¹⁶⁶ En annen ting som Birkeli nevner på samme side er at gjennom arkeologien så har man sett tegn på kontakt mellom Norge og britiske øyer. Langs norskekysten så har det blitt funnet en del romerske ting, noe som tyder på handel i tidligere tider over sjøen. Dette er noe som viser til en kristen påvirkning i tidligere tider i Norge. En viktig ting som Birkeli hevder er at, da vikingene begynte sine vikingtokter, så må de ha vært i kontakt med disse stedene før de plyndret dem.¹⁶⁷ I denne sammenheng nevner Birkeli at handelsrutene til sjøs er med på å påvirke Norge med tanke på at disse gjorde at områdene ble sterkere knyttet sammen. Noe som førte til større funn av kristne graver og rune- bautasteiner i Norge enn i Sverige og i Danmark.

Samtidig kommer Birkeli et viktig argument tilknyttet Kuli-steinen.¹⁶⁸ På den står det at kristendommen hadde vært i Norge i 12 år. Han knytter steinen til å ha noe med introduksjonen av kristendommen å gjøre. Noe som jeg tror, kan stemme. Det viktigste argumentet hans er at denne steinen er et stille vitne på anglosaksisk misjonsvirksomhet på 900-tallet. Mikkelsen nevner at man ikke kan datere steinkors basert kun på skriften på steinen, siden skriften kan ha endret seg med tiden.¹⁶⁹ Dette illustrerer han med den såkalte Oddernessteinen. Den hadde to inskripsjoner som kunne dateres til to ulike tider. Han nevner at dersom det var kun den yngste dateringen som hadde blitt funnet, så ville den blitt datert til det århundret. Noe som også kan gi litt lys over Kuli-steinen med tanke på hensynene man må ta til seg med tanke på dateringer. Slike stille vitner kan være et spor om at arkeologien kan ha en større rolle i å forstå hvordan kristendommen virket i Norge. Så hvilken betydning kan dette ha for misjonskongenes kristning av landet? Svaret er ikke alltid så lett, men den tidlige kristningsfasen som sagaene ikke nevner noe om, kan handle om at Norge enten var helt kristne på den tiden eller at de ble kjent med kristendommen, noe som gjorde det lettere for misjonskongene å misjonere i landet. Arkeologien kan gi noen svar, men ikke alle. Samtidig så finnes det andre teorier for hva steinen er knyttet til. Britt Soli nevner 4 andre teorier.¹⁷⁰ Den første teorien er knyttet til Håkon den godes misjonsfremstøt omkring 960. Den neste er knyttet til Olav Tryggvason og Dragseidtinget i 996, mens den tredje er knyttet til

¹⁶⁶ Birkeli, Fridjov. «The Earliest Missionary Activities from England to Norway» *Nottingham Medieval Studies*, vol.15 (1971): s.27-37, DOI, <https://doi.org/10.1484/J.NMS.3.50>, s. 29

¹⁶⁷ Birkeli, «The Earliest Missionary», s.30

¹⁶⁸ Birkeli, «The Earliest Missionary», s.32-33

¹⁶⁹ Mikkelsen, *Looting or Missioning*, s.23

¹⁷⁰ Solli, Brit, «Fra hedendom til kristendom- religionsskiftet i Norge i arkeologisk belysning», *Viking- tidsskrift for norrøn arkeologi* 58 (1995), s.23-49, URL, <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-39466>, s.23

Olav Haraldsson og Mostertinget i 1024. Siste teorien er knyttet til byggingen av en trebro i nærheten av denne steinen. Det er rimelig å anta at kulisteinen har noe med misjonskongene å gjøre.

For Birkeli var kristningsprosessen en «århundrelang utvikling med infiltrasjon, misjon og organisasjon som har funnet sted før religionsskiftet ble full virkelighet.¹⁷¹ Her nevner han i samme stund at mange tradisjonelt vis har ment at Norge var stort sett hedensk i løpet av 900-tallet og kristent på 1000-tallet. Ved å ha et slik standpunkt så skaper man meninger som ikke nødvendigvis stemmer med fortidens kilder. Et annet bevis som peker i retning av at Norge ble kristnet av en annen kristen tro enn den romerske kristne troen, er knyttet til at runesteinene i Norge peker på misjonsfremstøt vestfra, mens Ansgar-misjonen pekte sørover og hadde ikke steinstøtter.¹⁷² Birkeli sine konklusjoner er mye knyttet til den mulige forbindelsen den keltiske kristne troen kan ha i Norge. Mikkelsen nevner i sin konklusjon om steinkorsene at de tidlige steinkorsene vitner om misjon fra de keltiske områdene på de britiske øyer med tanke på Skottland, Wales, Irland og andre småøyer i nærheten.¹⁷³ Mens den senere misjoneringen i Norge kan bli knyttet til angelsaksisk misjonering.

3.8 konklusjon: Olav Haraldssons tro- finnes det noen spor etter det i keltisk kristen praksis?

I de ulike seksjonene her, så har man sett litt på hvilken betydning ulike elementer som drømmer, ulike personer i hans liv og andre hendelser kan ha virket inn på hans tro og de valg som han kan ha tatt. Dette kan også ha en betydning for ettervirkningene av de valgene, med tanke på at han kan ha vært en helgen etter sin død. Jeg vil argumentere for at enkelte hendelser som har blitt nevnt i de ulike seksjonene om Olav, kan inneholde spor om at det såkalte slaget på Stiklestad kan ha vært en religionskamp. En annen årsak som kan være med på å forklare denne sammenhengen er at Olav på slutten av sitt liv før slaget på Stiklestad, ville bare ha med seg døpte kristne i sin hær. Man finner også lite mirakler i sagaene og andre ting tilknyttet da misjonskongene levde, men det har blitt nevnt i sagaene om mirakler etter Olav den helliges død. Dersom det hele ville ha vært en maktkamp, så burde han ha tatt med seg hele sin hær og ikke kun de døpte kristne. Samtidig så har man spor av at Olav Haraldsson ble døpt i Rouen et sted i Normandie. Noe som Marta Steinsvik tror, var et keltisk kristent

¹⁷¹ Birkeli, Fridtjov, *Norske steinkors i tidlig middelalder- et bidrag til belysning av overgangen fra norrøn religion til kristendommen*, Oslo, universitetsforlaget, 1973, s.9

¹⁷² Birkeli, *Norske steinkors i tidlig middelalder*, s.46

¹⁷³ Mikkelsen, *Looting or Missioning*, s.26

område. Man så også at «loven og de bud som hører til», som ofte blir nevnt i sagaene om Olavkongene, noe som også vitner om en tro formet etter keltisk kristendom. Grunnen til det er at loven står ganske sentralt i keltisk kristendom gjennom at de fulgte de 10 bud i bibelen.

Kap.4: Kristenretten og andre mulige keltiske spor i Norge- Hva kan sporene fortelle oss, og hvilken betydning har de for kristningen av Norge?

Kirkehistoriker Vidar L. Haanes sier dette: «*Man kan gjerne si at Kristi lov ble innført som rettsgrunnlag for det norske samfunnet på Moster i 1024. Det er i prinsippet her grunnlaget for institusjonaliseringen av kristendommen i Norge skjer, og utgangspunktet for «Norge som et kristent land».* Kristenretten inneholdt regler om bygging og vedlikehold av kirker, om avlønning av prester, giftemål, helligdager, trellehold, styrke kvinners rettsstilling (rett til å velge ektefelle), forbud mot blodhevn, trolldom, blot, utsetting av barn osv. Flere av lovene i Kristenretten skapte naturligvis motstand i det tradisjonelle ættesamfunnet i Norge, men gradvis ble kristenretten implementert og folks skikker ble endret.»¹⁷⁴. Dette sitatet sier mye om hva kristenretten er for noe og hva det innebærer. Det som er viktig å finne ut her er hvilke spor man kan finne i det norske samfunnet som kan forklare de ulike elementene i kristenretten nøyere. På den måten kan man få enda mer innblikk i hva misjonskongenes kristne tro besto av. Det er mulig at det som skjedde på Mostertinget kan gi oss innsikt til å forstå de tidligere årene, ved at man kan bruke kunnskapen herifra til å grave i tidligere tider.

4.1: Helligdager

En av tingene som kan gi mulig innsikt i hvilken kristen tro Norge hadde i sin tidligere fase, er helligdager. Her har jeg tenkt å gå gjennom en del som Snorre presenterer i Heimskringla. Jakobmessedagen ble feiret den 25.juli.¹⁷⁵ Dette var en av helligdagene som Snorre presenterer i sin saga om Olav Haraldsson. Denne helligdagen er en romerskkristen helligdag. En annen helligdag som Snorre nevner er «kyndelsmesse» og som knyttes til 2.februar.¹⁷⁶ Mikkelsmessen foregikk på 29.september.¹⁷⁷ I ågripsagaen så nevnes det også noe om denne messen.¹⁷⁸ Den siste helligdagen som Snorre nevner er Thomasmesse som skjedde den 21.desember.¹⁷⁹ Den messedagen nevnes også i den legendariske sagaen om Olav

¹⁷⁴ Haanes, «Hva var det nye i 1024» *Moster 1000- 2024*, URL, <https://moster2024.no/profesjonsuttalar/hva-var-det-nye-i-1024>

¹⁷⁵ Sturlason, *Kongesagaer*, Overs, Holtsmark og Seip, s.260

¹⁷⁶ Sturlason, *Kongesagaer*, Overs, Holtsmark og Seip, s.301

¹⁷⁷ Sturlason, *Kongesagaer*, Overs, Holtsmark og Seip, s.356

¹⁷⁸ *Ågrip or Noregs kongesoger*, Overs. av Gustav Indrebø, s.42

¹⁷⁹ Sturlason, *Kongesagaer*, Overs, Holtsmark og Seip, s.372

Haraldsson. Her ser man at han har krydret teksten sin med ulike helligdagsmesser i sagaen. Hver av disse dagene hadde sin betydning i sin samtid og som var knyttet til personer eller hendelser som var viktige. Mange av disse var knyttet til bibelske personer. En ting som er viktig å tenke på her er grunnen til at disse messedagene er nevnt i sagaen? En forklaring kan ligge i Snorres egen samtid. Han levde på midten av 1100-tallet og litt utover begynnelsen av 1200-tallet. På den tiden så kan Island og mulig Norge ha blitt romersk kristne. I motsetning til dette så kan det Oddr Snorrason skriver i sin saga om Olav Tryggvassons historie gi en forklaring på blant annet hvordan det med helligdager kan ha utviklet seg.¹⁸⁰

Her tar han først for seg tiden før hans fødsel, tiden som leder til hans fangenskap og ferden til Russlands konge. Deretter nevnes det at han lærer kristendommen å kjenne i Hellas og den troen forkynner han for den russiske kongen. Noe som leder han etter en stund til en øy utenfor Irland og han blir så døpt der og lærer troen dypere å kjenne. Taranger nevner i dette sammenheng at Olav skal ha blitt døpt og konfirmert i Andover.¹⁸¹ Noe som også mange nyere historikere nevner mye om. Han tar etter hvert med seg ulike prester og reiser til Norge og driver så med sitt kristningsarbeid. Her bruker han ulike metoder som sin taleevne, vold av ulikt slag og sin erfaring til å kristne folk. Denne sagaen tar for seg ulike vinklinger av hendelsene som regnes som viktige og dette kommer fra at det er ulike kilder om visse hendelser. Enten er kildene motstridende eller at de kan støtte hverandre på en eller annen måte. To viktige punkter i denne sagaen er knyttet til at han fikk lære kristendommen å kjenne i Hellas og at han lærte troen dypere utenfor Irland. Den keltiske kristendommen kom fra Hellas og området rundt Irland var et viktig sete for keltisk kristendom. I sagaen nevnes det noen romerskkristne ting, noe som virker litt motstridende med hva forfatteren forteller om hvordan han ble kristen. Så gjelder også den tanken om at Olav Tryggvasson kanskje ikke reiste til Hellas. Man ser her at dette med hvor han fikk sin kristne tro fra strider litt imot helligdagene som Snorre Sturlason skriver om i sin saga om Olav den hellige. Hvordan kan man vite hvilke helligdager som ble praktisert av misjonskongene?

Sturlason nevner i sagaen om Olav den hellige at han lot bygge en Mariakirke nær Sarpsborg.¹⁸² Denne kirken med dette navnet kan ha blitt bygget mye senere enn nevnt. En grunn til det er at Olav Haraldsson kan ha fått sin tro fra England og mulig den keltiske kirken. Noe som gjør at romersk kristen helgen ikke vil bli brukt til kirkenavn. Tjodrik Munk

¹⁸⁰ Snorrason, Oddr, *The Saga of Olaf Tryggvason*, Oversatt av Theodore M. Andersson, Ithaca og London, Cornell University Press, 2003

¹⁸¹ Taranger, *Den angelsaksiske*, s.124-125

¹⁸² Sturlason, *Kongesagaer*, Overs, Holtmark og Seip, s.228

nevner at Olav Tryggvasson bygget en kirke på øya Moster.¹⁸³ Dette er en kirke som ble bygd tidlig i kristningen av Norge.

Det Tjodrik Munk skriver i sin saga handler en del om hvordan folk tenker om Olav Tryggvassons dåp, karakteristikken av Olav den hellige og litt om datering knyttet til slaget på Stiklestad.

4.2: Kirkepraksis

En annen ting som nevnes i sagaene gjelder kirkepraksisen. I Olav den helliges saga så står det at «kongen sto opp og gikk i kirken og lot synge høymesse, siden gikk han til bords».¹⁸⁴ Andre steder står det «etterpå gikk han i kirken og lot synge messe for seg, og så gikk han straks til bords».¹⁸⁵ Av disse to eksemplene så kan man se at kongen gikk til messe i tilknytning av ulike situasjoner i livet. Noen av disse situasjonene kunne gjelde seiling til andre områder, mens andre ganger kunne det kanskje være et møte han skulle. Av den anledning så kan disse messene ha foregått på hvilken som helst ukedag, grunnet omstendighetene messesituasjonene foregår i. Et annet sted så skriver han at kongen gikk til morgenmesse og deretter gikk til møter og ble der til høymesse.¹⁸⁶ Dette tyder på at det foregikk flere messer om dagen. Det kan være mulig at det ikke foregikk flere messer alle dager i året, men visse tider av året eller visse ukedager. I samme område nevnes det at på lørdag så gikk han til morgenmesse og høymesse. Noe som viser til at lørdag også hadde en sentral rolle i samfunnet. Det nevnes også at de ringte helgen inn, noe som tyder på at det var en ekstra spesiell tid av uken som hadde begynt. I den legendariske sagaen så nevnes også lørdag spesifikt ved navn.¹⁸⁷ En grunn kan være at lørdag og søndag er 2 dager nærme hverandre. Samtidig kan det her være en mulig forbindelse mellom keltisk kristendom og Norge. Det er ikke lett å kunne bevise denne forbindelsen i Norge, med mindre det dukker opp en kilde som forteller noe om det.

4.3: Kritisk tenkning rundt Olav Tryggvassons liv og dets betydning for utviklingen av kristenretten

Det har blitt sådd mye tvil rundt Oddr sin konstruksjon av teksten om Olav Tryggvassons liv, men teksten har hatt sin betydning likevel. Sverre Bagge er en historiker som har sett på dette

¹⁸³ Munk, Tjodrek, *Soga um dei*, Overs. av Eiliv Skard, s.21

¹⁸⁴ Sturlason, *Kongesagaer*, Overs, Holtsmark og Seip, s.232

¹⁸⁵ Sturlason, *Kongesagaer*, Overs, Holtsmark og Seip, s.243

¹⁸⁶ Sturlason, *Kongesagaer*, Overs, Holtsmark og Seip, s.303-304

¹⁸⁷ Legendariske saga, overs, Flokedes, s.55

med et kritisk blikk, for å finne det som kan være mest troverdig hos ham. For Bagge så er de tingene som er utformet etter faste forbilder, særlig i Bibelen og den religiøse litteraturen, som kan lettest skrelles vekk.¹⁸⁸ Grunnen til dette kan være at litteraturen som ble skrevet på den tiden kan være mye farget av forfatterens egen samtid. Samtidig er det viktig å ikke legge disse historiene helt til side, siden de kan inneholde noe korrekt informasjon. Mange av disse typologiske forbildehistoriene er knyttet til Olavs barndomshistorie og den såkalte hendelsen om at han skal ha døpt Olav Haraldsson. I disse blir forbindelsen, mellom Olav og Josef brukt, mellom Olav og Jesus og dette har sin tilknytning til døperen Johannes. Bagge nevner at man forsto verden gjennom forbilder på den tiden.¹⁸⁹ Noe som vil si at ved å bruke et forbilde, så kunne man få folk til å tenke på den personen i Bibelen som hadde lignende erfaringer og dets karakteristikk og knytte dette til Olav. På denne måten kunne man si mange ting uten å skrive så mye om en hendelse. Dette er noe av effekten ved bildespråket og lignende konstruksjoner. Ifølge Bagge, lar denne språkformen oss lettere å forstå Oddr sin konstruksjon og tenkemåte. På den samme siden så nevnes det at de fortellingene som skulle fortelles i middelalderens historieskrivning, skulle tjene som eksempler til etterfølgelse, eller skrekk og advarsel. Disse forståelsene av hvordan visse tekster i middelalderen er konstruert, kan gi oss innsikt som kan gjøre det lettere å forstå visse sider ved fortiden. Samtidig så er denne oppbygningen i seg selv et sannhetskriterium.¹⁹⁰ Her nevner Bagge at det er store grunner til å stole på Olavs store gjerninger som det nevnes i sagaene, med mindre det skulle dukke opp informasjon som ga sterke grunner for det motsatte. Dette er noe som er knyttet til de større hendelsene og gjerningene i misjonskongens liv og ikke til alle de enkelte opplysningene i sagaen.

Nå er det viktig å se på hvilken betydning Snorre har for fremstillingen av Olav Tryggvason. Bagge nevner her at Snorre har beholdt sitt rykte som kritisk historiker.¹⁹¹ Her forteller han om Snorres redegjørelse for at skaldekvadene er de mest troverdige kildene for fortidens historie. I prologen så retter Snorre sitt blikk tilbake til Are frodes muntlige kilder.¹⁹² Han var det opprinnelige vitnet om hendelsene fra vikingtidens sagaskrivning. Det som var viktig for sagaforfatterne var å knytte forbindelsen tilbake til ham. Problemet som dukker opp i denne sammenhengen er at sagaforfatterne etter Are, ikke dokumenterte sine kilder godt nok. I deres

¹⁸⁸ Bagge, Sverre, *Helgen, helt og statsbygger- Olav Tryggvason i norsk historieskrivning gjennom 700 år*, Bergen, Tapir forlag, 1992, s.22

¹⁸⁹ Bagge, *Helgen, helt og statsbygger*, s.23

¹⁹⁰ Bagge, *Helgen, helt og statsbygger*, s.24

¹⁹¹ Bagge, *Helgen, helt og statsbygger*, s.24

¹⁹² Bagge, *Helgen, helt og statsbygger*, s.25

egen samtid så ville nok kildene ha vært troverdige, men for moderne historieskrivning og tolkning, så strekker det hele ikke helt til. På samme side så nevner Bagge at Snorre ønsker å få frem naturlige årsaker til Olav Tryggvasons deltagelse i vikingtiden, i motsetning til Oddr sin tanke om at Gud fører med seg kristendommen til Norge gjennom Olav. Noen av grunnene som Snorre gir for at folk slutter seg til kristendommen skyldes blant annet et ønske om kongens vennskap, hans personlighet og de ressursene han rår over.¹⁹³ Det er en mulighet at dette kan være en årsak til at folk sluttet seg til kristendommen, men det er ikke sikkert at det var hovedgrunnen til at folk sluttet seg til kristendommen. Folk kan også ha fått oppleve et personlig forhold med Jesus gjennom misjonærer og andre folks oppførsel. Grunnen som blir brukt ovenfor er at frykten var årsaken til omvendelse. I mange tilfeller så kan dette stemme, men det vil ikke si at alle omvendte seg basert på frykt.

Utviklingsaspektet ved Olav Tryggvasons historie er også viktig å forstå. Her nevner Bagge at et spørsmål som moderne synspunkter stiller til Olavs bibliografi knyttes til hvordan Olav utviklet seg fra å være en viking til å bli en aktiv kristenforkjemper i sitt liv og virke.¹⁹⁴ Dette er et viktig og sentralt spørsmål som ikke Snorre og Oddr klarer fullt ut å besvare. Begge har noe som de kan bidra med til å besvare spørsmålet, men de mangler noen vesentlige forklaringer. Mange kan hevde at han ble døpt på den og den måten, eller gjorde den ene eller den andre tingen. Kjernen i dette spørsmålet knyttes til den faktiske kristne troen han fikk når han ble omvendt, siden det er denne troen som virkelig gir utslag i hans liv og virke i kristningsarbeidet. Denne troen former også Olav Tryggvasons motiver i kristningen av Norge. Hans gamle liv har også en betydning i kristningen av Norge. Omvendelsen er ikke noe som skjer over 1 dag. På dette området trekker Bagge frem gode kritiske spørsmål som kan hjelpe oss til å forstå hvordan man skal søke å forstå Olav bedre i hi storien. For Snorre er Olav det fremste eksemplet på hvordan en høvding skal være.¹⁹⁵ Med dette så sikter Bagge til at Snorre beskriver ham som en stor idrettsmann, gavmild, storslåtte gjestebud og festing, samt hans mer negative sider som hvordan han kunne være som sint og måtene han straffet folk på. Dette er noe som Bagge sikter til ved å nevne at Oddr og Snorre beskriver to kulturer i middelalderen og som er den kirkelige og den verdslige kulturen. Ved å se ting på denne måten så får disse to forfatterne frem ulike sider av Olav, men det store spørsmålet er knyttet til hvordan man skal få frem tilnærminger som er nærmere den faktiske fortiden.

¹⁹³ Bagge, *Helgen, helt og statsbygger*, s.26

¹⁹⁴ Bagge, *Helgen, helt og statsbygger*, s.28

¹⁹⁵ Bagge, *Helgen, helt og statsbygger*, s.31.

4.4: Presteskapet og dets betydning for kristenretten og kristningen av Norge

En sentral ting ved presteskapet, er knyttet til ekteskapet. I den keltiske kirken så kunne prester gifte seg og stifte familie, men i den romerske kirke så kunne prester ikke det. Noe som Michelet har nevnt noe om. Det M'Lauchlan nevnte om gifte prester i forbindelsen med den skotske kirkens fall, viser hvorfor gifte prester i norsk sammenheng kan ha en større betydning for hvilken tro som fantes i Norge. Hva kildene i Norge kan peke på angående dette, står sentralt i å forstå hvilken kristentro som ble brakt til Norge. Noe som igjen hjelper oss med å forstå misjonskongenes tro. I Eidsivatingsloven så nevnes det i kapittel 49 at presten sammen med sin kone skulle komme på «arveøl».¹⁹⁶ Der skulle de vie maten og ølen på festen som var til minne om den avdøde slektningen og overføringen av arven til den som skulle arve den. Dette viser til at prester i Norge på den tiden var gifte menn, noe som kan lede i retning av at Norge var preget av keltisk kristendom eller mulig av angelsaksisk kristendom. Gifte prester hadde begynt å forsvinne i det angelsaksiske samfunnet på 800-tallet og utover, noe som Taranger har nevnt en del om. Det kan også vitne om at kristne tilstanden i Norge var annerledes enn det på fastlandets Europa og mulig litt annerledes enn visse former for praksis på de britiske øyer også, med tanke på at praksiser kan endre seg litt over tid.

I kapittel 31 i Eidsivatingsloven så nevnes det at kongen var den som valgte biskoper i Norge.¹⁹⁷ Noe som viser til at kongen var den øverste myndighet til å velge geistlige i Norge på den tiden.

4.5: Olav Haraldsson og kristenretten

Et viktig spørsmål som har blitt stilt i denne sammenhengen er knyttet til om Olav Haraldsson sin betydning for kristenretten. Her er det viktig å se på hva forskere har å si om kristenretten og samtidig undersøke om det finnes spor etter «Bibelen» og lignende tekster, som kan gi oss økt forståelse av hva som har skjedd. Først skal vi se på hva forskere har å si om kristenretten og Olav Haraldsson. Torgeir Landro er en som har kommet med en del kritisk tenkning om Olav har noe med kristenretten å gjøre eller ikke.¹⁹⁸ Han nevner at Olav har spilt en viktig rolle i norsk historieskrivning som rikssamlingskonge og som kristen lovgiver. Dette er noe som ikke bestrides så mye. For å finne ut hvilken betydning Olav har hatt for Mostertinget og kristenrettene, så er det normalt å gå til primærkildene. De finner man i de gamle

¹⁹⁶ *Ældre Eidsivatings lov*, oversatt av Torleiv Olavsson, Kristiania, P, Soelbergs boktrykkeri, 1914, s.31-32

¹⁹⁷ *Ældre Eidsivatings lov*, overs, Olavsson, s.19

¹⁹⁸ Landro, Torgeir, «På sporet av Mostertinget», *theofilos* 10, no. 1 (2018), s.12

landskapslovene. Der den mest kjente er Gulatingsloven, men man har også frostatingsloven, Eidsivatingsloven og borgartingsloven. De ulike sier noe om kristenretten. En viktig ting som Landro tar frem i sin tekst er diskusjonen av Absalon Tarangers studie fra 1890 og som handler om forbindelsene mellom norsk og angelsaksisk lovgivning.¹⁹⁹ Et av hovedargumentene til Taranger som Landro fant var de store likhetene mellom de eldste norske kristenrettene og angelsaksisk kirkerett. Noe som Taranger begrunnet med Olav Haraldsson tilstedeværelse i England og som gjorde at han lærte angelsaksisk kirkerett å kjenne. Selv om Tarangers tanker har forblitt stående i norsk historieskrivning som den allmenne oppfatningen, så mener Landro at det er grunn til å kunne tvile på Mostertinget og Olavs rolle. Et sentralt spørsmål som Landro kommer med i denne sammenhengen handler om det var mulig å skrive ned lovreglene som ble vedtatt på Mostertinget.²⁰⁰ Dette er et spørsmål som drøfter en viktig kildekritisk tanke tilknyttet Mostertinget og kristenretten. Det er mulig det ble skrevet ned noe direkte fra den tiden, men som vi ikke har tilgjengelig. Svaret på dette spørsmålet knytter han til diskusjonen som har vært om når etableringen av et skriftspråk skjedde i Norge. Landro mener her at det er lite sannsynlig at det som ble drøftet på Mostertinget, ble skrevet ned med en gang. I tillegg til dette nevner Landro på samme side, fraværet av sterk kirkelig organisering, med tanke på fraværet av norsk bispesete. Her er det viktig å ikke sammenligne for sterkt organiseringen av den norske kirke med romerkirken. Det at det ikke var noe bispesete i Norge, kan tyde på at den norske kirken var preget av en annen kristen retning.

En av de sentrale argumentene Landro kommer med for at de eldste norske kristenrettene kanskje ikke var inspirert av angelsaksisk lovgivning, er knyttet til studiet av matregler.²⁰¹ Han nevner at i de norske kristenretter så er ikke den angelsaksiske bobsbokstradisjonen gjeldende, siden det er spor etter augustinsk fortolkning i Gulatingskristenretten og østfrankisk fortolkning i Eidsivatings- og Borgartingskristenretten. Dette er noe som ifølge Landro svekker grunnen til et felles opphav i Mostertinget. Men det er samtidig viktig å ha for seg at mye av det som står i de kristenrettene vi har tilgjengelig i dag er skrevet mye senere enn når Mostertinget skal ha foregått. Noe som sår litt tvil til argumentet i argumentet til Landro, men det er viktig å ikke avvise det helt ennå. Et lignende eksempel som Landro trekker frem på samme side er tilknyttet Messedagskalenderen. Her trekker han tilknytningen til det karolingiske riket. Landro nevner at grunnen til at Taranger kommer frem til så mange

¹⁹⁹ Landro, «På sporet av Mostertinget», s.13

²⁰⁰ Landro, «På sporet av Mostertinget», s.14

²⁰¹ Landro, «På sporet av Mostertinget», s.15

likheter mellom angelsaksisk kirkerett og norsk kirkerett er at han ikke tar hensyn til at likhetene kanskje kunde skyldes at fenomenet var felles for hele den katolske kirke.²⁰² Dette er en påstand som er tvilsom, siden som man har sett i seksjonen tidligere i denne oppgaven om den keltiske kirken, så var det tydelige forskjeller mellom den og romerkirken.

Samtidig er det en ting som Landro nevner angående innholdet i kristenretten, som kan stemme. Her sikter jeg til messedagslisten som har blitt tilskrevet Mostertinget og Olav. Noe som Landro mener tilknyttet Magnus-teksten.²⁰³ Det var en lovendring som kom i 1160-årene med Magnus Erlingsson. Med andre ord kan visse elementer som har blitt tilknyttet Mostertinget, ha skjedd i senere tider, men samtidig er det viktig å ikke skyve bort tanken om at en form for kristenrett kan ha skjedd på Mostertinget eller tidligere. Noe som Landro også er enig med. Dermed kan man si at de tingene som Landro knytter visse elementer fra kristenretten til Karolingerriket og andre områder, er tilknyttet lovendringene som skjedde i 1160-årene og senere tider. Slikt vil si at det er en mulighet for at Norge kan ha blitt i større grad preget av keltisk kristendom i en del år før Magnus Erlingssons tid med lovendringer på 1160-årene.

Neste del er det viktig å se på hva andre har å si om kristenretten og se om det kan kaste ekstra lys over betydningen av kristenretten. Magnus Ringdal nevner i en konklusjon angående kristenrettens tilblivelse at det ikke eksisterer nok beviser som kan motbevise det tradisjonen fra 1100- og 1200-tallet sier om at kristenretten kan ha blitt til i Olav Haraldssons tid.²⁰⁴ For Ringdal er problemene her tilknyttet avgjørelsen om hva som den eldste delen av kristenretten besto av. Noe som også er med å skape en debatt over innholdet. På den samme siden nevner Ringdal at de eldste kristenrettene ikke har spor av kanonisk rett, siden de sporene etter det gjør seg gjeldende med etableringen av erkebiskopsstolen i Nidaros 1152/1153. Ringdals undersøkelse av de ulike kristenrettene av Borgarting, Eidsivating og Gulating tilknyttet de ulike redigeringsperiodene, viser problemer med tidsdatering tilknyttet de enkelte elementene i kristenrettene.²⁰⁵ Disse problemene gjør at man må søke svar på et annet område, noe som man kan se på gjennom Ringdals sammenligninger mellom kristenrettene.

²⁰² Landro, «På sporet av Mostertinget», s.16

²⁰³ Landro, «På sporet av Mostertinget», s.22

²⁰⁴ Rindal, Magnus, De eldste norske kristenrettene, I *Religionsskiftet i Norden- Brytinger mellom nordisk og europeisk kultur 800-1200 e.Kr.*, redigert av Jón Viðar Sigurðsson, Marit Myking og Magnus Rindal, s.103-139, Oslo, Senter for Studier i vikingtid og nordisk middelalder, 2004, s.110

²⁰⁵ Rindal, De eldste norske kristenrettene, s110-116

Wisløff skrev litt om norsk kirkehistorie og han nevner noe om kristendommen i de eldste lovene. Det var bøndene som var med på å vedta at kristenrettene ble vedtatt på tingene.²⁰⁶ Det vil si at en del bønder må ha hatt et forhold til kristendommen og deltatt aktivt på tingene. Her nevner også Wisløff at det står i Gulatingsloven om at man skal bøye seg mot øst og be Kristus om gode år og fred. Dette kan være knyttet til et minne om Jesu gjenkomst som det blir omtalt i det nye testamentet. En ting som de ulike kristenrettene har til felles, er knyttet til forbud mot hedensk praksis og annen form for trolldom. Samtidig var kirkebygging og vedlikehold av kirker også en viktig ting i kristenrettene. Wisløff nevner at den første regelen gjaldt at man skulle ha en kirke i hvert fylke.²⁰⁷ Han nevner også at det var flere hovedkirker i visse fylker i noen hoveddeler av Norge. Man vet at det fantes en del private kirker og hvordan det ble organisert der vet man ikke helt. Et viktig argument som Wisløff kommer med, er at man ikke må overbetone kontinuiteten mellom hedensk kultsted og kristen kirke.²⁰⁸ Noe som vil si at kirker kan ha blitt bygd på steder der det har vært praktisk å bygge dem, istedenfor på de samme plassene de gamle tilbedelsesområdene. Nattverden i den tidlige norske kirken besto av at nattverdsgjestene fikk tildelt brød og vin av presten.²⁰⁹ Han nevner i denne sammenhengen at det fortsatt var litt vanlig på 1200-tallet at presten delte ut begge deler, men at det begynte å utvikle seg slik at presten kun delte ut brødet. Et viktig spørsmål som man kanskje ikke kan finne svar på er knyttet til om de tidlige kristne i Norge drev med å vaske føttene til hverandre i forbindelse med nattverden. Den praksisen blir ofte ikke nevnt i forbindelse med nattverden. Det å vaske føttene har med ydmykhet å gjøre. Et annet element i kristenrettene finner man blant annet i Gulatingsloven om at ættenes medlemmers skulle hjelpe de som kommer i nød.²¹⁰ I det hedenske samfunnet så sto ære sterkt og man hadde ikke plikt til å hjelpe de andre, mens i kristendommen så skulle man hjelpe de i nød. Det er ikke lett å vite hvordan nestekjærligheten var i samfunnet i Norge på den tiden. Det er hvordan man forholder seg til medmennesker med tanke på ydmykhet, omtenksomhet, barmhjertighet og andre karakteristikk som kanskje kan gi en indikasjon på hva slags tro det var i Norge. Det er også en del forordninger i kristenrettene med tanke på hvordan man skulle forholde seg til og praktisere seksualitet, ekteskap, helligdager og andre kirkelige aktiviteter. Det er

²⁰⁶ Wisløff, *Norsk kirkehistorie*, s.105

²⁰⁷ Wisløff, *Norsk kirkehistorie*, s.106-107

²⁰⁸ Wisløff, *Norsk kirkehistorie*, s.108

²⁰⁹ Wisløff, *Norsk kirkehistorie*, s.111

²¹⁰ Wisløff, *Norsk kirkehistorie*, s.122.

detaljene som er ganske viktig, men også veldig problematisk å kunne forstå med tanke på hva som faktisk ble holdt av det norske folket.

4.6. St. Sunniva og Selja

Det har blitt skrevet mye om Sunniva som person og hennes opphav. I den redigerte boka til Alf Tore Hommedal, Åslaug Ommundsen og Alexander O'Hara, så fortelles det først om historien til Sunniva i 9 korte kapitler.²¹¹ Det er viktig å vite at det er litt forskjell mellom den norske og den engelske teksten i boka. Det fortelles at Sunniva fikk god opplæring i troen på Kristus og at hun ønsket mest av alt å forbli lydig i troen på Gud. Dermed valgte hun ikke å gifte seg med en hedensk mann og i samråd med noe av sitt folk, reiste hun til sjøs. Grunnen til dette kan ha vært at den keltiske kristne troen på Irland kan ha blitt litt påvirket av romersk kristentro. Videre så nevnes det at noe av følget til Sunniva kom sammen med henne til øya Selja, mens resten kom til øya Kinn. Her får hun levd mer rolig i starten, så blir de jaget av hedningene. I denne sammenhengen så ber Sunniva og hennes følge at steinene må rase ned over dem i den grotta de oppholder seg i, slik at de kan bli holdt vekke fra hedningene. Her endte deres liv og folk i ettertid skal såkalt ha sett helgentegn ved dødsområdet hennes. Det er viktig å vite at hendelsene skal ha skjedd litt før Olav Tryggvasons tid. Så fortelles det om at det ble bygget en kirke der og at de kroppslige levningene hennes ble samlet og flyttet til andre steder som relikvier. Denne historien gir oss litt informasjon som kan fungere som et fint utgangspunkt å starte med.

Forfatterne av denne boka om Sunniva ovenfor, forteller litt om problematikk knyttet til kildematerialet. Mye av primærkildene fra tiden de ble skrevet er forsvunnet, men at man har noen beretninger fra 1500-tallet. Mye kan ha skjedd med kildene fra 1000-1100-tallet og frem til 1500-tallet. En annen problematikk tilknyttet Sunniva er troverdigheten av det som nevnes. Hvordan kan man vite hva som faktisk skjedde? Det nærmeste man kommer er ulike koblinger mellom Sunniva-historiene, misjonskongene og landene i Vest-Europa. Det er også noen bøker som handler om Selja, som kan gi oss noe mer innsikt. Torkjell Djupedal nevner at Sunnivallegenden finnes i 3 primærkilder som er «Acta Sanctorum in Selio», «Odd Munks saga om Olav Tryggvason» og «Flateyjarbok».²¹² Den offisielle Sunnivallegenden er skrevet nesten 200 år etter at Sunniva ble funnet på Selja. Djupedal nevner her at forfatteren av denne

²¹¹ Hommedal, Alf Tore (red.), Åslaug Ommundsen (red.), og Alexander O'Hara (red.), *St. Sunniva, Irsk dronning, norsk vernehelgen = Irish Queen, Norwegian patron saint*, Bergen, Alvheim & Eide akademiske forlag, 2021, s.18-24

²¹² Djupedal, Torkjell, *Selja- kulturhistorisk handbok*, Førde, Selja forlag, 1996, s.16-17

teksten er ukjent og at forfatteren må vært tilknyttet presteembetet. Dermed var denne teksten skrevet i en tid hvor den keltiske kirken var borte og romerkirken rådet i større grad over det vestlige Europa. Det at teksten nevner at Sunnivaskrinet ble flyttet fra Selja til Bergen i 1170 vitner også litt om at den trolig ble skrevet i en romersk kristen kontekst. Derimot i den andre kilden om Sunniva fra Odd, så nevner Djupedal at han tilfører en liste over kirker på Selja. Kilden «Flateyjarboka» nevner han at er den minst troverdige på bakgrunn at den har hatt tilgang på mange kilder og har konstruert en sammenhengende historie av historiske og legendepregede kilder.

En annen ting som er viktig å ta for seg i denne sammenhengen er Djupedals sammenligninger mellom disse tekstene.²¹³ Alle tekstene har mer eller mindre den samme historiske kjernen. Djupedal forteller om at Acta tar for seg Sunniva først og så nevner Olav Tryggvason etterpå i tilknytningen av kanoniseringen av Sunniva. I tillegg er Acta teksten mer sammenhengende og logisk oppbygd enn Odd sin tekst. Derimot fokuserer Odd mye mer på Olav Tryggvason og han har flere historiske referanser. Den siste forskjellen mellom disse to tekstene er at i Acta så blir Sunniva hellig helt fra starten av, mens hos Odd så blir hun det da relikviene ble funnet. Det som skiller Flateyjarboka fra de andre to er at den smelter sammen de to delene som de to andre tekstene forteller om hver for seg. Han nevner at denne sammensmeltingen innebærer i Flateyjarboka at Olav spør om det har kommet noen nytt om relikviefunn, da han skal ha vært på Drageidettinget. I kapittelet om Sunniva så forteller Djupedal en del om Sunniva og Sunniva-kulten. Der drøfter han materialet og vurderer de ulike bevisene for Sunniva-legenden og de imot. I de eldste kristenlovene som gjelder Gulatingsloven, Frostatingsloven og Eidsivatingsloven er det knyttet en helligdag til visse folk på Selja.²¹⁴ Djupedal nevner her at Sunniva ikke er nevnt i disse lovtekstene, noe som leder i retning at Sunniva ikke var en del av helgenkulten før senere tider. Selv Adam av Bremen nevner ulike helgener, men ikke Sunniva. Noe som er med på å styrke troen på at Sunniva ikke var en del av helgendyrkningen på Selja. Forfatteren trekker også frem på samme side at noen forskere har knyttet noen forkortelser som ble funnet i arkeologiske funn, til å gjelde Olav og Sunniva. Det han mener med dette er at det hersker stor usikkerhet rundt hvordan man skal tolke mange av de ulike funnene. En viktig ting som Djupedal nevner er at i 1152/53 så ble erkebispesetet opprettet i Nidaros.²¹⁵ Det som gjør denne hendelsen sentralt er at den offisielle sagaen om Olav den hellige ble skrevet på latin. Det samme nevner

²¹³ Djupedall, *Selja*, s.17, 22

²¹⁴ Djupedall, *Selja*, s.100

²¹⁵ Djupedall, *Selja*, s.101

forfatteren om at sagaen om Sunniva ble skrevet i forbindelse med at de ville flytte det formelle bispesetet til Bergen.²¹⁶ Dette kan tyde på at noen av de tekstene som omhandler Sunniva, samt Olav, har blitt skrevet hurtig for å stadfeste en tro på noe. Samtidig nevner Djupedal at det irske språket var helt uforståelig for nordmennene.²¹⁷ Dette er en påstand som jeg tror ikke stemmer, på bakgrunn av den større handelen som blant annet Birkeli nevner fantes mellom Norge og de britiske øyer en stund før vikingtiden hadde begynt. Mange kan lett glemme at folk på den tiden kan ha hatt større kunnskap og forståelse enn man forstår. Alf Tore Hommedal har inndelt forskerne i 3 grupper ettersom de tolker funnene på Selja.²¹⁸ Ludvig Daae var den som mente at funnhistorien var fantasi, noe som vil si at de som skrev om Sunniva og funnene der, har diktet opp en historie for å skape en helgenskikkelse. Den andre gruppen forskere tror at funnene stammer fra en religiøs bosetning av keltisk karakter. Noe som viser til at det keltiske også kan ha en mulig forbindelse til det hele. Det som kan øke denne muligheten er at fra ca. 400-tallet og utover så reiste det en del keltiske misjonærer.²¹⁹ Noen av disse misjonærene ble kalt «paper» og de kom til ulike øyer i retning av Amerika, Island, Norge og andre områder. Man har ikke detaljert informasjon om disse misjonærene, men ulike arkeologiske funn vitner i stillhet noe om dette. Snorrason forteller dette: «*Hence, the statement in Historia Norwegie that the papar were —iudaismo adherentes* is not strange at all, because the question about Sabbath-keeping was still very much alive within the Christian community where Celtic Christianity still had influence»²²⁰. En ting som man kan se her er at sabbatshelligholdelse er et spor som følger de keltiske kristne på de ulike områdene de har kommet til og som de har påvirket. M'Lauchlan forteller om at disse misjonærene søkte slike steder for sikkerhetens skyld.²²¹ Dermed slapp disse menneskene å bli påvirket av overtro og mennesker som ignorerte skriften. Den siste gruppen forskere mener at på Selja, så har det eksistert en førhistorisk bosetning der. Da tror de at de funnene som har blitt funnet der stammer fra disse menneskene. Fra en annen bok av Djupedal så nevner hans at Olav Haraldsson steg på land på Selja i 1015.²²² Han nevner at Snorre kanskje har skrevet om Olav på Selja for å knytte de to viktigste helgene i landet,

²¹⁶ Djupedal, *Selja*, s.101-102

²¹⁷ Djupedal, *Selja*, s.102-103

²¹⁸ Djupedal, *Selja*, s.104

²¹⁹ Djupedal, *Selja*, s.29

²²⁰ Snorrason, *The Origin, Development, and History*, s.8

²²¹ M'Lauchlan, *The Early Scottish*, s.177

²²² Djupedal Torkjell, *Selja- Sankta Sunniva og Heilagøya*, Førde, Selja Forlag, 2021, s.34

Sunniva og Olav sammen. Som man har sett hittil så ligger det en del løse tråder mellom Sunniva, Irland, keltiske misjonærer, misjonskongene og andre mulige tråder.

Det er også viktig å undersøke hvilken betydning stedet Selja kan ha hatt for kristen påvirkning. Djupedal nevner at Selja hadde en strategisk posisjon. Den lå midt mellom maktsentrene Bergen og Trondheim. Noe som gjorde at større deler av kysttrafikken gikk gjennom dette området. Det nevnes at det ble funnet relikvier etter hellige Seljumenn.²²³Noe som ledet til starten på helgendyrkelsen. Han nevner at det førte til at et bispesete ble opprettet i 1068 og trolig et kloster ble etablert på Selja i samme tidsperiode. Det at Seljumannamessen er nevnt i kristenretten kan tyde på at den dagen ble innført tidlig på 1000-tallet.²²⁴Det kan ha vært en del grunner for at akkurat Selja ble valgt i sammenheng med kristningen av Norge. De viktigste årsakene kan være relikviefunnene, dets geografiske og strategiske posisjon.²²⁵På den samme siden så nevnes det at det ble bygd en del kirker på Selja. En av disse var bispekirken som hadde ulike navn som Kristkyrken, Mariakirken, Albanuskirken og Sunnivakirken. Han nevner at den første kirken som ble bygd på Selja var tilknyttet St. Mikael.²²⁶Her var det tilbedelsen av erkeengelen Mikael som sto i sentrum. Denne erkeengelen er også kjent for navnet Jesus. Forfatteren nevner at erkeengelen ble tilbedt mye i England og Irland. Noe som vil si at denne kirken kan tyde på direkte kobling til de keltiske kristne. Samtidig så var det også en del ulike Mikaelkirker her i Norge. Disse hulekirkene har også vært i Norge lenge før den offisielle kristningen av landet. Dette kan bety at Norge kan ha vært kristent i tiden før misjonskongene. Det nærmeste man kommer er antagelser for kristningsforholdet i landet. Noen av disse kirkene ble nok bygd senere på 1100-tallet. En grunn til å tro at visse kirker ble bygd senere og driften på klosteret endret seg, er at Djupedal nevner at i løpet av 1100-tallet så kom det benediktermunker til Selja og tok over klosteret da biskopen flyttet til Bergen i det århundret. Om det faktisk skjedde er ikke lett å si, men dette ville i så fall endret dynamikken en del. Disse munkene var mer direkte knyttet romerkirken. Man kan anta at klosterbruket før midten av 1100-tallet trolig hadde en sterkere tilknytning til keltisk påvirkning. Det virker som at veldig mange spor er knyttet til den keltiske kirkens underleggelse under romerkirken i 1152. Under seksjonen «Kristninga av landet» knyttet forfatteren mange tråder mellom kristen påvirkning i Norge, utviklingen av den keltiske

²²³ Djupedall, *Selja*, s. 11

²²⁴ Djupedall, *Selja-sankta*, s.5

²²⁵ Djupedall, *Selja*, s.12

²²⁶ Djupedall, *Selja*, s.31

kirken på britiske øyer, og kristningen av Norge.²²⁷ Han nevner at det tradisjonelle synet på kristningen av Norge innebar at Norge ble kristnet i løpet av få tiår med misjonskongene. Den nyere forskningen viser til at det kan ha vært kontakt mellom Norge og England alt fra 300-tallet. Irland ble kristnet på 400-tallet og fikk sitt første kloster i 444 i Armagh. Så nevner han at fra 500-tallet så drev den irske kirken med misjon. Der noen av disse ble kjent under navnet «paper». Her vitner arkeologien om denne misjonsvirksomheten og så fortelles det om hvordan vikingene herjet rundt de britiske øyer. Han nevner at Harald Hårfagre kan ha hatt et forhold til kristendommen. Her knyttes tråden til at Håkon den gode ble sendt til England. De siste tingene som han nevner her, knytter han til misjonskongenes kristning av Norge og hvor Olav blir en helgen. Denne seksjonen til Djupedal er med på å vise at det finnes en rød tråd mellom den keltiske kirkens historie på de britiske øyer, misjonskongenes historie og kristningen av Norge. Det vitner også noe om at Harald Hårfagre kan ha kjent til kristendommen. Sammen med at det har eksister mange Mikaelkirker i Norge før misjonskongenes tid, kan dette tyde på at Norge kan ha vært kristent lenge.

Forståelsen av den større konteksten som de norske helgene kan ha vært en del av, kan gi en del innsikt om deres betydning i middelalderen. Haki Antonsson er en som skriver litt om Sunniva og den nordiske helgenverdenen. Han nevner at helgenkulten av St. Agnes var en vesentlig del for kristen identitet og praksis.²²⁸ Det er viktig å vite at denne tanken ikke gjaldt alle kristne. Han nevner videre at helgengravene var et midtpunkt for kristen tro og religionsutøvelse. Dette kan man se tydeligere i at noen kristne ba til denne helgenen om hjelp i denne verdenen.²²⁹ Det er ikke lett å vite om de kristne i Norge på Olav Haraldsson sin tid gjorde det etter at kongen led døden på Stiklestad. Antonsson nevner at det var helgenens liv og virke og de mirakler tilknyttet den personen etter døden, som ble skrevet ned og lest opp på festdagen tilknyttet den helgenen. De samme beskrivelsene ser man presentert i sagaene etter at Olav Haraldsson dør på Stiklestad. Sunnivakulten inneholder alle disse elementene som: «kristne som går i martyrdøden som svar på trusler fra hedninger, funn av kroppslige levninger på dødsstedet og omforming av relikviene og, først og fremst, kulten som fokus for felles og institusjonell identitet.»²³⁰

²²⁷ Djupedal, *Selja*, s.44-45

²²⁸ Antonsson, Haki, «St. Sunniva og den nordiske helgenverda», *St. Sunniva, Irsk dronning, norsk vernehelgen= Irish Queen, Norwegian patron saint*, Hommedal, Alf Tore (red.), Åslaug Ommundsen (red.), og Alexander O'Hara (red.), s.52-70, Bergen, Alvheim & Eide akademiske forlag, s.53

²²⁹ Antonsson, «St. Sunniva og den nordiske», s.54

²³⁰ Antonsson, «St. Sunniva og den nordiske», s.55

Alexander O'Hara forteller litt om forbindelsen mellom St. Sunniva, Selja, Irland, de keltiske vandrerne som ble kalt «papae» og kristningen av Norge. De latinske tekstene som handler om Sunniva, har en omvendelsesnarrativ som er knyttet til overgangen mellom to religioner i Norge.²³¹ Med to religioner så mener han overgangen fra den norrøne religionen til kristendommen. Det nevnes på samme side en viktig bemerkning hos Odd Snorrason sin fremstilling av Sunniva i teksten om Olav Tryggvason. Der fortelles det først om funnene av relikviene og så fortelles det om Sunniva senere. Noe som han knyttet til en mulighet for at dette kan ha ført til utviklingen av legenden om Sunniva og hennes følge. O'Hara nevner at det er viktig å ikke avvise legenden om Sunniva på dette grunnlaget.²³² Legendene kan ha blitt bygd på muligheten for at det kan ha vært tidligere irske munkere som led martyrdøden på Selja. Dette henger sammen med den forskerdebatten nevnt ovenfor. Det som er viktig her ifølge O'Hara er at Selja har vært et hellig sted fra tidlig av. Kildegrunnlaget gjør det vanskeligere å kunne vite nøyaktig for hvem dette stedet var hellig for. Legendene om Sunniva inneholder noen elementer som det har blitt spekulert mye på. Det ene elementet handler om at folk ble begravd i en hule.²³³ Her nevner forfatteren biskopen Paul, en som levde i det sørlige Italia omkring 790. Paul forteller om en historie der det ble funnet en del mennesker i en hule og de hadde klær som lignet «romerske». Med romersk så er det en stor sannsynlighet for at det gjaldt kristne mennesker. O'Hara mener at den romerske termen bør knyttes til prester eller munkere. Denne historien er ganske lik den med Seljemennene. Det nevnes også at Paul sin kilde var en muntlig kilde. Noe som gjør det tilnærmet umulig å spore opp kilden. Man får også vite ut ifra hans etnografiske spor at denne hulen er tilknyttet samene nær Selja. Poenget her med denne historien, er at den vitner noe om hvordan legenden om Sunniva kan ha blitt til. Her ser man trolig en større grunn for at legenden om Sunniva har blitt konstruert. Paul skrev sine tekster i en tid med stor aktivitet av prester og munkere fra de britiske øyer til ulike retninger i Europa.²³⁴ Her knyttes den keltiske tråden i Sunnivallegenden om Seljemennene og misjonærene fra de britiske øyer som ble kalt «Papae» tettere sammen. O'Hara nevner i denne sammenhengen at det er mulig at disse misjonærene kan ha kommet til Norge. Noe som gjør at Gustav Storm sin hypotese om irske presters martyrdød på Selja mulig. Daniel Augsburgere nevner at i 1435 kom den norske biskopen Aslak Bolt med et

²³¹ O'Hara, Alexander, «Constructing a saint: The legend of St. Sunniva in Twelfth-Century Norway», *Viking and medieval Scandinavia* 5 (2009), s.105-121, DOI, 10.1484/J.VMS.1.100675, s.108

²³² O'Hara, «Constructing a Saint», s.109

²³³ O'Hara, «Constructing a Saint», s.110-111

²³⁴ O'Hara, «Constructing a Saint», s.112

forslag for å stoppe de som holdt sabbaten hellig i Norge.²³⁵ Denne hendelsen som han nevner om forfølgelse av de som fulgte sabbaten i Norge, vitner om at det må ha vært noen som har brakt med seg sabbaten til Norge i en tidligere tid. Noe som er med på å styrke tanken om at disse «Papae» førte til at noen fulgte den keltiske kristne troen i den tiden de skal ha virket i Norge. Selv om det ikke fins noe spor blant de kjente kildene som nevner disse tingene og blant primærkildene, så er det likevel en forbindelse der. Man vet ikke hvor stor denne gruppen som fulgte den keltiske kristendommen i Norge var, men at den må ha på et tidspunkt i historien fra den keltiske misjonen til biskop Aslak Bolt sin tid på 1400-tallet, ha hatt en betydelig mengde følgere for at et slikt vedtak skulle skje. Augsburgers sin konklusjon på dette området handler om at det i enhver tidsalder så er det noen som setter Guds ord over menneskelige tradisjoner. Det vil si at noen velger å forbli mer lydige til Gud og hans vilje enn til menneskers ord. Noe som Birkeli mener også i denne sammenhengen med Selja og Kinn, at omstendighetene vitner om mulig irsk-keltiske eneboere eller klostermisjon.²³⁶

Det neste sporet av keltisk man kan finne er knyttet til Sunnivas såkalte bakgrunn og navn. Arne Odd Johnsen stilte spørsmål i 1968 om hvorfor Sunniva ikke var nevnt i de tidligste kildene og han konkluderte med at hun må ha vært en konstruksjon som har blitt lagt til.²³⁷ Denne konklusjonen er har et fundament i at Sunniva ikke er nevnt i de eldste kristenrettene.²³⁸ Her nevner han at messen i tilknytning Seljumennene er nevnt i alle de eldste kristenrettene. Noe som gjør at denne messedagen kan ha vært viktig i tidligere tider. Nøyaktig når denne messedagen ble først praktisert vet man ikke. Samtidig så vitner tanken om at Sunniva ikke er nevnt ved navn i nordiske kilder før 1170 at Sunnivakulten er av en senere praksis.²³⁹ I denne sammenhengen stiller O'Hara spørsmål til hvorfor Sunniva har et anglosaksisk navn og en irsk bakgrunn. En mulig forklaring som han kommer med her, er knyttet til den spesielle hellige statusen som har vært knyttet til Irland. Det nevnes at de kristne på Irland skilte seg mye ut i forhold til en del andre folk.²⁴⁰ Sunniva som en person kan kanskje være et symbol for noe. Med tanke på at Sunniva er et saksisk navn og har en irsk bakgrunn. En annen måte man kan forstå Selja og helligdommen der bedre på er gjennom å forstå de hellige stedene på de britiske øyene. Barbara E. Crawford nevner at

²³⁵ Augsburgers, Daniel, «The Sabbath and Lord's Day during the Middle Ages», i *The Sabbath in Scripture and History*, redigert av Kenneth A. Strand, s.190-214, Washington, D.C, Review and Herald Publishing association, 2012, s.209-210

²³⁶ Mikkelsen, *Looting or Missioning*, s.6

²³⁷ O'Hara, «Constructing a Saint», s.113

²³⁸ Johnsen, Odd Arne, «Når slo Sunniva-kulten igjennom?» I *Bjørgvin bispestol: frå Selja til Bjørgvin*, redigert av Per Juvkam, s.40-63, Bergen, Universitetsforlaget, 1968, s.40-43.

²³⁹ Johnsen, «Når slo Sunniva-kulten», s.44

²⁴⁰ O'Hara, «Constructing a Saint», s.114

eneboertradisjonen var en viktig komponent i den irske kirken.²⁴¹Hun nevner her at mange av øyene med over 11 kilometer fra havet ble brukt til slike formål.²⁴²Eneboertilværelsen kunne også foregå på øyer med kortere avstand fra større fastlandsområder. Dette ligner mye på tilværelsen på Selja, gjennom hvordan ting ble drevet der. Disse øyene var også ofte strategiske i forhold til ulike gjøremål og destinasjoner. Her tenker jeg blant annet på pilegrimsreiser, kristenopplæring og misjonering. Iona og Lindisfarne er de to mest typiske eksemplene på de britiske øyer blant de keltiske kristne som vitner om en slik religiøs virksomhet. Samtidig så kan denne tanken Crawford nevner om eneboertilværelsen være et nøkkelpunkt til å forstå historien omkring Sunnivas opprinnelse. Inspirasjonen om Sunnivas opprinnelse kan være tatt fra denne eneboertilværelsen til de keltiske kristne og blitt brukt til å danne en helgenhistorie som forteller den historien som opphavsmennene til Sunnivallegenden vil vise.

4.7. Andre spor mellom det keltiske og Norge

Utenom arkeologien så kan slektskap være et mulig spor mellom keltisk kristendom og Norge. Therese Holt Hansen skriver litt om at Olav Tryggvason kan ha en mulig irsk opphav. Hun nevner at kildene ikke gir et så tydelig svar på hvor Olav kommer fra slik som sekundærkildene gir inntrykk av.²⁴³Ut ifra sagaene så kan det være en mulighet at Olav er sønn av Tryggve Olavsson og oldebarn til Harald Hårfagre. Hansen stiller så videre spørsmål om hva i Olavs bakgrunn som ga ham muligheter i England på 990-tallet.²⁴⁴Det som forfatteren tenker på her er knyttet til at Olavs mulige tilknytninger til Dublindynastiet ville ha gitt ham ressurser som kunne komme til hjelp i hans aktiviteter i England, samt forhindre angrep mot Dublin. På samme side nevner hun dette: «*At Olav hadde tilhold i Irland mens han bedrev vikingvirksomhet mot England, er ikke ensbetydende med at han var av irsk opphav, men åpner opp for en mulig tolkning av Olavs bakgrunn som irsk-skandinavisk*». Det er sant at dette ikke er et direkte bevis for Olavs bakgrunn, men det kan åpne opp for mange mulige forklaringer i hvilken betydning Irland kan ha hatt for hans liv. En annen ting som Hansen nevner er en økt strømming av folk fra Skandinavia til Irland i årene 986-988.²⁴⁵Hun nevner at Olav kan ha vært en del av denne bølgen. Professor Stokes nevner en grunn til at

²⁴¹ Crawford, Barbara, E, «Hellige steder på De britiske øyene. Noen paralleller til Selja», I *Selja- hellag stad i 1000 år*, redigert av Magnus Rindal, s.160-183, Oslo, Universitetsforlaget, 1997, s.163

²⁴² Crawford, «Hellige steder», s.165

²⁴³ Hansen, Therese Holt, «Olav Tryggvason-fremdeles en heltekonge?», *Historisk tidsskrift* 98, no. 3 (2017): s.309-322, DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2944-2019-04-03>, s.315

²⁴⁴ Hansen, «Olav Tryggvason- fremdeles», s.316

²⁴⁵ Hansen, «Olav Tryggvason- fremdeles», s.316-317

mange utvandret til Irland. Da Harald Hårfagre sikret sin makt i norske områder på bekostning av det norske folks frihet, så flyktet mange av hans motstandere til Irland, for å finne frihet.²⁴⁶ Tidligere i denne leksjonen så nevner han at romerkirken sammen med karolingerrikets kristningsforsøk nordover mot Danmark, var en av årsakene til vikingtiden.²⁴⁷ De utløste en kamp for å hevne den uretten som kristne munkene hadde gjort mot deres saksiske brødre. Dette ble en kamp mellom hedendommen og kristendommens ulike grupper. Danskene erobret deler av Irland. Stokes nevner at de danske kristne biskopene at de søkte allianse med Canterbury og Roma og ikke med Armagh.²⁴⁸ Dette viser til at danske søkte allianse med romerkirken og ikke den keltiske kirken.

Man vet fra historien at de keltiske kristne sendte ut en del misjonærer. Disse misjonærene ble sendt ut i ulik størrelse. Noen av disse kom til ulike øyer nord og nordøst for Skottland. En som har samlet og oversatt en del kilder som omhandler slike kilder er Alan Orr Anderson. Fra «Historia Norwegie» så nevner han at de kristne som kom til øyer nord for Skottland ble kalt «papae».²⁴⁹ Navnet fikk de av folket i området på grunn av de hvite kapper som de brukte og prester ble kalt ved det navnet i det teutoniske språket. I denne kilden nevnes det også at disse keltiske misjonærene ble sett på som tilknyttet jødedommen. Grunnen til det er at de holdt den jødiske sabbaten og fulgte bibelens skrifter. Man finner også spor etter keltiske misjonærer på Island. Nordmenn som reiste til Island kunne vite at flere av de som bodde der var irske menn, på grunn av deres bøker og ting som vitnet om keltisk kristendom.²⁵⁰ Disse sporene av keltisk misjonsvirksomhet på øyene nord for Skottland, vitner en del om mulig keltisk kristningspåvirkning av Norge.

En viktig tanke som Mikkelsen kommer med i tilknytning misjonsaktiviteter, er knyttet forventningen om at misjonærene som kom til Norge, i likhet med Sverige i vikingtiden, må ha hatt med seg ulike ting.²⁵¹ Han nevner her at disse tingene kan i ettertiden ha blitt brukt i en norrøn kontekst med nye meninger og funksjoner. Mikkelsen nevner at 600-tallet var høydepunktet for irske misjonsaktiviteter i Skottland, den nordlige delen av England og en del andre områder.²⁵² Det var i denne tiden man også begynte å få økt spredning av keltisk

²⁴⁶ Stokes, *Ireland and the Celtic Church*, leksjon 13, s.264

²⁴⁷ Stokes, *Ireland and the Celtic Church*, leksjon 13, s.252-253, 256-257.

²⁴⁸ Stokes, *Ireland and the Celtic Church*, leksjon 14, s.277

²⁴⁹ Anderson, Alan Orr, *Early sources of Scottish history - a.d. 500 to 1286*, London, Oliver And Boyd, 1922, s.331

²⁵⁰ Anderson, *Early sources*, s.340.

²⁵¹ Mikkelsen, *Looting or Missioning*, s.19

²⁵² Mikkelsen, *Looting or Missioning*, s.27

metallarbeid og annen keltisk kultur. På den samme siden nevnes det også at mange arkeologer tolker funnene av «anglo-irsk importerte gjenstander» i norske vikinggraver som et resultat av plyndring av kirker, klostre på de britiske øyer, særlig i Irland. Jan H. Larsen argumenter at vikingene har fått skylden for plyndring og ødeleggelse som han mener var forårsaket av internasjonal konflikt.²⁵³ Med dette så sikter Mikkelsen til at det kan være andre forklaringer for hvorfor man har funn av visse gjenstander i norske vikinggraver. Det er mange som har kommet med ulike tanker om gjenstandenes opprinnelse. Sæbjørg Walaker Nordeide nevrer 4 ulike modeller som prøver å gi et svar på hvor gjenstandene kom fra.²⁵⁴ Den første forklaringen er knyttet til handel, mens forklaring nummer 2 forteller om former for gaveutveksling. Mens den tredje forklaringen knyttes til plyndring, så forteller den siste forklaringen om misjonsarbeid av munk, prester og biskoper, for å kristne hedenske områder. Mikkelsen nevner at ved å støtte Lucas sin tolkning av at «anglo-irsk importerte gjenstander», ikke gir så sterk støtte til vikingtokter og plyndring, så åpner det opp for en rekke nye tolkninger.²⁵⁵ Han nevner også at det har vært sterk motstand mot å tolke funnene av gjenstandene som et resultat av misjonsaktiviteter i Norge. Derfor er det også viktig å ta for seg kort om denne debatten gjennom Murray og Mikkelsen sine meninger. Murray forteller at en rekke arkeologer som hevder at disse arkeologiske funnene kan være knyttet til den udokumenterte tidlige kristne misjonen til Skandinavia.²⁵⁶ Mikkelsen nevner at han argumenterer imot dette. Argumentene til Murray er delt inn i 3 punkter som handler om at man har en veldokumentert historikk for perioden og dermed mener han at det er usannsynlig at misjon fra Irland til Skandinavia skal ha skjedd. De to andre punktene handler om hvordan man tolker vikingenes aksjoner ved Irland og gravfunnene i Norge. Dermed går hans argumentasjon ut på en tolkning og ikke fakta, noe som åpner opp for andre muligheter. Det gjør også at mye annet av vikinghistorien også kan være litt annerledes med tanke på hvordan man skal forstå og tolke ting.

Derimot så argumenterer Mikkelsen imot dette på samme side og han kommer med andre forklaringer på hvordan man skal tolke historien. Til det første punktet til Murray om dokumentasjonen, så argumenterer Mikkelsen at man ikke skal la de skriftlige kildene få så avgjørende rolle i tolkningen av historien om hvordan kristningen av Norge skal ha skjedd. Han tilføyer også at man har mistet mange av kildene som kan ha en annen historie og

²⁵³ Mikkelsen, *Looting or Missioning*, s.28.

²⁵⁴ Mikkelsen, *Looting or Missioning*, s.29-30

²⁵⁵ Mikkelsen, *Looting or Missioning*, s.30

²⁵⁶ Mikkelsen, *Looting or Missioning*, s.31

kristningen av Norge og som forteller om alle de misjonærene som kom til Skandinavia. Til det andre punktet så argumenterer han at «deliberate fragmentation of Church metalwork» kunne skje på de britiske øyer, så vel som i Skandinavia for andre grunner. På det tredje punktet argumenterer han at det kan være andre grunner til at man finner så mye av gravgodset i ikke-kristne graver. Med tanke på at misjonærene kan ha blitt drept eller forfulgt og at de tingene kan ha blitt brukt i en hedensk kontekst.

Så hvordan skal man forstå misjonsprosessen i Norge gjennom vikingtiden? Mikkelsen prøver forstå kristningen av Norge gjennom å se på de arkeologiske funnene og komme med tolkninger av dette. Han nevner at funnene av de 5 «Croziere» i Norge, gir en sterk indikasjon på misjonsaktivitet fra England eller Irland før 900 og som ikke er nevnt i de skriftlige kildene.²⁵⁷ Mange av de tingene som har blitt funnet i gravene og som har en sekulær bruksområde, kan være knyttet til gaver og handel.²⁵⁸ Han nevner at de gavene som misjonærer tok med ofte ble gitt på vegne av noen høytstående personer til de gjeldende personene for misjonen. Visse ting kunne også bli gitt som gaver mellom allierte på de britiske øyer og Norge. De 3 siste punktene han kommer med er knyttet til gaver mellom venner, ting knyttet til giftemål og gjennom handel. Mikkelsen nevner at det er viktig at dateringer av kirker, skjeletter, kister og andre daterbare materialer blir studert i en kontekst, slik at man kan unngå frelst mulig feil.²⁵⁹

Brage Hatløy har sett på den eldre gulatingen i komparativ kontekst, ved å bruke et materielt og rettskulturelt blikk på den eldre gulatingen i lys av irsk lovpraksis og frostatingsloven. Der så han på de ulike bolkene i den eldre gulatingen og sammenlignet det for å se om det fantes en sammenheng mellom norsk lovrett og irsk lovrett. Han så også at Irland hadde et mer kompleks rettslig system, mens Norge hadde et mer enklere system under utvikling. Det fantes noen sammenhenger mellom Norge og Irland på disse områdene, men det var ikke tilstrekkelige sammenhenger mellom områdene. Man finner også en del likheter mellom hans masteroppgave og denne, ved at man vet om mange ulike mulige spor etter keltisk kristendom. I konklusjonen av denne oppgaven så vil hans oppgave kunne være til inspirasjon til hvordan man kan trekke slutninger.

Kap.5: Konklusjon

²⁵⁷ Mikkelsen, *Looting or Missioning*, s.32

²⁵⁸ Mikkelsen, *Looting or Missioning*, s.57

²⁵⁹ Mikkelsen, *Looting or Missioning*, s.63-64

Min problemstilling gikk ut på hvilken betydning misjonskongenes tro hadde for om slaget på Stiklestad var en maktkamp eller en religionskamp. På bakgrunn av konflikten man så mellom romerkirken og den keltiske kirken på de britiske øyer så jeg tenkte at årsaken til slaget på Stiklestad kunne være en religionskamp. Premisset for om denne påstanden skal stemme, var at man fant tilstrekkelige beviser for keltisk kristendom i Norge og at sammenhenger mellom Norge og de britiske øyer var nok til å kunne tilsi at Norge hadde en annen kristen tro enn romerkirkens.

Kap.5.1: sammendrag av det keltiske

Som man har sett i den keltiske seksjonen i oppgaven, så inngikk det hele i en stor debatt om hvordan man skal tolke de ulike sporene og kildene om de keltiske kristne. For mange så kan det virke som en stor forskjell mellom tro og praksis, som ble forklart i metodedelen, men som kan bli forklart gjennom at romerkirken og den keltiske kirkens ulike praksiser er med på å forme den troen de kristne innenfor hver av disse kirkene hadde. Den store debatten gikk mye ut på om det var betydelige forskjeller eller ikke mellom romerkirken og den keltiske kirken. Det Stokes nevnte om kjernen i den ideologiske konflikten mellom romerkirken og den keltiske kirken viste til at skriftens absolutte autoritet, syndsbejennelse til en prest, romerkirkens messeoffer og pavekirkens benektelse av Guds buds evige gyldighet, er viktige faktorer som skiller de to kirkelige enhetene fra hverandre. Bibelens lære var det viktigste for de keltiske kristne, noe som sabbaten vitnet ekstra sterkt om. De keltiske kristnes lydighet mot de 10 bud, viste også grunnen til at de ble utsatt for forfølgelse, noe som man kan se i hvordan sabbathholdere i Norge på 1400-tallet ble behandlet. Denne sabbatshelligholdelsen sto i sterk kontrast til romerkirkens søndagshelligholdelse. Noe som var med å skape en stor konflikt mellom romerkirken og den keltiske kirken. Denne konflikten har en betydning for hvordan kristningen i Norge kan ha skjedd. Man vet at det har skjedd forandringer med den keltiske kirken gjennom tidene, fra dets begynnelse med britene og St. Patrick til misjonskongenes tid og etterpå.

Det er vanskelig å si nøyaktig hva som ble endret av praksiser blant de keltiske kristne. Noen endringer gjaldt de keltiske kristne i enkelte områder, mens ikke for andre keltiske kristne i andre områder. Den endringen som man vet har skjedd, knyttet til at antallet som fulgte den keltiske kristendommen krympet med tiden. Noe som gjør at den keltiske kirke gradvis forsvant i løpet av 1100-tallet et sted. Derimot så kan man fortsatt bruke termen keltiske kristne for enkelte kristne som fortsatt var bosatt på ulike områder.

Historien om kelternes sabbatshelligholdelse og andre ting de fulgte på dronning Margarets tid, beviser at keltisk kristendom fortsatt hadde en mulig påvirkningskraft på misjonskongenes liv. Noe som gjør at man ikke kan avvise tanken om at misjonskongene kan ha blitt påvirket av keltisk kristendom. Kristendomsforholdene i den angelsaksiske kirken på Alfred den stores tid på 800-tallet viste også at det er en mulighet for at de misjonærene som misjonskongene tok med seg til Norge, fulgte keltisk kristendom. Det at det var færre romerske prester på disse områdene, gjør også at en konklusjon om at den kristendommen som Norge ble formet etter, kan være en form for blanding mellom ulike former for kristendom. Det finnes også mange andre forbindelser mellom keltisk kristendom og misjonskongene i eldre forskningslitteratur. Noe som er et eget studium i seg selv for videre forskning. Dermed kan man si at den keltiske historien på de britiske øyer beviser hvorfor det er viktig å se på forskjeller mellom romerkirken og den keltiske kirken og ikke se på at alle kristne har samme tilhørighet til romerkirken.

5.2: Forbindelser av keltiske spor i Norge og dets betydning for historien

Den betydningen Sunniva og Selja har for problemstillingen, er at det knyttes forbindelser mellom misjonskongene, keltiske kristne og keltisk praksis. Disse forbindelsene ble forsterket gjennom Djupedals røde tråd som beviser at det har eksistert en forbindelse mellom kristendomshistorien til de keltiske kristne på de britiske øyer og Norge fra dets historie på 300-tallet til misjonskongenes tid. Selv om mange av de sporene tilknyttet Sunniva har en kobling til det keltiske, så forteller ikke sporene så mye om kristningen av Norge og om misjonskongenes tro. En annen viktig konklusjon som man kan trekke fra dette er at det forteller om de keltiske kristnes eneboertilværelse. Dermed er det de keltiske kristnes særegenheter av det de fulgte, som skinte igjennom disse «paper»-vandrerne.

Det Augsburger nevnte om forfølgelse mot de som fulgte sabbaten i Norge på 1400-tallet, beviser at det har vært noen som har fulgt den keltiske kristendommen fra misjonskongenes tid til 1400-tallet. Slik informasjon vitner også litt om at den keltiske kristendommen har vært med på å påvirke norske forhold. Dermed kan man si at Sunniva kom i fokus en stund etter misjonskongenes virke i Norge. Samtidig er det en mulig kobling mellom etableringen av Mikaelkirker i Norge og i Irland. Ved videre forskning på dette området med Mikaelkirker så kan man få mye nyttig kunnskap som kan forklare historien bedre. Nytteverdien og bevisverdiene til disse kildene avhenger mye av hvilket ståsted man tolker historien ut ifra. Mye av den nyere forskningslitteraturen forteller om mer generelle keltiske spor, men som

ikke graver i dybden av hva det keltiske betydde for Norge. Noe som viser til at det er begrensninger til hva den nyere forskningslitteraturen kan fortelle om keltiske forbindelser til historien.

Arkeologien vitner en del om en tidlig keltisk påvirkning på Norge. Runesteiner og kors i Norge vitner om en kristen påvirkning som skal ha kommet fra de britiske øyer. Mikkelsens tre modeller for kristen påvirkning på Norge, vitnet mye om hvordan historien på dette feltet er tredelt. Samtidig har tolkningen av vikinggraver i lys av misjonsvirksomhet en viktig betydning for hvordan kristningen i Norge kan ha skjedd. De ulike arkeologiske kildene har kastet en del lys som hjelper en til å kunne forstå kristningen av Norge bedre.

Dermed kan man si at disse mulige sporene etter keltisk påvirkning som man har nevnt her, kan vitne om at det har vært en keltisk kristen påvirkning i Norge og mulig i større grad enn vi forstår. Derimot er disse sporene eller bevisene ikke tilstrekkelige i seg selv til å kunne vitne om misjonskongene har blitt påvirket av dette eller ikke, men de kan indikere ting.

Misjonskongene kan ha hatt kjennskap til denne påvirkningen i Norge, men det er ikke lett å si ut ifra disse kildene om hvilken betydning det har hatt for dem.

Kap.5.3: Keltisk kristendom- Stiklestad en maktkamp eller en religionskamp?

Som man har sett i oppgaven så har man noen få spor som det er viktig å nevne. Muligheten ligger til stede for at disse sporene kan inneholde noe mer enn det man ser nå. Noe som videre forskning kan utdype enda bedre. Man tenker at det ligger en forklaring der ute et sted, men de bevisene man har om koblinger til kristningen av Norge ikke har gitt den fulle forklaringen.

Olav Tryggvassons mulige irske opphav, er viktig for å kunne forstå hvorfor han er veldig aktiv i disse traktene, da han var på sine tokter. Det kan ligge mer kunnskap bak slektshistorie og hendelsesforløp enn det som disse primærkildene vi har foran oss forteller. Selv om dette sporet ikke er fullkomment så er det likevel nyttig, siden det kaster litt lys, som kanskje en dag kan gi oss dypere forståelse for hvordan ting virkelig har skjedd. Det andre keltiske sporet som er tilknyttet Olav Tryggvasson, er hans mulige dåp hos den irske personen på den ene øya. Noe som Snorrason sin primærkilde om Olav Tryggvason, nevner litt om. Den vanlige tolkningen som fleste bruker i denne sammenhengen er at Olav Tryggvason ble døpt og confirmert ved Andover, mens noe få andre deler den andre tolkningen til Snorrason.

Deler av den eldre forskningslitteraturen bekrefter i stor grad det Steinsvik nevnte om hva som skjedde på de britiske øyer og at misjonskongene kan ha hatt en keltisk kristen tro. Samtidig så støtter doktoravhandlingen til Snorrason at misjonskongene skal ha hatt en keltisk kristen tro. Det Steinsvik skrev i sin tekst peker i retning av en religionskamp. Den største sannsynligheten er at slaget på Stiklestad har vært preget av begge faktorer. For å forstå mer detaljert historien, så trengs det videre forskning på den eldre forskningslitteraturen, samt modernisert språket uten å endre på innholdet i disse skriftene.

Kap.5.4: sluttanker

Som man har sett i denne oppgaven så er det mange ting som man ikke lett kan finne svar på. Problemstillingen min handlet om hvilken tro misjonskongene kan ha hatt og dets betydning for slaget på Stiklestad om det var en maktkamp eller en religionskamp. Det at jeg har prøvd å finne forbindelser mellom keltisk kristendom og misjonskongene har gitt meg og forhåpentligvis andre ekstra kunnskap om kristningsprosessen i det nordlige og det vestlige Europa. Om denne problemstillingen stemmer eller ikke avhenger av hva en tror og forstår av kildematerialet. En viktig ting som jeg har lært underveis i denne prosessen, er at det er forskjeller mellom nye og eldre kilder som det er viktig å være oppmerksom på, og at mange av svarene man søker finnes i eldre litteratur. Det som derimot er viktig i studiet av kristendom på slike områder, er at man ikke avviser eldre forskningslitteratur på basis av at de er gamle, siden de kildene også kan gi økt forståelse av historiens gang. En annen grunn til det er at forståelsen av historien avhenger mye av hvordan man tolker historien og ens bakgrunnsforståelse. Overbevisningen av kildematerialet avhenger også mye av disse faktorene. Ved å se kristningen i lys av et bibelsk perspektiv så tror jeg man vil få størst mulig forståelse av historien.

Kildeliste:

Anderson, Alan Orr. *Early sources of Scottish history- a.d. 500 to 1286*. London: Oliver And Boyd, 1922.

Antonsson, Haki, «St. Sunniva og den nordiske helgenverda», *St. Sunniva, Irsk dronning, norsk vernehelgen= Irish Queen, Norwegian patron saint*, Hommedal, Alf Tore (red.), Åslaug Ommundsen (red.), og Alexander O'Hara (red.), s.52-70, Bergen, Alvheim & Eide akademiske forlag, 2021.

Augsburger, Daniel. «The Sabbath and Lord's Day during the Middle Ages». i *The Sabbath in Scripture and History*, redigert av Kenneth A. Strand, s.190-214. Washington, D.C: Review and Herald Publishing association, 2012.

Bagge, Sverre. *Helgen, helt og statsbygger- Olav Tryggvason i norsk historieskrivning gjennom 700 år*. Bergen: Tapir forlag, 1992.

Bagge, Sverre. «Olav den hellige som norsk konge (1015-1028)». *Historisk tidsskrift*, no.94 (2015): S.555-587. DOI: 10.18261/ISSN1504-2944-2015-04-02.

Barnett Thomas Ratcliffe. *Queen Margaret and the influence she exerted on the celtic church*. Ph.D- avhandling. Universtitetet av Edinburg. 2011.

Beda. *Anglernes kirkes historie*. Oversatt av Else Schjøth. Oslo: H. Aschehoug & Co, 1979.

Bellesheim, Alphons. *History of the catholic Church of Scotland- from the introduction of christianity to the present day*. Edinburg and London: William Blackwood and sons, 1887.

Birkeli, Fridtjov. *Norske steinkors i tidlig middelalder- et bidrag til belysning av overgangen fra norrøn religion til kristendommen*. Oslo: universitetsforlaget, 1973

Birkeli, Fridjov. «The Earliest Missionary Activities from Enlgand to Norway». *Nottingham Medieval Studies*, vol.15 (1971), s.27-37. DOI: <https://doi.org/10.1484/J.NMS.3.50>.

Bugge, Alexander. *Norgeshistorie 1-2: 800-1030*. Kristiania: H.ASCHEHOUG& CO, 1910.

Bø, Olav. *Heilag- Olav i norsk folketradisjon*. Oslo: det norske samlaget, 1955.

Charles-Edwards, T, M, *Early Christian Ireland*, Cambridge, Cambridge university press, 2000.

Crawford, Barbara, E. «Hellige steder på De britiske øyene. Noen paralleller til Selja». I *Selja- hellag stad i 1000 år*, redigert av Magnus Rindal, s.160-183. Oslo: Universitetsforlaget, 1997.

D'Aubigné, Jean Henri Merle. *History of the reformation of the sixteenth century- the reformation of England*. oversatt av H, White. London: The religious tract society, 1799.

Den eldste Noregs Historia. Oversatt av Halvdan Koht. Oslo: det norske samlaget, 1950.

Den legendariske saga. oversatt av Kåre Flokenes. Stavanger: Erling Skjalgssonselskapet, 2000.

Djupedal, Torkjell. *Selja- kulturhistorisk handbok*. Førde: Selja forlag, 1996.

Djupedal Torkjell. *Selja- Sankta Sunniva og Heilagøya*. Førde: Selja Forlag, 2021.

Haanes, Vidar L. «Hva var det nye i 1024», *Moster 1000- 2024*.

<https://moster2024.no/profesjonsuttalar/hva-var-det-nye-i-1024>.

Hansen, Therese Holt. «Olav Tryggvason-fremdeles en heltekonge?» *Historisk tidsskrift* 98, no. 3 (2017): s.309-322. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2944-2019-04-03>.

Hardinge, Leslie. *the celtic church in Britain*. London: S.P.C.K, 1972.

Hasel, Gerhard F, «The Sabbath in the Pentateuch», i *The Sabbath in Scripture and History*, redigert av Kenneth A. Strand, s.21-44. Washington, D.C: Review and Herald Publishing association, 2012.

Helle, Knut. «hvor står den historiske sagakritikken i dag?», *Collegium Medievale* 24, (2011): s.51-86. URL, <http://ojs.novus.no/index.php/CM/article/view/49>.

Historia Norwegie, oversatt av Peter Fisher. København: Universitetet av København, 2006.

Hommedal, Alf Tore (red.), Åslaug Ommundsen (red.), og Alexander O'Hara (red.), *St. Sunniva, Irsk dronning, norsk vernehelgen= Irish Queen, Norwegian patron saint*, Bergen: Alvheim & Eide akademiske forlag, 2021.

Hughes, Kathleen. «The Celtic Church: Is This a Valid Concept?». I *Church and Society in Ireland A.D. 400-1200*, redigert av David Dumville, kap.XVIII- s.1-20. London: Variorum Reprints, 1987.

Johnsen, Odd Arne. «Når slo Sunniva-kulten igjennom?». I *Bjørgvin bispestol: frå Selja til Bjørgvin*, redigert av Per Juvkam, s.40-63. Bergen: Universitetsforlaget, 1968.

Johnsen, Oscar Albert. *Olav Haraldssons ungdom indtil slaget ved Nesjar 25.mars 1016- en kritisk undersøkelse*. Kristiania: Videnskapsselskapets skrifter, 1916.

Joyce, Timothy. *Celtic christianity*. New York: Orbis Books, 1998.

Landro, Torgeir. «På sporet av Mostertinget». *theofilos* 10, no. 1 (2018): S.x-x.

Mikkelsen, Egil. *Looting or Missioning- Insular and continental sacred objects in Viking Age contexts in Norway*. Oxford & Philadelphia: OXBOW BOOKS, 2019.

M'Laughlan, Thomas. *The Early Scottish Church*. Edinburg: T. &T. Clark, 1865.

Jørgensen, Torstein. «Kristningen av Norge-naturlig samfunnsutvikling eller resultat av bevisst misjonsstrategi». *Frå haug ok heiðni: Rogalands arkeologiske forening*, (1995): s.3-14. URL: <https://hdl.handle.net/1956/818>.

Munk, Tjodrek. *Soga um dei gamle norske kongane*. Oversatt av Eiliv Skard. Oslo: Det norske samlaget, 1932.

O'Hara, Alexander. «Constructing a saint: The legend of St. Sunniva in Twelfth-Century Norway.», *Viking and medieval Scandinavia* 5 (2009): s.105-121. DOI:

10.1484/J.VMS.1.100675.

O'Loughlin, Thomas. *Celtic theology- humanity, world and God in early irish writings*. New York: Continuum, 2000.

Olsen, Harald. *Ilden fra Vest: tekster fra keltisk fromhetstradisjon*. Oslo: Verbum forlag, 1999.

Plummer, Alfred. *The Churches in Britain before A.D. 1000*. London: Robert scott, 1911.

Rindal, Magnus. De eldste norske kristenrettene. I *Religionsskiftet i Norden- Brytinger mellom nordisk og europeisk kultur 800-1200 e.Kr*, redigert av Jón Viðar Sigurðsson, Marit Myking og Magnus Rindal, s.103-139. Oslo: Senter for Studier i vikingtid og nordisk middelalder, 2004.

Rindal, Magnus. «Frå heidendom til kristendom». I *Fra hedendom til kristendom: perspektiver på religionsskiftet i Norge*, redigert av Magnus Rindal, s.9-20. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS, 1996.

Skaldic Prosjekt. «Óláfs saga helga — ÓH.», <https://skaldic.org/m.php?p=text&i=53>.

Skene, William, F. *Celtic Scotland- A History of Ancient Alban*. Edinburgh: David Douglas, 1887.

Snorrason, Björgvin Martin Hjelvik. *The Origin, Development, and History of the the Norwegian Seventh-day Adventist Church from the 1840s to 1889*. Ph.D.-avhandling. Andrews University. 2010.

Snorrason, Oddr. *The Saga of Olaf Tryggvason*. Oversatt av Theodore M. Andersson. Ithaca og London: Cornell University Press, 2003.

Snyder, Christopher A, *the Britions*, Malden, Blackwell Publishing, 2003.

Solli, Brit. «Fra hedendom til kristendom- religionsskiftet i Norge i arkeologisk belysning». *Viking- tidsskrift for norrøn arkeologi* 58 (1995): s.23-49. URL:

<http://urn.nb.no/URN:NBN:no-39466>.

Steinsland, Gro. «Fra Yggdrasils ask til korsets tre tanker om trosskiftet». I *Fra hedendom til kristendom: perspektiver på religionsskiftet i Norge*, redigert av Magnus Rindal, s.20-31, Oslo: Ad Notam Gyldendal AS, 1996.

Steinsland, Gro. «Myten om kongen i historien om religionsskiftet i Norge». I *Religionsskiftet i Norden- Brytinger mellom nordisk og europeisk kultur 800-1200 e.Kr.*, redigert av Jón Viðar Sigurðsson, Marit Myking og Magnus Rindal, s.63-103. Oslo, Senter for studier i vikingtid og nordisk middelalder, 2004.

Stensvik, Marta. *Hellig Olav og den norske statskirke*. Oslo: Eugen Nielsen, 1930.

Stokes, George T. *Ireland and the Celtic Church- A history of Ireland from St. Patrick to the English conquest in 1172*. London: Hodder and Stoughton, 1900.

St. Patrick. *St. patrick- his writings and Muirchu's life*. oversatt av A. B. E. Hood. London: Phillimore & CO, 1978.

Straum, Olav Kansgar. *Fra Åsatro og høvdingedømmer til kristendom og rikssamling: kristningen av Norge- en religionshistorisk innføring til perioden 800-1050*. Tromsø: høyskolen Eureka forlag, 2002.

Sturlason, Snorre. *Kongesagaer- «stormutgaven»*, oversatt av Anne Holtsmark og Didrik Arup Seip. Oslo: Stenersens Forlag AS, 1985.

Taranger, Absalon, *Den angelsaksiske kirkes indflydelse på den Norske*, Kristiania, Grøndal & Søns bogtrykkeri, 1890.

Walsh, John R. og Thomas Bradley. *A history of the Irish Church- 400-700 AD*. Blachrook, Co Dublin: the Columba press, 1991.

Wilkinson, Benjamin George. *Sannheten seirer- menigheten i ødemarken*. Danmark: Kainos, 2018.

Winroth, Anders. *The Conversion of Scandinavia*. Yale: University Press, 2012.

Wisløff, Carl. *Norsk kirkehistorie*. Oslo: Lutherstiftelsen, 1966.

Ældre Eidsivatings lov. oversatt av Torleiv Olavsson. Kristiania: P, Soelbergs boktrykkeri, 1914.

Ågrip- or Noregs kongesoger. Oversatt av Gustav Indrebø. Oslo: Det norske samlaget, 1973.